

teológia

A TARTALOMBÓL

A MAGYAR LELKIPÁSZTORKODÁS A MEGÚJULÁS ÚTJÁN

A szentségek mint találkozási események —
A Szentháromság élete a hívők közösségé-
ben — A magyar katolicizmus néhány sajá-
tosságáról — A szentségek és az élő keresz-
tény közösség

Mit várok a lelkipásztortól? — Válaszok
a „TEOLÓGIA” kérdésére

HUSZONÖT ÉVE ZÁRULT A II. Vatikáni Zsinat

Bánk József — Brückner Ákos Előd —
Cserháti József — Gál Ferenc — Gyórvány
Edit — Gyulay Endre — Tomka Ferenc —
Tomka Miklós — Török József és többek írása

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXIV. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1990. AUGUSZTUS

Krisztus küldetésében... — Bevezető előadás a Budapesti Teológiai Napokon —
— 1990. január 29—31. *(Szennay András)* 129

TANULMÁNYOK

- GÁL FERENC: A szentségek mint találkozási események 133
GYULAY ENDRE: A Szentháromság élete a hívők közösségében 138
TOMKA MIKLÓS: Útkeresés — Gondolatok a magyar katolicizmus
néhány sajátosságáról — 144

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- „Aki tornyot akat építeni...” (Lk 14,28) *(Brückner Ákos Előd)* 151
Teológiai-lelkipásztori napok — a remény jegyében *(Bíró László — Brückner Ákos — Szegedi László — Tomka Ferenc)* 152
A magyar lelkipásztorkodás megújulásáról *(Tomka Ferenc)* 157
Hogyan tesz a szentségi felkészítés
a keresztény közösség élő tagjává *(Győrvány Edit)* 162
A szakramentális értékek újjáéledése *(Szegedi László)* 165
A titok ünnepléséből közösség születik *(Varga László)* 168
Szentségi felkészítés és keresztény közösség *(Oláh Miklós)* 169
Mit várok a lelkipásztortól? — Válaszok a „Teológia” kérdésére — (összeállította:
Gáspár Csaba László) 172

HUSZONÖT ÉVE ZÁRULT A II. VATIKÁNI ZSINAT

- TÖRÖK JÓZSEF: A zsinatra emlékezve... 176
BÁNK JÓZSEF érsek-püspök: Magyar Főpapok a II. Vatikáni zsinaton
— Visszatekintés — 182
CSERHÁTI JÓZSEF püspök: Hogyan él bennem a II. Vatikáni zsinat 188
BERNHARD HÄRING: Tapasztalataim az egyházzal — Visszaemlékezés
a második Vatikáni zsinatra — (fordította: *Gáspár Csaba László*) 190

Hitünk követelménye tudatában a papoktól lelki világosságot és erőt kell várnunk —, a világi hívők pedig igyekezzenek lelkiismeretük szerint az isteni törvényt a társadalom életének irányítójává tenni.

Egyház a mai világban, 43.

KRISZTUS KÜLDETÉSÉBEN...

Bevezető előadás a Budapesti Teológiai Napokon, 1990. január 29—31.

Mindannyian tapasztaljuk, hogy a társadalmi átalakulások, változások korát éljük. Hazánkban és hazánk határain túl egyaránt. A változások szükségességéről mindenki meg van győződve. Aki csak kissé is nyitott szemmel él, láthatja, hogy társadalmunk beteg. Hogy ez a betegség ne váljék „Krankheit zum Tode”-vé (Kierkegaard), ahhoz nekünk, hívő keresztényeknek — papoknak és világiaknak — nagy erőfeszítéseket kell már most, — és minden bizonnyal még nagyobbakat a jövőben tennünk. A gyors és látszat megoldások nem hoznak — nem hozhatnak — komoly és tartós változásokat, eredményeket. A változások sok ember számára súlyos kísértést is jelenthetnek. Elkövethek azt a — keresztényinek egyáltalán nem mondható — hibát, hogy zajonganak, tüntetnek a zajongókkal, tüntetőikkel. Beállhatnak azok kórusába, akik a „le a hatalmon lévőkkel” vagy „ezután majd mi csináljuk a politikát” — és ehhez hasonló szövegeket kiabálnak hangosan, — anélkül, hogy pozitív terveik, programjuk lenne, anélkül, hogy feledve mindazt, ami mögöttük van, annak feszülne neki, ami előttünk áll, amit el kell végeznünk. A szolgálat szelleme és gyakorlata, a testvéri szeretet, a megbocsátás lelkülete helyett gyűlölet égeti szívüket, bosszú és megtorlásvágy hajtja tetteiket. A szabadság így lassan szabaddossággá fajul — a „mindent meg lehet már mondani, írni” oly szellemet szabadíthat ki a palackból, mely fölött azután — ki tudná megmondani — képesek leszünk-e úrrá lenni?

Sokkal pozitívabb, sőt minden bizonnyal az egyetlen elfogadható út, helyes magatartás, ha kiki — a jelen- és távollevők — felteszik önmaguknak a kérdést: hogyan tudok szívvel és lélekkel, teljes erőbedobással a jobb, az igazabb, a krisztusibb emberi élet s egyszersmind közélet kialakításán munkálkodni, e munkában valóban mint krisztushívő keresztény aktívan részt venni? Hogyan tudom végezni ezt a munkát úgy, hogy a krisztusi szeretetparancs és nem a gonosztól élesztett megvetés, sőt gyűlölet irányítja gondolataimat és tetteimet azokkal kapcsolatban, akik motívumaimat nem értik meg, esetleg elutasítják? Tudok-e az anyagi elszegényedés ellen úgy küzdeni, hogy nemcsak alalmazni gyűjtök vagy adok, hanem a szónak szinte szoros értelmében „lelket öntök” az emberekbe? Hogyan tudom a kialakult, esetleg deformálódott egyházi intézményrendszer úgy vizsgálni, — ha kell, bírálni, — hogy a jobb, a több, a megfelelőbb kialakításán munkálkodom? — Röviden: hogyan tudom munkámat, életemet egy valóban jobb és igazabb, Krisztus tanítását és példáját szem előtt tartó környezet, világ érdekében minél aktívabban és gyümölcsözőbben végezni — úgy, hogy sem saját, sem mások lelkében nem a keserűség magvát hintem el? Vagy még egyértelműbben: Szeretem-e úgy a réám bízottakat, hogy életemet, annak legjavát ajándékozom számukra, áldozom értük?

Társadalmunk, közéletünk javítására ma sokan törekszenek. Törekvésünk — feltételezzük — jószándékból és némi hozzáértésből fakad, bár táplálkozhat önös érdekekből is. Nem kell itt feltétlenül anyagi érdekekre gondolnunk, indítékaik lehetnek például a szereplésvágy, a hatalom igézete — és még sok minden. Vannak — számukat pontosan nem tudhatjuk —, akik csendes passzivitásban, visszavonultságban, olykor valódi lelki igényből fakadó magányban akarják kívánni: mit hoz majd a holnap? Szándékuk lehet tiszteletreméltó, ha aktívakká válnak az imádságban, böjtben, a szeretet cselekedetei-

ben. Mégis, úgy gondolom — számos beszélgetés is erről győzött meg, — hogy a mai helyzetben a lelkipásztoroknak és az elkötelezett világiaknak a kettő — az imádság és az aktivitás, a munka — szintézisére kell törekedniük. Az a pap vagy világi, aki itt és most valóban közre akar működni a nagy társadalmi átalakulás helyes irányba való vezetésén, legyen bár a számára juttatott karizmák és tudása erejében szociális reformer, politikus, közigazdász vagy sok minden egyéb, úgy végezze munkáját, hogy nem adja fel keresztény identitását, hogy nem szűnik meg munkájához Krisztus kegyelmi forrásaiból újra és újra erőt meríteni. A szónak legszentebb értelmében lelki emberré kell válnia, lelkiségét folyamatosan el kell mélyítenie. Csakis így válik munkája — talán nem látványos módon, nem külső sikereket felmutatva, nem jó statisztikai adatokat felsorakoztatva, — jó gyümölcsöt termővé, gazdag aratást ígérővé. Egyszerűbben fogalmazva: a ma lelkipásztor és világi kereszténye legyen egyszerre az aktivitás és az imádság embere. Hivatása elsősorban az, hogy szem előtt tartsa napjaink nagy problémáit és feladatait, hogy azok megoldásán — a maga lehetőségei szerint — fáradozzék, de ugyanakkor legyen gondja a gyengékre, a gyermekekre, a betegekre, az öregekre, mi több, az üldözöttekre, a börtönök lakóira is. Mert mindezek igénylik, várják, kérik segítségét, jóságát, szeretetét, megértését. Ezt a sokrétű, rendkívül nehéz feladatot, ezt a sajátos egyensúlyozó képességet csakis a krisztushit erejében, a szentségi erőforrásokból merítve, imádkozva lehet kialakítani, vállalni és végezni. Ha a lelkipásztor ilyen szemléletben gondolkodik, él, működik és ha segítőtársait ugyanez a lelkület tölti el, — akkor szükségképpen a szociális reformok és változások pozitív munkálójává is válik. Sőt, minden keresztény, aki így él, cselekszik, Krisztussal együtt elmondhatja: azért él, hogy testvéreit szolgálhassa, hogy tehetsége, élete értékeit áldozza értük. Ez a lelkület s az ebből fakadó magatartás hitet tud ébreszteni és erősíteni, reményt tud éleszteni az emberekben. Minden emberben. Mert igen sokan megérik működése nyomán, hogy „a megtört nádszálat nem töri össze, a pislákoló mécsbelet nem oltja ki. Hűségesen elviszi az igazságot, nem lankad el, sem kedvét el nem veszti, míg az igazságot meg nem szilárdítja a földön” (Iz 42,3).

Az a keresztény — legyen bár lelkipásztor, szociológus vagy épp politikus —, aki hatalommal és erőszakkal (az erőszaknak — tudjuk — nem csak fizikai formái vannak) kívánná a társadalmat átalakítani, a struktúrát saját önkényes elképzelései szerint újra formálni, már aligha, sőt egyáltalán nem mondható Krisztus követőjének. Nem kell, talán nem is szabad egyértelműen elmarasztalni azokat, akik a maguk sajátos gettójába kívánnak visszavonulni — és kívánni. De nem tudok szabadulni a gondolatától, hogy titkon a „mi közöm hozzá”, a „hagyjanak végre békén” önző gondolatok rejthetnek az ilyenek lelkivilágában. Az „odi profanum vulgus” szemléletét már a római költő is megbélyegezte. — Félre ne értsük: nem a szigorú obszervanciájú kolostori élet lakói, az Istenért és emberekért vállalt önmegtartóztató és imádkozó élet követőit tartom most szem előtt.

Az a keresztény — világi hívő vagy lelkipásztor, — aki elkötelezetten, minden tehetségét latba vetve kíván a mai társadalmi változások jó irányba terelésén részt venni, sajátos feladat előtt áll. Nevezetesen: mindennek előtt saját életében kell szintézist, egyensúlyt teremtenie a szociális aktivizmus és a személyes, bensőséges spiritualitás között. Ügyelnie kell arra is, hogy — amennyiben vezető beosztásra, munkaköre van, — legyőzze azt a veszélyt, mely egykönnyen önhiúságra, beképzeltségre, saját fontosságának túlértékelésére torkollik, hatalomvágyhoz vezet. A nyitottságot keresnie kell. A mások gondjába iránti érzék kialakításán, finomításán kell fáradoznia, sokakért kell felelősséget vállalnia. Mindent összegezve: cselekvő és imádkozó, elmélkedő emberré kell válnia.

A keresztény életet nem lehet mereven aktív és kontemplatív, imádkozó és dolgozó szakaszokra osztani. A valódi szociális gondolkodás és a mások javát szolgáló cselekvés mögött, mellett és benne foglaltan jelen van az imádság, hatékony az elmélkedő-észmelekedő életvezetés.

A keresztény ember — pap és világi hívő — csakis akkor tölti be élethivatását, ha azt a társadalmat, melyben él, gondosan figyeli, ha krisztusi kérdéseket tesz fel s nem szű-

nik meg környezetét Krisztus példája, felszólítása nyomán figyelmeztetni: térjete meg, mert közel van az Isten országa. Erre a meghívó felszólításra nemcsak az egyeseknek van szüksége, hanem a közösségnek, a világnak is. Nem szabad elfeledni és elfeledtetni, hogy nem rendezkedhetünk be véglegesen e világban. E véglegesség kísértése nagy veszély, mert gátol minden megújulást, gyanúsnak tart minden reformot. Vesztély, mert megelégszik a status quo-val, abban kíván kiszakíthatatlan gyökereket eresztetni. Nincs végleges egyházi berendezkedés, — bár természetesen a Krisztustól adott alapstruktúrát senkinek sem áll módjában megváltoztatni. Nincs végleges társadalmi berendezkedés sem, nincs tökéletes, kritikára, javító munkára igényt nem tartó társadalmi-közösségi élet.

A valóban keresztény ember óvakodik és másokat is óv attól, hogy egy helyben topogjon, hogy elveszítse érzékét a megújító törekvések iránt, hogy ne legyen bátorsága tovább lépni, ha kell, ha itt az ideje, erőfeszítésekkel és meghosszabbított lépésekkel tovább haladni a kijelölt cél felé. Ha pedig azon venné észre magát, hogy túlonként megelégedett, hogy önelégült, akkor — ha még nem veszítette el érzékét a realitások iránt — szükségszerűen nyugtalanná válik. Mert újra és újra eszébe jut, hogy annak szolgálatában áll, annak munkatársa, aki Szentlelke erejében mindent és mindenkit meg akar újítani. Epp ezért sohasem válik pesszimistává sem, nem csügged, bár tudja, hogy saját maga nem láthatja meg az eredményeket, nem élvezheti munkája beérett gyümölcsét, — bibliás szóval — nem jut el az ígéret földjére. Mégis, a reménység erejében mindent megtesz azért, hogy az ifjabb, a következő nemzedék majd megláthassa azt.

Végezetül térjünk vissza még röviden oda, ahonnet elindultunk. Ha a lelkipásztor és világi munkatársai valóban a föld sójaként, a világ világosságaként akarnak élni és hatni, akkor nélkülözhetetlenek számukra az ún. szakmai ismeretek. Ezeket leértékelní felelőtlenség, sőt bűn lenne. Sőt, olykor, sajátos helyzetekben egészen speciális szakmai ismeretekre is szert kell — legalább néhányuknak — tenniük. Szükséges az alapos felkészülés, kiképzés és az egyre gyarapodó munka, szolgálat során szerzett gyakorlat. De ha a világunkat át- meg átjáró manipulációk láncolatát szét akarják szakítani, akkor — a szakmai ismereteken és hétköznapi munkáján túl, sőt azokat megelőzően — szükségük lesz a szentségi erőforrásokra, a meditációra, az imádságra, az önlegyőzés kemény próbájának kiállítására, a másokért vállalt élet tanúságtételére. Csakis így lesznek hiteles tanúi az Isten emberrel kötött szövetségének.

Tudjuk, hittel valljuk, hogy az egyetlen és valóban igaz tanú Urunk, Jézus Krisztus. Szoros értelemben csakis ő érdemli meg a Jó Pásztor, a Lelkipásztor címet. Tudjuk azt is, hogy ő azért jött közénk, hogy mindenkit üdvözítsen. A számariai asszonyt, Mária Magdolnát, Zakeust, a csak titokban, éjjel hozzá merészkedő Nikodémust, a bizonytalan-kodó-kétkedő Tamást, a töprengő emmauszi férfiakat és a bűnét bánó latort. S mégis, akiről hittel valljuk, hogy Urunk és Megváltónk, nem röstellte megvallani: „Az én tanításom nem az enyém, hanem azé, aki engem küldött... Aki magától beszél, saját dicsőségét keresi. De aki annak dicsőségét keresi, aki küldte, az igazmondó és nincs benne hamisság” (Jn 16,18).

Rendelkezzék tehát a jó lelkipásztor, az elkötelezett keresztény megfelelő, szükséges lelkiismeretekkel, de sohasem feledheti, hogy a Küldőnek követségében jár. Hogy az igazi tudást, tanítást csak közvetítheti. Bizonyos értelemben még azt is állíthatjuk, hogy a keresztény szakember, sőt „profi”, küldetése azonban sem arra nem hatalmazza fel, hogy anyagi javakat gyűjtsön, még kevésbé, hogy tudásával az embereket manipulálja. Ha a komoly felkészülés, sok imádság és elmélyülés és az egyre gazdagodó tapasztalatok után az emberek közé megy, azok igen hamar felismerik, ráéreznek, hogy hiteles tanú-e. S mikor lesz ilyen? Ha tud örvendezni az örvendezőkkel, sírni, együtt kínlódni a szenvedőkkel, ha a megbántásokat békével tűri, ha csendes, könnyes vértanúsággal, de derűs lélekkel életét adja az övéért.

Ezt az utat járva, úgy is mondhatnánk, saját keresztútjának stációit járva egész élete igehirdetéssé válik. Az emberek, akikhez „onnét fentről” küldetése van, lassan megsejtik,

majd meg is győződnek róla, hogy Isten maga az, aki szolgája szava, keze, tettei általi megújító erejét és szeretetét kínálja fel, nyújtja az emberek, a világ számára.

Keresztutat említettem. Olyan utat, melyen Urunk Jézus is ismételten lerogyott a kereszt súlya alatt. Ne szégyelljük bevallani, hogy mindannyian, akik az Ő útján igyekszünk járni, gyengék és erőtlenek vagyunk. Kincsünket „cserépedényben őrizzük, hogy az erő túlárado nagyságát ne magunknak, hanem Istennek tulajdonítsuk. Mindenfelől szorongatnak, de össze nem szorítanak, kétségkedünk, de kétségbe nem esünk, üldözést szenvedünk, de nem vagyunk elhagyottak, földre terítenek, de el nem pusztulunk. Testünkben Jézus kínszenvedését hordozzuk szüntelen, hogy Jézus élete is nyilvánvalóvá váljon testünkön” (2Kor 4,7—10).

Isten teremtő és megújító ereje a gyengék, a botladozók, de a célt szem elől nem tévesztő hűek gyarlóságában is képes mindent megújítani.

Szennay András

A TEOLÓGIA 1990. évi témái: (kéziratok beküldési határideje)

4. sz.: VAN-E AZ ÉLETNEK ÉRTELME? (1990. július 1-ig)

A TEOLÓGIA 1991. évi témái: (kéziratok beküldési határideje)

1. szám: DEMOKRATIZMUS AZ EGYHÁZBAN? (1990. november 1-ig)

2. szám: BŰNBÁNAT SZENTSÉGE ÉS A GYÓNAS (1991. február 1-ig)

3. szám: AZ EGYHÁZ ÉS A TÁVOLÁLLÓK (1991. május 1-ig)

4. szám: AZ ENGEDELMES JÉZUS (július 1-ig)

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

TANULMÁNYOK

Gál Ferenc

A SZENTSÉGEK MINT TALÁLKOZÁSI ESEMÉNYEK

Az utóbbi évtizedekben a liturgikus mozgalom kezdett igazában arról beszélni, hogy az egyház kegyelmi életének központi eseményeit, a szentségeket úgy fogjuk fel, mint a Krisztussal való személyes találkozás helyeit. A háttérben az a gondolat állt, hogy a kegyelem közvetlen forrása Krisztus, és ő mint fő, egészen benne él misztikus testében. Ezért a hitből fakadó keresztény élet nem a tárgyi követelmények és az általános igazságok elfogadása, hanem személyes kapcsolat Krisztussal. A cél tehát a szentségek vételének és kiszolgáltatásának élményszerűbbé tétele volt. A liturgikus mozgalom valóban igyekezett megismertetni a szentségek belső természetét és a kegyelem személyes vonatkozásait. A hangsúly inkább az ember elmélkedő magatartásán volt. Neki kell tudatosítani a gondolatot, hogy a szent cselekményekben személyesen találkozik Krisztussal; ezért az előkészület lehet ünnepélyesebb, a szándékot jobban befolyásolja a szeretet, és a szentség hatásában is jobban lehetett a Krisztusnak való elkötelezettségre gondolni, mint arra a szintelen megállapításra, hogy a kegyelem növekszik bennünk.

Ennek a törekvésnek kétségtelenül megvolt az üdvös hatása mind a szentségek kiszolgáltatásában, mind a felvételében. Az asketikai és lelkipásztori szempontokon túl azonban jelentkeznek a dogmatikai kérdések is, továbbá a lelki magatartás, a szent cselekmény hitbeli átélése akkor lesz valódi és teljes, ha az megfelel a szentség belső struktúrájának. Az ugyanis szép törekvés, ha én nem csupán tárgyi jelekhez akarok közeledni a szentségekben, hanem magához Krisztushoz, de a kérdés az, vajon ő belevitte-e a szentségbe a személyes találkozás kellékeit. Ha például egyes keresztény egyházakban a szentségeket csak úgy tekintik, mint a hit megvallásának jeleit, ott nehezen lehet kétoldalú találkozásról beszélni. Egyházi felfogásban a szentség a krisztusi élet közlése, amit éppen csak Krisztus tehet meg, tehát a találkozás elvét is ebben kell keresni.

A TALÁLKOZÁSBAN mindig van valami kölcsönösség, vagyis, ahol a személyek úgy kerülnek össze, hogy egyiknek van a másik számára valami mondanivalója. Ezért a véletlen együttlét nem találkozás — és tárgyakkal sem lehet találkozni. A mondanivaló benne lehet a köszönésben, egy mosolyban vagy valamilyen jelben, ami kifejezi az én-te kapcsolatot, vagy a mi-közösséget. A kellemetlen találkozás ennek a negatívuma. Jean-Paul Sartre szemével nézve minden együttlét lehet kellemetlen találkozás, mert a másikat úgy tekinthetem, mint aki korlátozza függetlenségemet. Emberi meggyőződés szerint azonban van kellemes és gazdagító találkozás. A személy belső mivolta szerint nem elkülönülésre és szembenállásra vágyik, hanem kapcsolatokra, kölcsönösségre, az értékek kicserélésére, — vagy közös birtoklására. Az igazi találkozás eredménye a tisztelet, szeretet, a gazdagodás. A csalódás ott jelentkezik, ahol az egyik fél nem őszinte, esetleg bezárul, vagy éppen kimutatja önzését. Önmagában az adás-vételt, követeléseink előterjesztését vagy a jogi ügyletek lebonyolítását nem tekintjük személyes találkozásnak. Ezek lefolyhatnak anélkül, hogy egyik embernek bansó mondanivalója lenne a másik számára. Maradandó kapcsolatot csak úgy teremthetünk, ha igyekszünk felemelkedni egymás gondolatvilágához, erkölcsiségéhez és szellemi törekvéseihez. Az imádság a maga ünnepélyességével minden vallásban ilyen törekvést árul el: az ember csak úgy várhat választ a felsőbbrendű hatalomtól, ha megpróbálja azt az ő nyelvén megszólítani. A találkozási vágy tehát benne van az emberben, de azt csak a kinyilatkoztatás döntheti el, hogy Isten is akar-e vele találkozni.

A SZENTSÉGEK TEOLÓGIAI ÉRTÉKELÉSE is belejátszik kérdésünkbe. A hagyományos teológia inkább csak úgy elemzte a szentségeket, mint a megszentelődés tárgyi eszközeit: megadják vagy növelik a megszentelő kegyelmet. Ez a szemlélet nem alaptalan, hiszen hatékony jelekről van szó, amelyek helyesen alkalmazva közlik a kegyelmet (opus operatum).

Krisztus a megváltás kegyelmeit teljesen és végérvényesen az egyházra bízta, hogy közvetítse tagjainak. Vagyis ezekben a cselekményekben elkötelezte magát a hívő embernek, intézményesítette a kegyelem szétosztását. Azért tehetette meg, mert őbenne Isten teljesen és véglegesen kitért az ember felé, a megváltás megtörtént, az üdvözítő akarat visszavonhatatlan. Sem a tanítás, sem a kegyelmi rend nem bővül, s Krisztus mindkettőt történeti tényezővé tette az egyházban. Az ószövetségi üdvtörténetben ilyen jelek még nem voltak, éppen a kinyilatkoztatás befejezetlensége miatt. A meghatározott szentségi jelek emlékeztetnek Krisztus intézkedésére és eszünkbe juttatják az ő közvetítő szerepét. A szentség felvevőjét pedig felhívják arra, hogy úgy közeledjék az egyházi cselekményekhez, mint Krisztus tettehez. Amikor tehát arról beszélünk, hogy a szentségek a kegyelem tárgyi jelei és eszközei, az csak azt jelenti, hogy bennük van a hatékonyság, nem pedig azt, hogy Krisztustól elszakadt formákban bízunk. Krisztus nem varázsszereket adott az egyháznak, amelyeket ez kénye-kedve szerint felhasználhat és magyarázhat, hanem saját megváltói tevékenységének gyümölcseit bízta rá, mégpedig úgy, mint misztikus testére, ezért a megváltás misztériuma nem szakítható el tőle. Az egyház úgy adja tovább, mint a Főnek éltető hatását. Krisztus úgy él örökre, mint aki meghalt és feltámadt, s ebben az állapotában lett az egyház Feje (Ef 1,22). További meghatározást adhatunk azzal, ha hivatkozunk Aquinói Szent Tamás meglátására: „A kegyelmet nem egyszerűen Krisztus embersége közvetíti, hanem az ő személyes tette, s ezek a tettei össze vannak foglalva a Szentlélek elküldésében” (STh III. q 8, a 5, ad 1). Vagyis a helyzet az, hogy az egyház által végzett és a tárgyi rendben levő cselekményekben az isteni személy működik emberi természetére szerint. Erre a II. Vatikáni zsinat is kifejezetten felhívta a figyelmet:

„Krisztus mindig jelen van egyházában, de kiváltképpen a liturgikus cselekményekben... Különös módon jelen van az eucharisztikus színek alatt. Jelen van erejével a szentségekben, s így bárki is kereszttel, Krisztus kereszttel... A nagy műben, amely Istent tökéletesen megdicsőíti és az embert megszenteli, Krisztus mindig maga mellé, társává teszi az egyházat, szeretett jegyesét; az egyház pedig segítségül hívja Urát és általa hódol az Atyának. Méltán foghatjuk fel tehát a liturgiát úgy, mint Jézus Krisztus papi szolgálatának gyakorlását. Ebben érzékelhető jelek jelzik, és a maguk sajátos módján meg is valósítják az ember megszentelését, és Jézus Krisztus misztikus teste pedig, vagyis a Fő és a tagok együtt, teljes értékű, nyilvános istentiszteletet mutatnak be” (Liturgia 7).

Krisztus tehát maga működik a szentségekben, de a jelenlét és a hatás *hogyan*-ja további körülírásra szorul. Krisztus embersége véges és testileg körülhatárolt. Hogyan lehet akkor jelen a tér és idő különféle pontjain a szentségekben? A nehézséget még növeli az, hogy ő már a túlvilág, a természetfölötti létrend módján létezik, tehát hogyan talál kapcsolatot a mi fizikai világunkkal?

A SZENTSÉGEKBE VALÓ JELENLÉTET KRISZTUS FELTÁMADÁSÁBÓL és megdicsőüléséből kell levezetni. Az egyház történeti élete és a szentségek alkalmazása is csak feltámadása, illetve a Szentlélek eljövetele után indult meg. Az evangélista Jézusnak ezt a szavát: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék” (Jn 7,37) a Szentlélek eljöveteleivel hozza kapcsolatba. Vagyis amíg Jézus nem dicsőült meg és nem árasztotta ki a Lelket, addig nem lehetett belőle mint az élő Víz forrásából meríteni.

A Szentírásban szó van Krisztusnak többféle jelenlétéről: jelen van a világ végéig az evangéliumot hirdető apostolokkal (Mt 28,20), s együtt van azzal a közösséggel, amely az ő nevében gyűlt össze imádkozni (Mt 18,20), az Eucharishtiában jelen van áldozati

testével és vérével. Pál apostol arról biztosít, hogy a hittel Krisztus lakik szívünkben (Ef 3,17), a keresztségben pedig őt öltjük magunkra (Gal 3,27), beöltözünk halálának és feltámadásának misztériumába (Róm 6,5). Itt mindig figyelni kell arra, hogy Krisztus embersége hozta közénk Isten országát, amely az ő halálában és feltámadásában vált teljessé, s csak második eljövetelekor válik nyilvánvalóvá. Addig rejtett módon, a szó és a jel erejében van jelen és bontakozik. Az üdvösség csak úgy valósul meg, ha az emberek kapcsolatba jutnak emberségével, részesévé válnak megdicsőült életének, amit kegyelemnek nevezünk. Emberségében már végbement a földi természet átszellemiesítése és átistenítése. Szervedő és halálnak kitétt embersége átalakult az Úrnak, az Isten hatalomban levő Fiának alakjává. Ez volt Isten legnagyobb belenyúlása az üdvösség történetébe amit Szent Pál méltán nevez új teremtesnek. Az alapot a megtestesülés adta hozzá, de ami ott a *kiüresítésben* játszódtott le, annak meg kellett mutatkoznia a doxa, a *dicsőség alakjában*.

Krisztus azonban az Atya akaratából az emberiség feje és képviselője, azért az ő sorsa az emberiség sorsa. Ami benne végbement, az végbemehet minden emberben, sőt végbe kell mennie. Ha az Atya „általá és érte teremtette a világot és minden őbenne áll fenn” (Kol 1,15), akkor a világnak részesedni kell az ő dicsőségében. Krisztus feltámadásával elérkezett a végső állapot, benne kialakult a tér és idő fölötti létezés, így ami benne történetileg lejátszódtott, az mindenütt jelen lehet. Az emberiség számára itt van a végkifejtés, az *új dimenzió*, az eszkaton. Krisztussal a történelem rálépett a végső irányra, a földi létmódból megvan az átmenet a mennyeiibe. Éppen ezt fejezi ki: az *új teremtés*. Az új állapot a mi világunkban csak jelekkel, jelképekkel fejezhető ki. De még hozzá kell venni, hogy Krisztusnak nemcsak a létezési módja lépett túl a tér és idő korlátain, hanem üdvözítő hatása, cselekvőképessége is. Ezért tudja kegyelmét minden helyen és időben közvetíteni. Ha tehát *jeleket választ* ki jelenlétének és hatásának hordozására, akkor azoknak megvan a *természettőlötti erejük*. Ilyen *átfogó jelkép* elsősorban az *egyház*, amely őt képviseli a megváltás titkának teljessége szerint. Az egyes szentségek olyan értelemben jelek, hogy az egyház kegyelmi teljességét az egyes tagoknak az élet szűkségei szerint adják tovább.

Krisztus a jelben mindig mint megváltó és üdvözítő van jelen, s mivel „ő ugyanaz tegnap és ma és mindörökké” (Zsid 13,8), azért a *jelekben keresztáldozata* is jelenlétévé válik, mint az Atya előtti hódolatának és az emberek iránt való szeretetének végleges és felülmúlhatatlan kifejezése. Ezért az egyház mint jel, kultikus intézmény: egyszerre fejezi ki Krisztusnak az Atyát megdicsőítő szolgálatát és az emberek üdvözítésére irányuló akaratát. Itt újra előttünk áll az igazság, hogy a szentségeket nem szabad sem Krisztustól, sem az egyháztól elszakítva szemlélni. Továbbá bármennyire is a kegyelem eszközeit látjuk benne, kifejezetten istentiszteleti cselekmények maradnak. Krisztus belevonja az embert az Atya előtti hódolatába. Ezért a szentséghez való járulás mint magatartás nem fejeződhet ki abban, hogy átveszek valamit Krisztustól, ami gyarló emberségemet kiegészíti. A szentség az egyháznak mint misztikus testnek olyan életnyilvánulása, ahol az egyes *tag részesedik* a fő életében.

A SZENTSÉGI JELET A SZENTLÉLEKKEL is kapcsolatba kell hoznunk, mert hatékonysága csak így magyarázható. Azt már jeleztük, hogy Krisztus megdicsőült embersége kívül áll a mi tér-idő létmódunkon, amelyhez a szentségi jel is tartozik. A két létmód között hidat kell verni, mert Krisztus embersége csak így érvényesítheti kegyelemközlő hatását. A két létmódot azonban ne a természet két fokozata vagy emelete módjára gondoljuk el, hiszen a dicsőség állapota egészen természetfölötti állapot. A kettő közötti úrt csak az isteni mindenhatóság hidalhatja át. Krisztus jelezte, hogy maga helyett elküldi a Szentlelket, aki majd őt képviseli, róla tesz tanúságot és az ő művét valósítja meg a történelemben. Az újszövetségi írásokban a Lélek (pneuma) nemcsak isteni személy, hanem tartalmi összefoglalása Isten üdvözítő adományainak, amelyeket Krisztus megszerzett. Egyben ő a biztosítéka annak is, hogy Krisztussal közösségben vagyunk: Akiben

benne lakik az Isten Lelke, az Krisztus testének tagja (Róm 8,10). Ő tehát nem sztatikus ajándék, hanem az új élet dinamikus elve, ő az Istenben részesedő élet forrása, mert kifejezi az Atya és a Fiú szeretetét. Ezért lehet összefoglalva benne minden természetfölötti ajándék. Az egyházban minden vele van kapcsolatban: az igehirdetés, a hit, az újjászületés, a bűnbocsánat, a karizmatikus erő és az imádság. Egyetemes működését világosan kifejezi az Ef 2,18: „Krisztus által az egy Lélekben utunk nyílt az Atyához”. Vagyis úgy kapcsol össze Krisztussal, hogy az Atya felé tereljen bennünket. Amit Krisztus megszerzett, és amivel mint fogadott gyermekek az Atya elé állhatunk, azt mind a Szentlelken keresztül kapjuk meg. De alulról fölfelé, az Atyához csak azért lehet utunk, mert ezt az utat az Atya már fölülről lefelé megnyitotta a Fiú és a Szentlélek elküldésével. Istennek a világgal való érintkezését a Szentlélek hajtja végre. Ő benne volt a Fiú megtestesülésében (Lk 1,35), Krisztus kereszttádozatában (Zsid 9,14) és feltámadásában (Róm 1,4), de benne van a megváltás egész misztériumában úgy is, ahogy azt Krisztus az egyházra hagyta. Kitérülésének végső üdvtörténeti célja az, hogy az ember Istent Abbának, Atyának szólítsa (Gal 4,6). Kétségtelen tehát, hogy az egész üdvrendnek párbeszédes, találkozási jellege van, hiszen a végső kifejelet, a színelátás is kölcsönös kitérülés. Csak ez felel meg az Isten és az ember személyes mivoltának. Az Atya felé való fordulás azonban Krisztus által a Szentlélekben megy végbe.

A GYAKORLATI VALLÁSOS ÉLET SZÁMÁRA a Léleknek ezt a különleges szerepét közelebről meg kell világítani. Természetesen annak tudatában vagyunk, hogy minden kegyelmi hatás misztérium, amit csak hasonlatokkal közelíthetünk meg. A kiindulás az, hogy Isten a kegyelmi rendben is belső szentháromsági élete szerint működik. A ki nyilatkoztatásban hallunk arról, hogy az Atya szól a Fiúhoz, Krisztushoz és Krisztus szól az Atyához. Ők tehát én-te közösségben vannak. De azt nem látjuk, hogy az Atya vagy a Fiú beszélne a Szentlélekhez, vagy megfordítva. Inkább az a helyzet, hogy az Atya a Szentlélekben, a belső szeretet kifejezőjében szól a Fiúhoz, és a Fiú a Szentlélekben tekint vissza az Atyára. Amíg tehát az Atya és a Fiú személyi mivolta az én-te szembenállásban mutatkozik meg, addig a Szentlélek az Atya és a Fiú egységének, mi-közösségének a személyes kifejezője. Ezért, ahol ő jelen van, igazában az Atyát és a Fiút teszi jelenvalóvá. Nem maga beszél hozzánk, hanem arra képesít, hogy meghalljuk az Atya szavát, amelyet Krisztuson keresztül hozzánk intézett, és belekapcsolódjunk Krisztus válaszába, amelyet ő a mi nevünkben is az Atya felé küld. Ezért mondta róla Krisztus, hogy „az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek” (Jn 16,15).

Tehát mindent egybevetve, a Szentlélek az egyházban azért van jelen és úgy van jelen, hogy jelenvalóvá tegye a megdicsőült Krisztust, ahogy az Atya akaratából véghezvitte megváltásunkat. Ő ad erőt az igehirdetésnek, hogy meghalljuk Krisztus üzenetét, ő működik az egyház cselekményeiben, hogy azok a megdicsőült Krisztus életét közvetítsék, mint kegyelmet. Ő egészen áthatja Krisztus emberségét a mennyben, ugyanakkor a mi időbeli történetünkbe is kiáradt, ezért tudja áthidalni az úrt a megdicsőült Krisztus és a földi egyház jelképei között. Egyszermind arra is gondolni kell, hogy a Szentlélek személyi valósága éppen a kapcsolat, a közösség, az egység és a szeretet kifejezése, azért ahol ő jelen van, ott létrejön a „koinonia”, az életközösség. Továbbá, ha a Krisztus által rendelt jelekben a Szentlélek működik, akkor azok ennek az életközösségnek a csatornái lesznek. Vagyis a földi, vándorló egyház képe Szent Pál nyelvén ilyen lesz: Krisztus által az egy lélekben szabad utunk van az Atyához (Ef 2,18).

A LELKIPÁSZTORI FELADAT ennek a hitbéli tartalomnak a tudatosítása. A hitnek azonban az egyes emberekben vannak fokozatai. Ott is megtalálható, ahol komolyan veszem azokat a követelményeket, amelyeket az egyházi gyakorlat előírt a szentségek kiszolgáltatója és felvevője számára. De nem állhatunk meg a szabályoknál. A szentségek mibenlétét és jelentőségét csak az üdvrendnek mint a Szentháromság kitérülésének

egészében, és az egyháznak mint misztikus testnek a keretében ismerjük fel. Csak itt válik világossá, hogy Isten hozzám közeledik és, hogy mit akar nekem mondani. A találkozásra fel kell készülnöm és a felhívásra válaszolnom kell. Viszont a hithez tartozik az is, hogy a felkészülés és a válasz már az előzetes kegyelem segítségével megy végbe. „Isten maga ébreszti benneteket a szándékat és hajlja végre a tettet tetszésének megfelelően” (Fil 2,12). Ezeknek az előrebocsátásával mondhatunk még néhány szót *az egyes szentségek felvételének személyes követelményeiről*.

A keresztség kifejezetten a hit szentsége. Csak annak lehet kiszolgáltatni, aki hisz. Ezért a gyermekeket is csak hívó családban, hívó környezetben lehet megkeresztelni. Magában a szentségben a hit tartalma realizálódik: az ember vízből és Szentlélekből újjászületik úgy, hogy Krisztus tagjává válik, s ezért Istennek, az Atyának gyermeke lesz, s joga van őt egyénileg is atyjának tekinteni. A hagyományos katekézisben túltengett az a szempont, hogy a keresztség eltörli az áteredő bűnt és megadja a megszentelő kegyelmet. Ez kétségtelenül igaz, de nem fejezi ki az újjászületést. A születés az élet kezdete, annak az életnek, amelynek feladatai vannak. A keresztségben kifejeződik a meghívás, a kiválasztás és a küldetés. „Az Atya szeretetből eleve arra rendelt bennünket, hogy Jézus Krisztus által gyermekeivé legyünk és magasztaljuk fölséges kegyelmét, amellyel megajándékozott minket” (Ef 1,5). A megkeresztelt emberen rajta van a Szentlélek pecsétje (Ef 1,12) s ennek erejében Isten örökösének tudhatja magát. A gyermekek keresztségének elterjedésével elhomályosult a beiktatás és a küldetés vállalásának gondolata. Ezért erre legalább a keresztségi fogadalom megújításánál kell kitérni. Sőt, ez a „fogadalom” sem merülhet ki abban, hogy ellene mondom a bűnnek és a gonoszság hatalmának, hanem a keresztyén élet pozitív tartalmára is vonatkoznia kell: a fogadott gyermek hűségével és engedelmségével megdicsőíteni az Atyát. A Szentlélek úgy van jelen a keresztségben, ahogy Krisztus kiárasztja rám, s ezzel maga mellé emel, lelki emberré tesz, hogy felülemelkedjem a test vágyain. Ugyanakkor a Szentlélek beiktat a misztikus test közösségébe, s ezzel felhívást is kapok a közös hitvallásra és a felebaráti szeretetre. A szentség vételének ezeknek a feladatoknak a vállalásában kell kicsengeni. Abban a tudatban, hogy a feladatokhoz meg is kaptam az erőt.

A bérmálást bármennyire is külön szentségnek tekintjük, azért az tartalma szerint a keresztség befejezése: az újjászületés, a nagykorúság adománya. Nem új célt tűz elénk, hanem azt tudatosítja, amit a keresztségben kaptunk. A keresztséghez viszonyítva mint többletet éppen a nagykorúsást szoktuk kiemelni, de ugyanilyen sajátos szempont az is, hogy „mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk” (1Kor 12,13). A hívó ember vallásos életének az egyház ad keretet, a maga kegyelmi telítettségével. Az egyház mint szellemi tényező és mint jel tanúskodik a világban Krisztus mellett, s az egyes tagoknak ebbe a tanúskodásba kell beleállni. A Lélek működésének igazi tere mindig az egyház marad, főleg a hit és a szeretet adományával, s ennek a karizmának mindenki hordozója lehet.

A bűnbánat szentségét Krisztus különös hangsúllyal hozta kapcsolatba a Szentlélekkel (Jn 20,22), azért itt az egyén számára tapasztalhatóvá válik, hogy Krisztus által az egy Lélekben utunk nyílt az irgalmas Atyához. Aki ezt megérti, az mindig hazatalál.

Az Eucharisziánál a valóságos jelenlét tana mindig biztosította a találkozás tudatát, s az áldozat egyben kifejezte az Atya előtti hódolatot is.

A betegek keneténél a Szentírás annyit szószerint megőrzött, hogy kiszolgáltatása az egyházi közösség keretében történik és az Úr nevében kenik meg olajjal. Tehát emlékeztet arra a Krisztusra, aki körüljárt és gyógyított. Neki minden kor szenvedő emberéhez van szava.

Az egyházi rend pedig annak a küldetésnek a továbbadása, amelyet az apostolok kaptak. A szentségben benne van a Szentlélekre való hivatkozás és a küldetés elfogadása, tehát a találkozás élménye közvetlen lehet.

A házasságban két ember találkozik, s ez válik a Krisztussal való találkozás hatékony jelképévé. De csak a megkereszteltek esetében. Ők ugyanis a keresztségben a Szentlélek erejéből újjászületve Krisztus misztikus testének tagjai lettek, s ebben gyökerezik felhatalmazásuk, hogy jelképezzék Krisztus és az egyház kapcsolatát. Jézusnak mint megváltónak az élete az egyházra irányul. Az Ef 5,25 szerint szerette az egyházat, és feláldozta magát érte, az egyház viszont odaadó engedelmséggel viszonzozza ezt az áldozatos szeretetet. A Szentírás szavai tehát kifejezetten utalnak arra, hogy Krisztus ebben a szentségben is a megváltás misztériumával van jelen. Hozzá kell még venni azt is, hogy itt a jel, a férfi és a nő életszövetsége maradandó, s így egész életen át a kegyelem forrása. Ki kell tehát hangsúlyozni, hogy a keresztény házasságnak istentiszteleti jellege van. A felek nemcsak úgy állnak egymással szemben, mint emberi személyek, hanem úgy is, mint a Krisztusban végbement és a Szentlélekben létrejött természetfölötti rend képviselői. Áldozatos szeretetük a másik félben mindig Krisztusra is irányul, de egyben benne van a hódolat az Atya előtt is. Ezért az egyházi hagyomány joggal beszél a családi egyházról (ecclesia domestica), amely az egyetemes egyháznak kicsinyített, de élő képe. Minél inkább megélik a felek ezt a misztériumot, annál inkább lesz házasságuk kegyelmi forrás számukra.

A találkozást olyan személyes együttlétnek mondtuk, ahol a személyeknek van mondanivalójuk egymás számára. A szentségekben ez a struktúra megtalálható. A megdicsőült Krisztus a szentségekben mint az egyház cselekményeiben fejezi ki egész üzenetét, s mi az élet adottságai és követelményei szerint adjuk meg a választ. Az igehirdetésnek és a liturgia végzésének a feladata az, hogy a belső kegyelmi tartalom külsőleg is tapasztalhatóvá váljon.

Gyulay Endre püspök

A SZENTHÁROMSÁG ÉLETE A HÍVŐK KÖZÖSSÉGÉBEN

Saint Exupéry a Kisherceg című könyvében elmondja, hogy amikor az felkapaszkodott a hegyre, úgy gondolta, látni fogja az egész bolygót és minden embert. De nem látott egyebet, mint tűhegyes sziklacsúcsoakat. — „Jó napot!” — mondta találomra. „Jó napot!” — válaszolta háromszor a visszhang. „Ki vagy?” — kérdezte a Kisherceg. — „Ki vagy?” — felelte ismét háromszor a visszhang. — Légy a barátom, olyan egyedül vagyok!” — mondta. „Egyedül vagyok!” zengett ismét háromszor a visszhang. Majd találkozott a kis rókával. „Gyere, játszáll velem!” — javasolta a Kisherceg, — „Olyan szomorú vagyok!”. — „Nem játszhatok!” — mondta a róka, mert „*Nem vagyok megszelídítve*” — Mit jelent az, hogy megszelídíteni? Olyasmint, amit ma már talán elfelejtettek. *Nagyon is elfelejtettek az emberek kapcsolatot teremteni egymással!*

Az Én-Te-Mi kapcsolatban a Te számunkra már nem más, mint a többi száz- meg százezer ember. Kölcsönösen nincs többé szükségünk egymásra. De ha valakit „megszelídítünk”, egyetlen lesz számunkra és Én is egyetlen leszek a Te számára.

— *Miről szeretnék tehát beszélni?* A hét plusz egy szentséget szeretném lelkipásztori módon megközelíteni. A plusz egy szentség: az *egyetemes egyház*. A szentségek megsejtesítéséhez a *Szentháromság titkát* szeretném alapul venni. Az Atya öröktől fogva kisugározza teljes Önmagát Fiában, és ez a kölcsönös sugárzás teremti meg a harmadik isteni

Személyt, a csodálatos gyümölcsöt, a Szentlelket. Ezt a szentháromsági képet próbálom tovább vinni az Istenből kiáradó teremtésre. Kiárasztja Önmagát felénk, — és ha nem is teljesen, — mégis az Ő nagy szeretetéből mi, a világ részeiként mint apró tükördarabok, visszavetítünk Feléje annyit, amennyire képesek vagyunk. Az Isten az emberi értelem számára fölismerhető a teremtett világból. Ebben a világban egyszer csak megszólalt az Úr: „Teremtsünk embert képünkre és hasonlatosságunkra és azt férfinek és nőnek teremtette.”

Itt vagyunk tehát az első szentségnél, — ami szokásos sorrendben a hetedik: **a házasság szentségénél.** A férfi kisugározza egész önmagát, teljes szeretetét a nőre, és az fölfogja, megjeleníti a szeretetet, amikor megtermi gyümölcsét, a gyermeket. Itt nem csupán a természetes szexuális kapcsolatokra gondolok, hanem Isten eredendő nagy tervére, amit az ember számára adott. A kölcsönös sugárzás létrejön akkor, amikor mindkettő egymás kezébe kapaszkodik, és szeretni akar az Én-Te, vagy pontosabban a Te meg Én nagy, gyümölcsöt termő egységében.

Nem szeretnék azonban valami elméletnél megragadni, hanem a *szentségi jelhez néhány fontos pasztorációs utalást akarok adni.* A házasságnak a szeretetközlő misztériumát, és benne a gyermeket mint gyümölcsöt akarom bemutatni. Erre nagyon fel kell készítenie azokat, akik állítólag „szentségi házasságot” akarnak, és nem csak ünnepi orgonazenét, szőnyeget, meg virágot. A *szentségi házasság* megsejteséhez vajon hány jegyeskurzusra lenne szükség nemcsak egy vagy több városban, hanem minden esperesi kerületben, a lelkipásztorok és a hívek számára egyaránt? Hívó szakemberek fejtsék ki, hogy mit is jelent lélektanilag az, hogy „találkozni”, hogy „kiegészíteni egymást”. Hiába lobog fel a pillanatnyi szerelem, ha lélektanilag nem tudják mit is jelent a házasság hosszú folyamata. Mit jelent majd a gyermek, milyen kötelezettséget ró rájuk, és egyáltalán képesek-e ezeket megoldani? Azután kell ismerniök azt a hitigazságot, hogy az isteni természetet miként tükrözi a házasság, hiszen mindannyian Isten képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve, nemcsak egyedileg, hanem közösségekben is. Föl kell tárnunk tehát mindazt, ami a házasság szentségével együtt jár, nem szabad elhallgatni a várható zavaró körülményeket sem: após, anyós kérdést, anyagi dolgokat stb. Szükség van komoly keresztény orvosra, aki bemutatja, mit is jelent a „keresztény családtervezés”, nem pedig a jelenleg folyó „gyermekirtás”. A plébánián nemcsak kurzusban, hanem személyesen is foglalkozni kell velük. Két-három családot kell összehozni, hogy így kialakítsanak majd egy jövődő kisközösséget, ahol a házasság idején is összetartanak. Az ilyen családok közvetlenül elmondhatják egymásnak mindazt a fizikai, lélektani, egészségügyi kérdést, amit maguk is átéltek és azt, hogy a születendő gyermekkel hogyan kell majd megoldani a legnehezebb korszakokat.

Nekünk, lelkipásztoroknak erre már jóval korábban föl kellett volna készülnünk, mivel egy ateista korszaknak — legalábbis úgy látszik — a végére értünk, és sokan igénylik az igazi kereszténységet. Fel kellene keresnünk azokat az ún. „gyávákat”, akik eddig nem mertek szentségi házasságot kötni, vagy akik még ma is azt hiszik, hogy a polgári házasság a megfelelő, mert egy válással könnyedén megszabadulhatnak egymástól. Valamiképp meg kell értetni velük a szentségi házasságot, mint az Én-Te közösségnek isteni eredetű szeretetalapját.

Nagy szükség van olyan **keresztény családokra**, akik a plébánián sajátos közösséget alkotnak. Mint szeged-rókusi plébános, sokat gyötrődtem néhány évig, mivel két családnál több nem jött össze. Közben már azt gondoltam, ennek semmi értelme. És éppen, amikor föl akartam adni a munkát, a legközelebbi alkalommal nyolc család jött, tizenhat ember. És azóta már el sem fének a tanácssteremben. Nagy türelem és szeretet kell ahhoz, hogy egymást is megszeressék, és akkor szinte maguk hozzák a többieket. A papnak nem is kell nagyon jelen lennie, csak valami pásztori összehangoló szerepet vállalnia. A többi elvégzik a családok egymás között. A szentségi kegyelem ezekben a közösségekben működik, de a külső kegyelmet nekünk, lelkipásztoroknak kell előkészíteni, átvezetni őket a természetes életformából a szentségi állapotba.

Nagy jelentőségűek ebben a „házas hétvége” mozgalmak, amelyek lassan az egész országra kiterjednek. Talán nem véletlenül alakult ez először Szegeden, csak azután Pesten vagy más városokban. — Szükségesek a továbbiakban jól szervezett *keresztény családi tanácsadó intézetek*, de addig is, amíg ezek megszerveződnek, minden községben, kisebb helyen egy-egy *előadást* kellene szervezni, eligazításokat, világos keresztény felvilágosítást adni. Egyre nagyobb intenzitással, több tanítással, több írással, több kérdéssel — úgy gondolom, — pár év alatt tudatosulna a hívekben, hogy *a keresztény házasság olyan szentség, amire valóban fel kell készülni*. Olyan dolog, melynek fenntartásához ugyan megvan a szentségi kegyelem, de a külső kegyelmi eszközöket is rendelkezésre kell bocsátani.

A szentségek közül a másodiknak veszem a Ti-Én közösség még sajátosabb szentségét, a **papi, lelkipásztori hivatást** és szolgálatot, a pásztor és a nyáj kettős viszonyában tekintve. Ez a kapcsolat még mélyebbre utal: a szentháromságos Istenre. Az Atya szívéből — aki maga is Pásztor — közvetíti a pap a szeretetet a hívek szívébe, akik viszontszeretetükkel a Szentlélek erejében visszatalálnak Istenhez. A pásztor és a nyáj kapcsolata nem lehet csak társadalmi közösség, — valódi közösségnek kell lennie. A *pásztor* sohasem egy emberhez van lekötvé: *az övéihez „lekött”*. Kik ezek az „övéi”? Akiknél jól érzi magát? Nem. Azok, akik a „rábízottak”. Csak azok, de azok maradéktalanul, a legelesettebbek is. A falubeli cigánygyerekek, a részeges kocsmatöltelékek, az elváltak, vagy a házasság szentsége nélkül összeremelededtek, a templomban ülő öreg nénikék, a most született kisbabák, — mindegyik jelenti számomra a Ti közösségét, ahová teljes önmagamat kell kiárasztani.

Amint az Atya sem tart fenn magának semmit a Fiú felé való kiadásban, úgy *a papnak, lelkipásztornak is teljes tudását, szeretetét és az általa árasztható összes kegyelmet továbbítani kell a tanításban, az igehirdetésben és a szolgáló szeretetben*. Kiterjed ez a szociális vonalra és minden emberi segítség megszervezésére is.

A papi hivatást adó család. A keresztény család nagy feladata a hivatások fölnevelése. Milyen sokszor kapom a kérést: X plébániára de jó volna egy káplán, hiszen mindig is volt. Egy nagyközösség: vajon hány papot adott az egyháznak? És mikor? Tízet, tizenötöt, de az utolsó éppen 1933-ban ment a szemináriumba. És ezekből, a 10-15 hivatásból ma hány él? — Hát ezért kell tudatosítani: *a pásztor és nyáj közösségének hivatást adó családokra van szüksége*. Ezért kell a plébániai közösségről annyiszor és annyi helyen beszélni, hogy majd kialakulhasson a jó egyházmegyei *szemináriumi közösség*. Jómagam Tarján-Dörögön nevelkedtem, ott alakult ki bennem a papi hivatás. Amikor a szemináriumi szünetben visszatértem a plébánoshoz és mondtam, hogy innen származom, a plébános csak rámnézett: Aztán most mit csináljak veled? — Ez volt a fogadtatás! — Bizony erről is sokat lehetne beszélni a lelkipásztoroknak, hogy a nyári időben a kispapot hogyan fogadják, hogyan neveljék bele a plébániai életbe.

Térjünk vissza a *szemináriumhoz*. A szemináriumi előljáró, a lelkivezető teljes idejét, teljes szeretetét, teljes tudását árasza magából a rábízottak közössége felé. Ugy formálja őket lelkileg, hogy kicsiholja belőlük az Isten iránti „viszontszeretetet”: az Isten-kapcsolatnak a csodálatos bensőségét. Ugyanakkor meg kell beszélnie velük minden gyakorlati problémát, nehézséget is, még a diakonátus előtt, azaz mielőtt végleg elkötelezik magukat. Lelkipásztori gyakorlatra kell küldeni őket, hogy megismerjék önmagukat: Vajon tudják-e atyaként árasztani egy életen át az Isten szeretetét? Megtalálják-e a hangot az emberek felé, a legegyszerűbbek felé, is, hogy öbennük is mint apró tükördarabokon verődjék vissza a mennyei Atya iránti szeretet? Egyszóval a pappá szentelés szentségéhez is bizonyos tapasztalattal és lelki kiegyensúlyozottsággal kell eljutniok. Vajon készek-e a szentháromságos élet szüntelen áradását, tiszta cselekvését emberi módon követni? Itt nem a munka túlhajtására gondolok, hanem állandó, szüntelen szolgálatkészségre.

Egyszer egyik plébániára becsöngettek, hogy haldoklóhoz kellene menni. De éppen futballmeccs volt a tévében. — Jó, majd egy óra múlva elindulok! — kiáltott ki a pap. Lehet, hogy még életben maradt a szentségekre várakozó beteg, lehet, hogy nem, de az biztos, hogy a szüntelenül áradó istenszeretet terén a lelkipásztorban valami hiba volt. A lelki igényeknek a felismerése és fölmérése sajátos adottságot kíván. Ehhez szükséges a *rendszeres családlátogatás*, az „ottlét”, a „köztük lét” és a „találkozásoknak” számtalan formája. És itt már el is jutottunk a nagy összefogó szentséghez, az Egyházhoz.

Az egyház mint ősszentség. Az eddig említett két szentség, a házasság és a papi rend szentsége létrehozta azt a nagy összefüggést az Én-Te közösségbe, amit egyrészt *a család*, mint *kis egyház*, valamint a *nagy egyház* jelent, és annak a világon mindenütt megjelenő formája: az *egyházközség*.

Én ezt a híveknek a saját községük mintájával szoktam megmagyarázni. A község a lakóközség javát akarja. Manapság egyre többet várnak a község vezetőitől: boltokat kérnek, utat, vizet, áramfejlesztőt igényelnek, aláírásokat gyűjtenek, tüntetnek stb. És az egyházközségnek mi minden kellene? Ott is kell „bolt”, azaz a lelki javak cseréjének és bizonyos találkozásnak lehetősége, ahol mindenfélét kaphatnak: nem csak a szentségek kiszolgáltatását, hanem egyéni problémájukra emberi erőt és vigaszt is. Amint kell a községnek az iskola, úgy kellene a katolikus iskolák. Ahogy szüksége van a településnek az orvosra, esetleg kórházra, — annyira szükséges a lelki tanácsadás, a lelki vezetés, a „gyógyító pasztoráció” minden formája. Van községi eljárás: vegyük a régi képet, ahol a bíró és a kisbíró szolgálta a népet. Ugyanúgy kell az egyházközségben is tanult világi vezető, és sok-sok „kisbíró”, akik viszik a híreket, közzéteszik az egyházközség életét. Kell lennie napközinek is a kisebbek számára, de az öregeknek is, — ezért számos szociális segítő, tanácsadó, a felebaráti szeretet aktivistáit kell munkába állítani.

Egyszer egy munkatársat küldtem ki az akkor meghalt hívóm magára maradt özvegyéhez: kérdezze meg, nem kell-e segítség, ne töltsön-e néhány éjszakát vele, hogy magányát feloldja. Nagyon-nagyon hálás volt érte. — Meg kell találnunk az összefüggést a „köz-ség” és a „közösség” között, hogy az egyházközségben ismerjük egymást, tudjanak egymásról, minden fontosat tartsanak nyilván a plébánián. Az új települőknek új otthont ad a város, az egyházközség pedig biztosítsa számukra az új lelki otthont. A Jehova tanúi vagy a baptisták közössége minden egyes hívét számon tartja! Kellenének nekünk is olyan utcamegbízottak, akik akár a húszszer embert kisközösségekre bontják, akik így személyesen is felelősek lehetnek egymásért.

Az egyház-szentség feje Jézus Krisztus, és a teste az egyháza. Ebben a tagok teljes összefüggésben élnek. A test, az organizmus számára nemcsak a szív, az idegrendszer fontos, de a legkisebb bőrdarabka is, mert a nyitott seben át bejutó fertőzés az egész testet beteggé teheti. — Az ember a család, a nemzet közösségébe születik, az emberi közösségnek lesz tagja, de meghívást kap Krisztus titokzatos teste közösségébe, a természetfölötti életre. Az egyház tehát olyan test, ahol minden egyes sejtnek, minden embernek rendkívüli értéke van.

A keresztséggel válunk meghívottakká a titokzatos Testbe. Egy gyermek megkeresztelésénél mindannyiunknak jut feladat. A lelkipásztor előkészíti a szülőket a természetfölötti életbe való újjászületésre, — bekapcsolja a krisztusi organizmusba. A korábban, sajnos, az adott körülmények miatt, titokban végzett keresztelesek nem vonzották magukhoz az egész közösséget. De gyakran ma sem tudja a szülő, sem a keresztszülő mit is jelent valójában az első szentség. — Emlékszem, egyszer nagyon kegyetlen voltam. Az apa sehogy sem akart eljönni a kereszteleési megbeszélésre. Azt mondtam, akkor nem lesz kereszteleés. Ő is neveli a gyereket, el kell jönnie. Vidéken az ilyen eset nagy szüveget jelent. Valahogy rávették a családtagok, az apa eljött. Kb. egy órát beszélgettünk. És utána azt üzenté, mikor jöhetne el ismét egy kicsit beszélgetni. Keveset be-

széljünk a keresztség elméletéről, de igen sokat arról, hogy mit kezdjenek majd a gyerekekkel, hogyan vezessék be 3, 5 vagy akár 15 éves korában az egyház életébe. A szülők örülnek, ha látják, hogy én aggódom gyermekükért, nemcsak azért, hogy evilágban érvényesüljön, hanem azért is, hogy az örök életben boldog lehessen.

Sajnos, tudok ma is olyan plébániát, ahol a keresztesítési oktatás az adatok bejegyzésével, néhány viselkedési szabály magyarázatával jár, és 10 perc alatt befejeződik az egész. Hol van a lelkipásztor felelősségtudata? Mi lesz ebből a gyerekből? A pásztor munkatársakat kell nevelnie, akik később is felkeresik a gyermekeket, látogatják legalább évente és így a szülőkön át állandó kapcsolatot tartanak az egyházzal.

Az egyházmegyében vannak olyan tapasztalataim, hogy a keresztesítésre összegyűjtött szülők kisközösséget alkotnak, így egyszerre vagy 10-15 gyermeket keresztesítenek. A szülők továbbra is kapcsolatot tartanak, barátokká válnak Krisztusban, segítik egymást és együtt ünneplik akár évente is a közös keresztesítést. Még inkább fontos ez kapcsolat a felnőtt keresztesítésnél. Be kell vezetni a felnőtteket, nemcsak a keresztség titkába, hanem a liturgia, a szentségi élet minden formájába. Ha lehetséges ünnepélyesen, akár nagyszombaton, az egész közösség vegyen részt a szentség kiszolgáltatásában. A lelkipásztor felhívja nemcsak a keresztszülőket, hanem az egész közösség figyelmét is, hogy mi a felelősségük az egyház új tagjai iránt.

A hívekben ugyanis meg van a jóakarát, a jóindulat, de sok minden nem tudatos. A tudatosság kialakítása a lelkipásztor feladata, a felelősség vállalása azonban az egész közösségé. Csak ekkor mondhatja el magáról az egyházközség, hogy szétárad benne a szeretet, úgy, ahogy az Atya mondta a Fiú megkeresztesítésénél. „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik!”

A bérmálás a következő szentség, amit ki szeretnék emelni. A bérmálás nem más, mint az egyetemes papság vállalása, a pasztorációra való útnak indítás. És itt fülemben cseng Péter első levelének szövege: „Ti azonban választott nemzetek, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul választott nép vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságára... Most Isten népe vagytok... és irgalomra találtatok” (1Pt 2,9—11). Amint a keresztségben a gyermek megszületik Krisztusnak, a bérmálásban a Szentlélek világosító fényével új és nagykorú feladatot kap. Ezt a feladatot teljesítenie kell a családban, a szomszédságban, a rokonságban, de a munkahelyen és az egész társadalmi-szociális életben is. Egyszóval: a nagykorú keresztyéneknek minden tettükkel tanúságot kell tenniük. A Szentlélek olyan élettendületet, kegyelmi bőséget ad, ami megerősít a nagyobb felelősségre.

Es itt jönnek az én lelkipásztori szomorúságaim: először is az előkészítésben. Nálunk a nehéz időkben is volt vagy 60 bérmálkozó, de bárcsak 10 lett volna. Miért? Mert a IV. osztályos tanulókat is felvonultatták. Hol vannak ezek a kicsinyek még attól az érettségtől, hogy igazi apostolokká, tudatos tanúságtevőkké lehessenek? Az előkészítő pap 100 kérdésre tanította be őket és ezekre pontosan tudtak is válaszolni. Tehát nem tagadhatam meg a bérmálkozást. Bárcsak a százból csupán húszra választottak volna, de saját szavaikkal, esetleg kérdésekkel, és újabb magyarázatokra várva. A bérmálkozás a felnőtt kor felé vezető 15-16. életévben lévőeknek alkalmas. De azoknak is legjobb, ha ifjúsági kisközösségekben készülnek föl rá. Mert így a kapcsolat továbbra is fennmarad. Belőlük lehet azután kinevelni a további ifjúsági apostolokat és papi hivatásokat. — Ezután említtem a második szomorúságomat. A bérmálkozás után a gyermekek, mivel nem kapnak feladatot, szétszóródnak. Bármennyire is tudják, hogy „apostollá” avatták őket, ha nincs feladatuk, az egész nem ér semmit. Mindenkinek ambíciója és alkalmassága szerinti feladatot kellene adni: Te megfigyeled, hogy az utcában hol van beteg! Te gondozod a templom zárjait, kilincseit, mivel te lakatosnak tanulsz! A másik a hangosító berendezést tartja karban stb. A lényeg az, hogy mindannyian magukénak érezzék a templomot, az egyházközséget, a kicsinyeket, az öregek sorsát. — Mindezt nyilvánvalóan előre kell meg-

szervezni. Az egyházközségi képviselőtestületnek az ötleteire, ajánlataira, lehetőségeire támaszkodik a lelkipásztor.

Az Eucharisztia a további „léfenntartó” szentség. Ahogy az élet mozgása, tevékenysége, ereje a táplálkozástól függ, úgy függ a lelki élet, a tanúságtevés, az apostoli munka, az Eucharisziától, az Úr közös asztalának vendégségétől. Ezt teljes mélységében János apostol fejti ki (6,49kk):

„Atyáitok mannat ettek a pusztában, mégis meghaltak. Ez a mennyből alászállott kenyér, aki ebből eszik, nem hal meg. — Én vagyok a mennyből alászállott, élő kenyér... a kenyér, amelyet adok, a testem a világ életéért.” Ez megzavarta a zsidókat, hiszen nem értették, vagy éppen szó szerint értették, hogyan adhatja testét eledelül. De Jézus ugyanezt válaszolta, mint az előzőekben: „Bizony, bizony mondom nektek, ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok a véréét, nem lesz élet bennetek.”

Majd elmélgédjük át a Korintusiaknak írt első levél 10,16 és 17. versét: „Az áldás kelyhe, melyet megadunk, nemde a Krisztus vérében való részesülés? És a kenyér, melyet megtörünk, nemde Krisztus testében való részesedés? Mi sokan ugyanis egy kenyér és egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesülünk.” — Az Eucharisztia a keresztáldozat tüzeiben született, az Eucharisztia ebben az áldozatban egyesít minket Krisztussal, az oltár közösségében.

Mennyire fel kellene világosítani híveinket, hogy mi is a szentmise áldozat, hogyan hozhatják létre benne az „egy szív, egy lélek közösségét” és, hogy a szentmise áldozatában mindegyikük saját áldozata, győtrődése, vergődése is felmagasztosul.

Vajon gondolunk-e arra, milyen mélységben kelene az elsőáldozókat felkészíteni, hogy ez a szentség életadó és közösségformáló szentség legyen. Mi mindent kell tennünk, hogy az elsőáldozás után a „hittanos közösség” ne szóródjon szét, hanem együtt-kiránduló, egymást segítő, igazi közösséggé legyen. Mert a közös áldozás csak így, a mi erőnkkel együtt hozza létre az egy test közösségét. — Milyen fontos volna, ha lenne elegendő jól képzett világi áldoztató. Ők vinnék el a mindennapi kenyeret, a szentségi orvosságot a betegekhez, öregekhez.

A bűnbánat szentsége az újraélesztés szentsége. A lelki „klinikai halál” állapotából a lelkipásztor mintegy saját lélegzetével hozza életre a bűnöst, és öntudatra kelti a Krisztussal való életre. Fel kell vetnem itt, hogy az ún. „új morális” minden szépet magában foglal, de a bűn hiányzik belőle. És ha hiányzik a bűn a keresztény életszemléletből, akkor a kereszténységet lényegétől is megfosztjuk. Ugyanis, ha „nincs bűnünk”, akkor nincs bűntudatunk, értelmetlenné válik a bűnbánat, Krisztusnak a bűnöktől megmentő keresztáldozata is. A gyónás nem csak a bűn megvallásának, a bűnbánatnak a helye, hanem itt történik a lelki irányítás, itt mutatja meg a lelkipásztor a helyes utat a jobb életre.

Mit segíthet ebben a közösség? A közösségi bűnbánaton próbálják átélni bűnösségüket, feldolgozni egy-egy erényt a bűnök leküzdésére. És milyen nagyszerű szolgálatot tehet egy-egy igazi „gyógyító penitencia” vállalása. Milyen fontos lenne a *betegek bűnbánata*, Krisztushoz térítése. És vajon gondolunk-e a kitaszítottakra, a társadalom mellőzöttjeire? A börtönből kiszabadultakat senki sem fogadja be! A nevelőotthonból kijöttek — akik talán nem is bűnösök, hanem a bűn áldozatai —, nem találhatnak szállásra közösségek. Ha nem tudnak eljutni egy igazi közösségbe, ha nem tapasztalják meg a valódi keresztény szeretetet, visszaesnek nyomorúságukba.

Utoljára a **betegek szentségéről**. Ez a szentség egyrészt erőt ad, másrészt meghozza a célhoz érés isteni megnyugvását. Nagyon fontos lenne, ha az egyházközség aktivistái minden beteget meglátogatnának, és a nagy közösség felé, Krisztus közössége felé irányítanának. Valaki azt mondta, hogy „a közösségek nem tévedhetnek”. Az egyetemes egyház Krisztus közössége mindannyiunké, belőle fakad az evilágon élőknek és

az örökkévalóságba indulóknak végső reménysége. VI. Pál pápa ezt mondja zsinati záróbeszédében:

Az egyház reményei leszünk, ha megfelelünk a következő feltételeknek: Az Isten Szavában keressük az eligazítást, nem pedig szélsőséges politikai eszmékben vagy divátarlatokban...

— Ha elkerüljük a minden ellen tiltakozó epés kritikát...

— Ha hűségesen ragaszkodunk „helyi egyházunkhoz”, amely az egyetemes egyházhoz csatol minket. Csak így kerülhetjük el azt a veszélyt, hogy elszigetelődjünk, és az egyes közösségek kizárólag önmagukat tartásák „Krisztus igazi egyházának”...

— Ha megőrizzük őszinte közösségünket püspökeinkkel, akiket az Úr állított egyháza élére...

— Ha nem tekintjük magunkat az evangélium egyetlen birtokosának, mert tudatában vagyunk annak, hogy az egyház sokkal szélesebb és változatosabb, mint mi gondolnánk...

— Ha egyre inkább fokozódik bennünk felelősségünk, buzgóságunk, kötelezettségvállalásunk, missziós küldetésadatunk...

— Ha minderre őszintén törekszünk, akkor valóban az egyház reménységeivé válunk!

Tomka Miklós ÚTKERESÉS

— Gondolatok a magyar katolicizmus néhány sajátosságáról —

1990. januárjában a Teológiai Napokon előadást tartottam „A magyar katolicizmus válsága” címmel. Ennek részleteit az Új Ember közölte — az írást szándékaimtól eltérően élessé téve. Az itt közreadott teljes anyag célja nem kritikus láttelet, hanem útkeresés.

A magyar kereszténység számára új korszak kezdődik. Túléltek negyven év egyházüldözését! Megfogyva, megtépázva mérlegeljük lehetőségeinket. A romeltakarítás közben egyszerre ügyelünk értékes építőanyagra és megbűvő bombákra. Számos ellentmondásra kell megoldást találnunk. Egyfelől tapasztaljuk a kereszténység iránt megnőtt igényeket, s részesei vagyunk a vallási megújulásnak. Másfelől fájoan viseljük kicsiségünket, korlátainkat, tehetetlenségünket. Örömmel állapítjuk meg, hogy a megújulás a hetvenes évek óta számszerűen is kimutatható. Ám azt is látjuk, hogy ennek a nyilvános társadalmi felelősségvállalásban kevés nyoma van. Egyfelől elámulunk a lehetőségek szaporodásán. Másfelől jóformán elképzelésünk sincs, hogy miképpen használjuk s hasznosítsuk azokat.

Fontosak ezek az ellentmondások? Érdemes rájuk szót vesztegetni? Hiszen a magyar katolicizmus Isten kezében van! S mennyivel fontosabb a Gondviselés, mint saját elégtelenségeink, mint életünk kisebb-nagyobb ellentmondásai! De Isten népe sorsát nemcsak az Úr alakítja, hanem maga a nép is. Ennek a népnek ezen a Földön, ebben a társadalomban, evilági eszközöket felhasználva kell küldetését teljesíteni. Annak felhánytorgatására, hogy a Lélek az ő egyházát milyen veszélyek, csapdák, buktatók között vezet, nincs jogunk és nincs lehetőségünk. Az akadályverseny sikeres végigfutása, a jó harc megharcolása ellenben a mi feladatunk. S ehhez nem árt, ha ismerjük az adottságokat, a vágyálmok mögötti kemény realitást, a magyar katolicizmus valóságát.

Helyzetünket négy dimenzióban írhatjuk le. Az első: *helyünk a világban*. A második: *ahogyan* a világhoz való viszonyunkat kezeljük. A harmadik: *akik* az egyház cselekvését, magatartását döntő mértékben meghatározzák. A negyedik: az egyház cselekvési módjait a cselekvő tagjait összekötő egyetértés, *konceptió*, vagy *stratégia* léte, vagy hiánya. A négy dimenzió mindegyike jellemezhető röviden, címszavakkal: 1. Kisebbségi helyzet. 2. Köldöknézés, provincializmus. 3. Klerikalizmus. 4. Káosz, rendetlenség, az egység hiánya. Amikor szembenézünk velük, egy nagy fogadást kell tennünk. Nem önmarcangolásra vállalkozunk! Még kevésbé bűnösök és bűnbakok keresésére! A kórkép elkészítéséhez kikerülhetetlen korlátaink, gondjaink és sebeink sorra vétele. A cél ellenben a gyógyítás, a fejlődés. Nem is maradhatunk meg a tényleírásnál. Annak csak akkor van értelme, ha cselekvés, ha az egyház megújulása követi.

I. Kisebbségi helyzet

Most a magyar katolicizmusról van szó, de a magyar kereszténységről is elmondható: *kisebbségben vagyunk*. Bírálóink tévednének, ha ezt úgy értelmeznék, hogy ők a többség! Nem! Ők még kevesebben vannak. A többség rokonszenvez a vallással, de nem keresztény. Tehát amikor önmagunkról gondolkodunk, az első, a legkeményebb adottság a kisebbségi helyzet.

A kisebbségi lét első dimenziója a *számszerűség*. Magyarország tíz és fél millió lakosából hétmillió ötszáz ezer katolikusnak van keresztelve. Ez többség! Közülük vallásosnak már csak ötmillió mondja magát. A népesség majdnem fele. Évente egyszer-kétszer, Karácsony s talán Húsvét ünnepére, két, két és fél millió katolikus megy templomba. A vasárnapi templombajáró katolikusok száma kevesebb, mint egy millió. Az ország tíz és fél millió lakosából, az év egy-két nagy ünnepétől eltekintve, kilenc millióan soha nem járnak templomba. Ők a keresztény közösséggel legfejlebb igen laza kapcsolatot tartanak. Első adatunk tehát egy arány: egy, legfeljebb másfél millió gyakorló hívő és legalább hatszor annyi, kilenc millió nem gyakorló, vagy nem hívő.

A második dimenzió a *társadalmi helyzet*. Az elkötelezett és gyakorló keresztények főként az idősebb, az alacsonyabb műveltségű, a falusi, a szegényebb, a társadalmilag kevésbé befolyásos rétegekben találhatók. A gazdagságban, politikában, kultúrában hangadók között csak kivétel számba van hívő és vallását gyakorló ember. Jóformán nincsen keresztény értelmiség. Így ha a nyilvános jelenlét, a társadalmi szerep, a megnyilatkozások alapján ítélünk, a kisebbségi helyzet még élesebben kidomborodik. A tulajdon, a jogok és a lehetőségek társadalmi megoszlása hatványozottan tükrözi a keresztények kisebbségi állapotát. Második adatunk, hogy a társadalmunk alakulását meghatározó rétegekben nem 10-15, hanem legfeljebb 2-3-4 százalék a gyakorló vallásos ember.

A harmadik dimenzió a kereszténység megőrzése és a jó hír továbbadása — a *vallásosság reprodukciójára való képesség*. A kifejezés téves! Valójában a kereszténység megőrzésére és továbbadására való képtelenségéről kell beszélnünk. 100 fő, katolikusnak keresztelt szülőtől származó gyermek közül 73-at visznek el keresztelni. 38-at küldenek elsőáldozásra, 26 bérmeződik. Az elsőáldozási és bérmezőzési gyorstalpalón túl hittanra csak 11 jár, illetve az általános iskola befejezte után már csak 1 marad. Másnéven nézve a dolgot, a *megkereszteltek felével az egyház legközelebb talán esküvőjük-kor*, talán csak temetésük-kor találkozunk. *Az elsőáldozók egyharmada „elvész”*. *A bérmezőzők nagyobbik fele* számára az nem a keresztény nagykorúság, hanem az egyháztól, vallástól való elbúcsúzás szentsége. — Természetesen mindez pappal, orgonával, püspöki segédlettel.

Az ok persze nem az ünnepi asszisztencia, hanem a felkészítő, támogató, megőrző keresztény közösség hiánya és a nem keresztény környezet és kultúra. A kisebbségi lét negyedik dimenziója a *kulturális lemaradás*. A *14–29 éves generáció fele* már nem tudja, hogy hány apostol volt, vagy hogy milyen nép tagja volt Jézus, egy *negyede* pedig azt sem, hogy ki volt Jézus anyja. A fiatal diplomásokban, minden marxizmus-kritika ellenére

benne él az a meggyőződés, hogy „nem fér össze a *tudomány és a vallás*”, hogy „*a cél szentesíti az eszközt*” tétel a jezsuiták alapelve”, vagy hogy „a kereszténység a szexualitást tekinti a főbűnnek”. Keresztény kultúrának Magyarországon nyomai is alig vannak. Hiányoznak azok a személyek, akik ezt a kultúrát társadalmilag helyesen s formájában meggyőzően közvetíteni tudnák. Végül még elképzelés sincs arra, hogy miképpen lenne biztosítható a keresztény kultúra közvetítése a legfiatalabb kortól kezdve, az iskolaügyön át, a felsőszintű oktatásig és továbbképzésig. Ezzel szemben viszont harcosan nem keresztény kultúra igenis létezik, s a pluralizmus nevében az Élet- és Irodalomtól a parlamentig szót is kap mindenütt.

A kisebbségi lét azzal nyer értéktöltést, hogy ki mit kezd vele. Az első lehetséges magatartás a *kisebbségi lét tagadása*. Tagadja a kisebbségi helyzetet, aki úgy beszél, úgy viselkedik, talán úgy uraskodik, mintha körülötte mindenki hívó, sőt neki alárendelt keresztény lenne. Tagadja a kisebbségi helyzetet, aki kereszténységét magától éretődőnek tartja, elfeledve, hogy környezetének más a véleménye. Tagadja a kisebbségi helyzetet, aki arra vár, hogy hozzá betévedjenek s nem keresi annak a módját, hogy másokat — a nekik kijáró tisztelettel — megszólítson. A társadalom ezt a magatartást a múlt maradványának, a *hatalmi egyház* továbbélésének, pöffeszkedésének és butaságnak tekinti. De nem sokat törődik vele. Tudja, hogy ez *anakronizmus*, amit az idő majd elsöpör.

A kisebbségi helyzetre adott másik lehetséges reakció az *alkalmazkodás, a beolvadás, az identitás elvesztése*. Ez az út azzal kezdődik, hogy fontos dolgokat figyelmen kívül hagyunk. Mintha az élet bizonyos kérdései nem tartoznának ránk. A második lépés, hogy nem foglalkunk állást, a magunkétól élesen elütő erkölcsöt, gondolkodást, magatartást szó nélkül hagyjuk. Így kétségessé válik mi a mi pozíciónk. Kimondatlanul talán már az ellenkezővel azonosulunk. A kisebbségi lét különösen kedvez az ilyen öncsonkításnak. A nem hívó többség pedig akár közeledésnek is értelmezheti a saját álláspont hiányát. Az biztos, hogy ilyen esetben a kereszténység nem lesz *sem botrány, sem bagaság*...

A harmadik lehetséges reakció a *félelem, a bezárkózás*, külön kis világ teremtése, magas falak építése, az elszigetelődés. Az állam és a marxista valláskritika évtizedeken át mindent megtett ennek érdekében. Ezt szolgálta az állam és az egyház elválasztása és a vallásnak magánüggé nyilvánítása. Ezt erősítette a püspökök látszattekintélye előtti hajbókolás és a feudális egyházvezetés állami elősegítése. S az állam ugyancsak igyekezett, hogy a keresztények létszámát mindig a valóságosnál alacsonyabbra becsülje s az ilyen adatokat hivatalosként terjessze.

A „*kisebbségi komplexus*” szinte szükségszerűen vonja maga után a *süندisznóállást*, mindenki más és általában a viszonyok differenciálatlan elítélését, a hamis *mártír-szerepet*, és önmagunknak minden felelősség alóli *felmentését*. Ez a magatartásforma könnyen patológikussá válhat. Nem csak a kereszténység továbbadásának képességét szünteti meg, de az arra való készséget is felszámolhatja. A profán környezet számára pedig a legkítűnőbb bizonyítékokat szolgáltatja arra nézve, hogy a kereszténység elmeszesedett, életidegen és önmagát tömjénezi, miközben nem vesz részt a világ problémáinak megoldásában.

Magyarország missziós területté válik. Ez tény. De kétféleképpen lehet értelmezni. Veszélyként, vereségként, vagy lehetőségként, kihívásként. A lehetséges válasz is kétféle: a maradék ápolgatása, őrzgetése, vagy a nem Krisztust követő többség iránti felelősség felismerése. Minden azon múlik, hogy minek tekintjük önmagunkat és az egyházat: a misszió tárgyának, vagy az evangélizálás elkötelezett cselekvőjének? A missziós hivatás felismerése ellenben egyszerre követel szépítgetéstől mentes önismeretet, bűnbánatot s készséget a megújulásra.

II. Köldöknézés

Saját levünkben fővünk. Szenteltvízleiben. Beszélünk hitről és paphiányról, egyház-szervezetről és visszakért épületekről... Számolgatjuk a kereszteléseket, áldozásokat...

fő témánk a pápa jövetele... Nem azzal kellene inkább foglalkoznunk, hogy mit mond ma Krisztus nekünk, a szocializmusban lezúllott magyaroknak? Van-e mondanivalója? Jó hír-e az Evangélium? Vagy csak tisztos, ódon hagyomány? Megráz-e? Megváltoztat-e? Éltet-e?

Kereszténységünk iszonytatóan túlszakralizált — és individuális. A korproblémák hidegen hagyják. Nemzeti dolgainkat kikerüli. Még erkölcsi téren is néma marad. Család, női munka, gyermeknevelés, lakásproblémák, hajsza a jövedelemért, szexuális szabadoság, munkaerőkölcs, közéleti érdektelenség, önzés — megannyi sorskérdés, amivel, jó esetben, individuális szinten fogalmazunk. Többnyire úgy sem. Eszünkbe sem jut, hogy Krisztus nem egyéneket váltott meg, mégcsak nem is a társadalmat, hanem a világot. Eszünkbe sem jut, hogy küldetésünk nem elszigetelt egyénekhez szólít, hanem a társadalom közösségivé tételeit követeli és a jelen és a jövő világért való felelősséget is tartalmazza. S mivel mindez nem jut eszünkbe, a természet, az ökológia, a béke, az igazság, a kisebbségek és a szegények melletti kiállás helyett életünket tantételek ismétlése, szent cselekvések sorozata, templomok építése tölti ki, arra sem gondolva, hogy „nem jut be mindenki a mennyek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram. Csak az, aki...” S ide behelyettesíthetjük mindazt, amivel szemben vakok, érzéketlenek, némák vagyunk.

Lehet, hogy a szekularizáció is felelős. Biztos, hogy a kommunista politika is megtette a magáét. De nem tagadhatjuk, magunk is bűnösök vagyunk abban, hogy nem vagyunk jobban jelen a közéletben, a politikában, a kultúrában. Olykor már úgy tűnik, mintha a magyar katolikus egyház első, fő vagy egyedüli célkitűzése az lenne, hogy önmagát fenntartsa és erősítse, nem pedig az, hogy Isten országát hirdesse, hogy jel legyen, hogy a világot szolgálja.

A keresztény köldöknézés minden szinten megtalálható. Jó katolikusként mondjuk, aki 3 gyermeket nevel, nem lop, nem csalja meg a feleségét, és még templomba is eljár... Már a tanításban köldöknéző kereszténységet közvetítünk. Ha szeretetről beszélünk, az nem egyszer általánosságokban vész el. Talán végig sem gondoljuk, hogyan kell szeretni a szomszédot, munkatársat. Fel sem merül, hogy az egyházközség tagjai közötti ismerkedés, kapcsolat, segítség ösztönzése eminens papi feladat, hogy az elsődoldozást, bérnyálást követő lemorzsolódási veszélyt csak kölcsönös felelősségvállalással és élő közösségekkel lehet csökkenti.

Az egyházközségek önmenedzselő intézmények — mindennek előtt a szakrális szférában. A családi élet, a munka, a szórakozás, az anyagi és lelki kényszerhelyzetek olyan dolgok, amivel, amolyan ügyeletes orvos módjára, legfeljebb a pap foglalkozik, de amiben az egyházközség nem érzi illetékesnek magát. Persze, többnyire az egyházközség nem is élő, még kevésbé autonóm képződmény. Dehát azért nem élő, s azért nem öntevékeny, mert félreérti kereszténységét...

A köldöknézésnek számos súlyos következménye van. Szenteseíti a világnak két félre bomlását: egy olyanra, amelyben a kereszténység illetékes és egy olyanra, amiben nem. Hozzájárul a hazai katolicizmus kulturális lemaradásához. Jelentős mértékben felelős azért, hogy a kereszténység, vallás, egyház Magyarországon ilyen fokón jelentőségét veszítette. S végül még a kisebbségi helyzetnek is társ-okozója.

A végső szó kimondása a köldöknézés és a provincializmus kérdésében nem a mi dolgunk. Azt Jézus már kimondta. „Ha a só elveszti ízét, mivel izesítjük meg? Sem földnek, sem trágyának nem való. Kidobják. Akinek füle van a hallásra, hallja meg.” (Lk 14,34—35.)

III. Klerikalizmus

„A felszentelt pásztorok pedig ismerjék el és ösztönözzék a világi hívek méltóságát és felelősségét az egyházban. Szívesen használják fel okos tanácsukat, bizalommal bíznak rájuk az egyház szolgálatára irányuló feladatokat, a cselekvésben adjanak nekik szabadságot és teret, sőt bátorítsák őket, hogy saját kezdeményezésből is cselekedjenek.” (Lumen gentium 37. — Saját fordítás.) Továbbá: „A világi hívők részesei Krisztus

papi, prófétai és királyi tisztének, ezért aktív szerepük van az egyház életében és működésében. Az ő munkájuk az egyház közösségein belül annyira szükséges, hogy nélküle a legtöbb esetben nem lehet teljesen eredményes a lelkipásztorok apostolkodása. Mert az igazán apostoli lelkű világiak... pótolják, ami hiányzik testvéreinknek és felfrissítik a pásztorok és a többi hívek lelkét. (vö. 1. Kor 16,17—18.)" (Apostolicam actuositatem 10.)

Ez az elmélet. A gyakorlat más. A gyakorlat Isten népe kettéosztódása: a közösség ügyeiben cselekvőkre és résztvevőkre, adókra és befogadókra. Egyfelől: feladat, felelősség, funkció; másfelől: felkészületlenség, talán felelősségelhárítás, talán fizetőkészség.

Mondanom sem kell, hogy ez *nem* a tisztviselők kritikája. Ha kritika, úgy mindkét oldalnak szól. De maradjunk inkább annál a megállapításnál, hogy ez jellegzetes *specializálódási, bürokratizálódási jelenség*. Egyfelől a szakosodás — azaz szakértelem, szakmai önállósítás, feladatkoncentráció. Másfelől a részvétel alóli tehermentesítés és a rendszer működéséhez való anyagi hozzájárulás. Az egész társadalom így működik: az egészségügyi rendszertől a Köztisztasági Vállalatig. A kérdés csak az, hogy jó-e az egyháznak s megfelel-e az evangéliumnak, ami a társadalmi munkamegosztás pragmatikus igényeit kielégíti?

Mit jelent esetünkben a specializálódás és a bürokratizálódás? Először is a *szakértelemet*, az ahhoz tartozó göggel. Évekkel ezelőtt tanúja voltam, amikor a pasaréti plébános hangosan megszegyenítve dobta ki a sekrestyéjéből azt a hívét, aki halkán, de meggyőződéssel azon erősködött, hogy a Humanae Vitae talán mégsem tévedhetetlen egyházi tanítás. A második elem tehát a *hatalom*. Vallási ügyekben a pap híveinek, közösségének teljhatalmú ura. Egy pestmelléki plébánián több tagozatú egyházközségi tanácsadó testület működött. Egy új plébános ezt önmaga korlátozásának vélte, elsorvasztotta. A következő plébánosváltással a világi áldoztató is lomtárba került. A harmadik elem tehát az *összes munka egy kézbe* összpontosítása. Hogy ez túlterheléshez vezet? Minden bizonnyal! De egyszerűbbnek tűnik mindent egy kézbe fogni, mint embereket animálni, mint egyenrangúakhoz igazodni. A végeredmény: az *agyonhajszolt szakrális specialista*. Akinek senkire és semmi másra nincs ideje. Aki lassan azt is elfelejti, amit tanult, aki a gyóntatások, misézések, keresztelések, hitoktatások és temetések egymásutánjában egyre jobban *elszigetelődik* a világtól. Talán továbbra is mindent maga csinál. Könyvel és templomot renovál, főz és készül a prédikációra. *Egyedül*. S ami a legfontosabb: mindez nem a személyes alkalmatlanság, vagy butaság következménye, hanem a *bürokratizálódás természetes folyamata*. Semmit sem kell tenni érte. *A rendszer így működik*. Ezt látja a papnak készülő fiatal. Tanulmányai erre készítik fel. S így sodorja az élet. Nagyon határozott eltökéltség kell ennek a mechanizmusnak az áttöréséhez.

A szakrális specialisták kulcsszerepe visszahat az egyház működése egyéb struktúraelveire. A papság elszigetelt? Mi sem természetesebb, hogy nem tud változtatni a köldöknéz magatartáson! A lelkipásztorok idejének jelentős részét gyóntatás, misézés, esketés, temetés tölti? Hát persze, hogy ez rányomja bélyegét az egyház életéről, tevékenységeiről való gondolkodásukra — amiben döntő szerepük van. A papság tevékenységi területe az egyházközség. Hát hol találkozoznak olyan keresőkkel, akiket még riaszt a templom és a tömjénzag? Hol kerüljenek kapcsolatba a munka és a közélet világával és a *nem hívők* tömegeivel? A *specializálódás nemcsak a köldöknézésnek, hanem a kisebbségi helyzetnek és az evangelizációra képtelenségnek is fontos tényezője*.

Az érem másik oldala a nem-klerikusok helyzete. Nem lenne klerikalizmus, ha nem lennének *világiak*. Azok, akik *irigykedve* nézik a papi pozíciót, akik munkát és felelősséget reklamálnak — legtöbbször még mielőtt lelkiismeretvizsgálatot tartottak volna, hogy ők mire alkalmasak és mire tudnak valóban vállalkozni. Ez a *kirekesztettek vágyakozása* a kevéssé áttekintett szerepek után. Az igények gyakran túlzóak, irreálisak. De gyökereinkben kétségtelen jogosak.

A klerikalizmus fontos érve, hogy a világiak felkészületlenek, megbízhatatlanok s hosszú és bizonytalan folyamat lenne bevonásuk. Ebben sok az igazság. Csak máskép-

pen is fogalmazható. A klerikális rendszerű egyház legfeljebb szabályt erősítő kivételként foglalkozik a világiaknak egyházi feladatra felkészítésével. A világiak csak kivételesen kapnak bizalmi funkciót, feladatot. És a világiak fokozatos bevonásának sikeres modelljei kevésbé válnak ismertté. Így azután akadálytalanul fokozódhat a világiak elkedvetlene-
dése — és az a hite, hogy ők mindent jobban tudnának, mint papjuk. A klerikalizmus tehát súlyos *belső konfliktus forrása*.

Karl Rahner szerint „a népi vallásosságnak a teológiával szemben az az előnye”, hogy az előbbit egyre újra „az eredeti kinyilatkoztatás inspirálja és hordozza és, hogy az nem ment át a módszeres és azért leszűkítő teológia hálóján, hanem a kegyelem utolsó dinamikájával elfogulatlanul fogadja és realizálja az emberit és annak minden lehetőségét és, hogy meg van ahhoz a bátorsága, hogy ebben az értelemben pogány legyen”. (Karl Rahner: (szerk.) *Volksreligion — Religion des Volkes*. Stuttgart 1979., 14. o. — Saját fordítás.) Mutatis mutandis a világiaknak a papsággal szemben az az előnye, hogy őket az egyházi szervezet leszűkítő hálója, amelyben talán néha a Lélek sem ott fű, ahol akar, nem köti. A világiak, akik nők és férfiak, családostok és egyedülállók, tanultak és tanulatlanok, olyan sokféleségben és olyan spontán erővel tudják megélni és képviselni a kereszténységet, amire a papság sem létszáma, sem intézményi megkötöttsége miatt nem képes. Ez a másik alapvető sajátosságuk.

IV. Káosz, integrációhiány

Magyar betegség, hogy nem hallgatunk a másokra, nem tudunk együttműködni a másikkal, mindenki önmagát hiszi legokosabbnak. Az elmúlt időszak is magyarozza a széttagoltságot. Kemény rúgásokat viselve kellett megtanulnunk, hogy minél többen tudnak valamiről, minél több az együttműködő, annál biztosabb, hogy az államhatalom odaüt. Tehát beleszoktunk a titkolózásba, az egyszemélyes vállalkozásokba, a saját kamrácskákba zárt kereszténységbe, a mások iránt nem-érdeklődésbe. Talán nem lehetett másképp. Az eredmény ma mégis ijesztő — s minden előrelépés akadálya.

A magányos *individuális kereszténység* érzéketlenné vált arra, hogy másnak adjon, vagy mástól kapjon — figyelmet, szeretetet, anyagi támogatást, akármit. Az egyházköz-
ségek nem közösségek, s még jó, ha szomszédok, vagy barátok szentmise előtt-után időt találnak egy-egy kötetlen szóra. Arra azonban legtöbbször már nem futja, hogy nagyobb közös akciókra vállalkozzanak — az öregek, a rászoruló, a hittanosok, vagy bárki érdekében. Mint ahogy az a néhány perc érdemi beszélgetésre sem elég — például politikáról, vagy a kultúráról, a gyereknevelésről, vagy akár csak a megélhetésről. Az egyházköz-
ségek nem közösségek és kérdés, felmerül-e egyáltalán a kölcsönös felelő-
ség és az összetartozás gondolata. Nem tudom, nem lenne-e szentebb dolog az egy-
házköz-
ség tagjaival néha egy meleg hangulatú beszélgetést, vagy akár bált rendezni, mint hétről hétre merev, ájtatos arccal ülni egymás mellett, esetleg mise közben köteles-
ségtudóan még kezét is fogni egymással.

A szétziláltság különösen feltűnő, amikor *az egyház egészét* nézzük. Virágzó kezde-
mények sokasága! Vallási megújulás! Dinamika, ahová nézünk! De mint a szertepattanó szikrák, a benne rejlő energia hatása csekély. A sokféleséget nem fogja össze koncepció. A kisvállalkozások nem tudnak egymásról. Munkamegosztásról így szó sem lehet. Fontossági sorrendekről és koncentrált közös erőfeszítésekről még kevésbé.

Az egység, a közösség hiánya nagy veszélyt rejteget. Azt, hogy egy kisebb közösség, vagy akár mozgalom *szektává* válik. Talán azért, mert túl jól érzi magát saját körében, s nem futja ereje arra, hogy az egyház egészét is szemmel tartsa. Talán azért, mert naiv, ám nem kevésbé elkötelezett jószándékára a klerikális bürokrácia elutasítással reagál. Talán azért, mert külső erők rossz hírbe hozzák, s így gyanússá válik. Bárhogyan legyen is, az egyháznak, amely az egység szentsége, nem lehet lemondania a dialógusról, nem lehet feladnia a kapcsolatteremtés igényét, minden egyes kezdemény összefogását.

Az egyházon belüli kapcsolatrendszer lazaságának, összefüggéstelenségének másik súlyos következménye a *hierarchia elszigeteltsége*. Akinek legfelső szinten kellene az egységet biztosítania, az számtalan reá tartozó dologról nem tud s így koordinátori és pásztori szerepét is csak mérsékeltten tudja betölteni. Az elkerülhetetlen véleménykülönbségek ilyen körülmények között egykönnyen a *pásztorral szembeni bizalmatlanságba* torkollhatnak. S mint ahogyan az eszmecsere sem intézményesült, az elégedetlenség sem tud levezetődni, hanem gyűlik — s tovább erősíti az egyház széttagozottságát.

V. Kitekintés

Kisebbségi létünk adottság. Azon nem lehet változtatni. De átértékelni lehet. Talán olymódon, hogy egy akkora közösségnek, mint a gyakorló keresztények a mai Magyarországon, önmagában nem sok kilátása van a megmaradásra. Az Ur ellenben nem megmaradásra, hanem országba hirdetésére szólít. És azt ígéri, hogy velünk van a világ végezetéig.

Ránk egy dolog hárul: a *missziós elköteleződés*. Újra kell fogalmaznunk keresztény identitásunk. Ablakot kell nyitnunk. Szóba kell állnunk a világgal — a nem hívőkkel, a bajban levőkkel, a tudománnyal, a munka világával, azokkal, akik emberibb társadalmat akarnak, azokkal, akik az egyházat a humanizmus akadályának tartják. S hitelesen csak akkor szólhatunk, ha nem saját jogainkat és pozícióinkat őrzgetjük, hanem feltétel nélkül elköteleződünk másokért. Rászorulóban a következő években itthon sem lesz hiány. De azt sem szabad elfelednünk, hogy minden gazdasági nehézség ellenére a világ népességének leghazdagabb negyedébe tartozunk!

Élő közösségeket kell teremtenünk *minden szinten*. Kisközösségeinként! Az egyházközösségen! Papok között! A közösség szeretetre épül, tehát toleráns, tehát türelmes, tehát olyan egység, ami nemcsak elviseli, de igényli és értékesíti a tagok sokféleségét. A sokféleség a kisközösségekben a nem, kor, szakma változatossága. A mozgalmak között szintúgy adott a stílusok és a karizmák gazdag skálája. Az egyház végül mindezt sok mással, az intézményekkel, a rendekkel, egy-egy spirituális központtal együtt ötvözi egyetlen egységbe. A közösség két problémát is megold egyszerre: a káoszt és a klerikalizmust. A közösség: rend, a különböző szolgáltatások és az egyenrangú tagok rendje! Ennek biztosítéka a kölcsönös bizalom; az eltökéltség arra, hogy egymás felnőtté érését elősegítsük; készség a felelősségvállalásra és arra, hogy másra is felelősséget bízunk.

Felülről és lentől egyaránt indulhat a megújulás. „Fent”, az egyháznak intézményes formákat kell teremtenie a társadalmi részvételre; a dialógusra a kultúra, a gazdaság, a politika világával; intézményeket a teológia megújítására; a világiak keresztény képzésére; az egyházon belüli világ képviselőre (a tervezésben, az egyházvezetésben, a teológiai oktatásban, a világgal való párbeszédben stb.); az egyházon belüli kommunikáció és kapcsolatok élénkítésére és így tovább.

„Lent” a szemléletváltozással kezdődik a fordulat, a kereszténység néhány vonásának hangsúlyozásával. Annak tudatosításával, hogy a kereszténység tartalma, azaz a szeretet: másokért való *felelősség*. Ennek komolyan vétele *erőfeszítés* követel. S míg egyfelől ez az erőnket igénybe vevő felelősségvállalás rászorol mások közösségére, egyúttal önmaga is *közösséget* teremt — azokkal, akikért felelősséget vállalunk.

A végeredmény az evangelizáló közösség. Olyan, amelyben a világerőtelenség az áthidalja, megoldja a belső problémákat. Olyan, amely képes ideálokat fogalmazni, azaz vonzóvá válik a kívülről számra. Olyan, amelyben a feladatok és a karizmák különbözősége ellenére az egyenlők munkamegosztása és testvériség uralkodik. Olyan, amelyben a közös ügyekről nyilvánosan és közösen döntenek. ... Hogy mindez utópia lenne? Hát legfeljebb annyira, amennyire az Evangélium az! S nem kerülhető el a döntés, hogy elindulunk-e ebbe az irányba, magunk mögött hagyva a köldöknézést, a klerikalizmust és a káoszt.

„AKI TORNYOT AKAR ÉPÍTENI...”

Amikor kiderült, hogy a Teológiai Tanulmányi Napok szervezője idén az Országos Lelkipásztori Intézetet (OLI-t) hívja meg „súgónak” a sorozat XV. ankétjának közös megtervezéséhez, szinte sugallatként ez az evangéliumi kép villant fel bennünk.

Igaz, hazánkban ma talán nem a szó szerint vett toronyépítés a pasztoráció legsürgősebb feladata... Mégis, alig vitatható, hogy jelre, életjelre, messzire tekintő és távolról látható vonatkozási rendszerekre van szüksége egyházunknak. Mégpedig olyan jelekre „tornyokra”, amelyek nemcsak meghívnak, de otthont is nyújtanak (Jézus itteni hasonlata eredeti értelmében). Nem elég nagy fényvel, harangzúgással szentségkövetítő ünnepeket rendeznünk, hanem a megkeresztelteket, a megbérmáltakat, a házasságot kötött párokat le is kell telepítenünk az egyház bensőséges, hiteles otthonosságában, közösségében. (Ezt a begyökereztető, a szentségvétel titkában továbbnevelő gondoskodást nevezte az ősegyház misztagógiának).

A Tanulmányi Napok előadásainak gondolatmenete az evangélium logikáját követte. Tomka Miklós a „talajmintát” elemezte, milyen is a magyar katolicizmus valósága. Tomka Ferenc pasztorálteológiai alternatívái a lelkipásztorkodás szóba jöhető tervrajzait mutatták be a résztvevőknek. Gál Ferenc mint az épületstatikus, az erőrendszert tárta fel; a szentség mint találkozási esemény. Oláh Miklós vezetésével Györfvári Edit, Szegedi László és Varga László az ajánlott lelkipásztori modell megvalósíthatóságát tanúsították, életből vett, személyesen szolgált példájukkal. A torony tetejére (egyelőre legalább a modelljére) a keresztet Gyulay Endre püspök tette fel az érintett dimenziókat átfogó előadásával.

Az ankét azonban nemcsak látni akart, hanem cselekedni is. Ahogy a LEGO játék elemeiből együtt építkeznek az egész család, hogy közös művet hozzanak létre belőlük, olyan egy tömbbé, egy családdá vált a százhusz résztvevő, nemcsak az előadások át-gondolásában, de az utánuk következő csoportmunka vállalásában is. Nyolc csoportba besoroltan, előre felkészült csoportvezetők összefogó szolgálata mellett folyt a lendületes munka. Mint a hétköznapi lőtás-futásból egymásra talált barátok, olyan melegen fogadták el egymást a hazai, és határainkon túlról jött lelkipásztorok, a vidékiek és fővárosiak, a fiatalok és idősebbek, a világiak és a papok, a nők és a férfiak. Alig lehet visszaadni a nyolcféle csoport nyolcféle összetételét, hangulatát, mégis teljesen egygyé vált lelkületét, cselekvőkészségét.

„Olyan az egyház, mint egy futballcsapat, mondta az egyik csoportban »középkérdés-sel« az egyik felszólaló — „Igaz, de milyen fokon érett az adott közösség.” — „Persze, meg kell találnunk az utat egymáshoz, talán »kopogtató« levelekkel, meghívó cédulákkal...” — „Igen, de mit ér meghívni, ha nincs hová behívni? Gondoljuk meg tehát, hogy jön létre igazi krisztusi közösség: amelyben nem »leáldozik«, hanem egyre inkább áldozik az elsőáldozó, amely nem a »kibérmálkozás«, hanem a »bebérmálkozás« tere.” „Semmiképpen sem tud a lelkipásztor igazi közösséget építeni, ha maga nem tagja egy élő közösségnek...” Ez a megállapítás szántotta keresztül a három napot, és egyre mélyebben beleszántott kinek-kinek a lelkiismeretébe. Valaki azt mondta, Istenhez fűződő kapcsolatunk minősíti az egymáshoz fűződőt. Valóban, együttlétünknek sajátos lelki vetetést adott a reggeli, közösségi, koncelebrált szentmise, az ebéd előtti zsolozsmázás (olyan volt, mint nagy vizek zúgása, amely már csak a Salve Regina énekében tud kicsendülni és megcsendesedni).

Az estéken pedig leapadt az előző évekhez képest a városban járkálás, az ismerősök meglátogatása. Idén jól esett továbbra is együtt maradni. A modell plébániák vezetői úgy gondolták, be kell számolniuk egymásnak első tapasztalataikról: hogyan vált közösséget építőbbé egyházközségükben a keresztelés, a bérmálás, a házasság szentségének szolgálata. A szélrőzsa minden irányából összejött magyarság „gálaestként” élete át püspökökkel az élen, hogy „Milyen kedves és jó, ha egyetértésben élnek a testvérek.” (133. zsoltár)

Brückner Ákos Előő

* * *

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI NAPOK — A REMÉNY JEGYÉBEN

Mintegy 130 lelkipásztor és világi lelkipásztori munkatárs találkozott 1990. I. 29—31-én az Országos Teológiai-lelkipásztori konferencián Szennay András főapát vezetésével, ill. az Országos Lelkipásztori Intézet (OLI) közreműködésével, több püspök atyával együtt — Magyarországról és magyar-lakta vidékekről: Romániából, Jugoszláviából, Csehszlovákiából, Kárpátaljáról.

A konferencia az országos *lelkipásztori tervezéssel*, s azon belül a *szentségek és a keresztény közösség* kapcsolatával foglalkozott, mintegy az OLI-ban 1989. XI. 22-én rendezett, azonos témájú találkozó folytatásaként. A beszélgetést indító előadásokat követően a legjelentősebb munka a csoportokban folyt. A munkacsoportok az alábbi sorokban megkísérelték összefoglalni először is a résztvevők számára, majd azok jóváhagyásával a magyar lelkipásztorkodás számára megbeszéléseik eredményeit:

Bevezetőül: reménnyel és örömmel telten tapasztaltuk, hogy a Teológiai-Lelkipásztori Napok által legtöbbszörben új vágy támadt a mélyebben *evangéliumi és közösségi* lelkipásztorkodás után. Reményre és örömmel indított bennünket, hogy sokfelől hallottunk az előadásokban és beszélgetésekben beszámolókat Szentlélekben életre támadó közösségekről, lelkipásztorkodásról.

Ennek a kegyelemtel tapasztalatnak fényében súlyosan érezzük (amit hosszú időn át szinte elfelejtettünk), hogy a kereszténység alapvetően közösségi valóság, amelynek ősmođellje a Szentháromság közössége; hogy a szentségeknek lényegükönél fogva az a céljuk, hogy felépítsék Krisztus testét, az egyház látható — helyi közösségekben élő — közösségét. (Egyetlen szentségről sem lehet még gondolkozni sem másképp, mint az egyházi közösség távlatában.)

1. A keresztény közösségről:

a) Az egyházi közösség küldetése — hogy otthont nyújtson tagjainak: hogy magába fogadja őket (gyermekeket, felnőtteket, hittanosokat, szentséghez járulókat stb.), majd, hogy tovább vezesse őket a Krisztussal egyesülő élet útján;

— hogy szeretetével, egységével Isten jele — az egyház tanúságtevő, evangelizációs küldetésének elsődleges eszköze — legyen a világban (vö. Jn 17—21; Evangélii Nuntianđi 13, 21, 41 stb.).

Természetes, hogy ha az egyház elsősorban szeretet-egysége által evangelizál, akkor a keresztény közösség nemcsak egy láthatatlan lelki kapcsolatot jelent, hanem *láthatóan* meg kell jelennie a világban — hiszen csak így lehet látható jel!

b) Az egyházi közösség jellemzői — az evangéliumi elvek határozzák meg (ezeknek számos konkrét megnyilvánulása van, például az egymással való konkrét törődés, ill. egyfajta vagyonközösség, vö. ApCsel 2,44; 4,32; 2Kor 9,2; Jak 2,15 stb.);

— családias: otthont nyújt a hívőknek és megtérőknek;
— a személy nem vész el benne, hanem megtalálja magát;
— missziós tudattal rendelkezik (az a közösség, amely nem hoz létre megtéréseket maga körül, illetve nem tudja befogadni a keresőket, megtérőket, nem evangéliumi közösség!);

— nyitott az egyház és az emberiség felé, stb. stb.

c) Diagnózis: Szinte minden lelkipásztor másként találkozik a közösség problémájával és feladatával. Másként a vallásos és másként a vallástalan faluban élők, ismét másként a városi lelkipásztorok, s köztük is másként azok, akiknél virágzó közösségek vannak, ill. akiknél mindez hiányzik. A különböző helyeken való teendők részletezése nem feladatunk. De alapelvként egyetértünk abban, — amit a zsinat óta az egyházi útmutatók egyöntetűen hangsúlyoznak —, hogy minden körülmények között, s minden lelkipásztori munka előfeltételeként, meg kell kísérlni a közösség kialakítását (vö. Papi Szolgálat és Élet 6; Ordo Initiationis Christianae Adulorum; Catechesi Tradendae stb.) 6.

Néhány általánosan érvényes alapelvet próbáltunk megfogalmazni a közösséggel, annak létrejöttével kapcsolatban.

Hogyan alakult ki a keresztény közösség?

1. Általános alapelvek — A vezető oldaláról nézve mindennek előfeltétele: a) a közösségvezető is éljen magához hasonlókkal közösségben. (Aligha tud jó közösséget létrehozni az a pap, aki nem él paptársaival valamiféle testvéries közösségben.)

— A Szentírás szerint „minden közösség” Jézus Krisztus Atyjától származik a mennyben és a földön” (Ef 3,14—15); Isten hív meg „Fiának, Jézus Krisztusnak közösségébe” (1Kor 1,9). — Tehát minden keresztény közösség kezdete és feltétele a hit, a megtérés, az Istennel, Jézussal való elmélyült kapcsolat. — A közösség létrehozásának feltétele pedig, hogy ne csak az evangélium „elméletére” hanem annak megélésére vezessünk, s így megtapasztalják a kereszténység örömteli voltát.

— Imádkozzunk közösen a krisztusi közösség megszületéséért, érlelődéséért.

— Neveljük missziós tudatra, apostoli felelősségre.

— Neveljük egyháztudatra, az összegyházért való felelősségre.

— Hitoktatásunkban és minden lelkipásztori munkában az eddiginél nagyobb teret — időt — kell biztosítanunk az evangéliumi közösség kialakítása számára.

Hogyan? — Minden közösség modellje a Szentháromság, és törvénye a krisztusi mértékű szeretet („Úgy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket...” Jn 15,12—13). Mindenfajta együttléteink (hittanórák, énekkar, egyháztanács, stb) alapelvevé kell tehát válnia annak, amire a Szentírás meghív, hogy „mindenek előtt” a kölcsönös szeretet uralkodjék köztünk (1Pt 4,8; vö. Mt 18,20)

2. Gyakorlati teendők — A lelkipásztorok tekintsék a közösség tagjait testvéreknek önmagukkal *egyenlőknek*; keressék a személyes találkozás lehetőségeit.

— Adjanak nekik *feladatokat*, hogy felelősségükre ébredjenek. (Pl. a hitoktatásban, liturgiában, egyházközségi munkacsoportokban: betegek, szegények öregek, családok gondozásában, nemhívők meglátogatásában stb.).

— Ápoljuk a testvéries baráti kapcsolatokat, illetve *teremtsünk alkalmat, ahol a kapcsolatok kialakulhatnak.* (Pl. kirándulások, közös ünnepek — farsang, szilveszter, házassági évfordulók, stb. — megrendezése által. Ezeket rendezhetjük olykor kisebb, áttekinthető csoportokban, máskor az egész közösség számára.)

— Személyesen *szólítsuk meg* a közösség új tagjait, mutassuk be őket a régebbieknek vagy legalább néhányunknak, bizzuk rá őket a közösség egy-egy régebbi tagjára, hogy zökkenőmentesen beilleszkedhessenek, s ne érezzék magukat idegennek.

3. Kérdések

Sokakban felmerül a kérdés: *Mit tegyek, ha nálunk nincs semmiféle közösség?* Ha nincs senki, akire pl. az újakat rábízhatnám? — Akik e kérdést felteszik

- talán választ találnak a fenti d/1 pontban;
- az ott jelzett módon próbálják meg a plébánián már létező emberi kapcsolatokat-együttléteket testvéri-közösségi együttlétté alakítani;
- keressenek kapcsolatokat olyan közösségekkel, lelkipásztorokkal, ahol, ill. akiknél élő a közösség.

A szentségi lelkipásztorkodás és a közösség

Kiindulási alapelvek

— 1) A szentségi lelkipásztorkodás *csak akkor lesz hatékony*, ha létezik ifjúsági-, család-, felnőtt-, stb. közösség a plébánián, amelyik befogadja a szentséget kérőket, ill. azt felvevőket, s a gyermekek szentségei esetében azok szüleit.

— 2) Nem kívánunk a szentségkiszolgáltatás feltételei körüli vitákba keveredni, hanem *misztagogikus távlatba* szeretnénk állítani a szentségi pasztorációt. Azaz ennek értelmében a szentségi lelkipásztorkodás nem célozhat alacsonyabbra, mint hogy a Krisztussal és egyházával (a konkrét helyi egyházi közösséggel) való mélyebb kapcsolatra próbálja elvezetni a szentséget kérőt; s a szentség vétele utáni lelkipásztori gondozásnak ugyan-csak ezen az úton kell tovább vezetnie.

a) A keresztség (a '89. XI. 22-i találkozó eredményei alapján) Feltétlenül szükséges a keresztségnek visszaadnunk az ősegyházban ismert jelentőségét.

1. A gyermek-keresztség Keresztségi lelkipásztorkodásunknak is feltétele a keresztség közösség kialakítása-elmélyítése, ill. a keresztelendő gyermek szüleinek összekapcsolása az egyházi közösséggel.

— A keresztségi felkészítés a jó jegyesoktatással kezdődik,

ill. eszköze a szülőkkel való kapcsolat a házasságkötés után.

— A keresztségi *felkészítés maga is adjon közösségi élményt:*

— a felkészítés történjék közösségben;

— lehetőleg vegyenek részt rajta érett kereszteni szülők, és tegyenek tanúságot a kereszteni életéről;

— hívjuk meg a keresztelendők szüleit a kereszteni közösségbe (eucharisztikus közösségbe stb.);

— *A keresztségre való jelentkezőkor* melegen, de világosan tisztázzuk a gyermek- ill. csecsemőkeresztség feltételeit. Ezek:

— a gyermek vallásos nevelésének vállalása;

— a gyermeknek a kereszteni közösségbe való bekapcsolódása.

(Természetesen ez csak akkor feltételezhető reálisan, ha legalább az egyik szülő élő kapcsolatban áll a kereszteni közösséggel).

— Hívjuk meg a szülőket, keresztszüelőket a közösség miséjére — gyónásra, áldozásra.

— Szerencsés, ha csecsemők esetén a keresztelési ingecskét a szülők hozzák — hímezik (pl. ilyen szöveggel: az egyház tagja lettem).

— Ha a szülők házassága nem rendezett, próbáljuk rendezni. De nem mechanikusan, hanem úgy, hogy e szentség is közelebb vigye őket Krisztushoz és az egyházhoz.

— Ha a szülők hite elhomályosult, ill. a beavató szentségekhez is el kell vezetni őket, ez nem történhet meg néhány előadás által (hasonlóan jegyesek esetében sem), hanem — ahogyan ezt részletesen szabályozza a római rendelkezés (Ordo Initiationis Christianae Adultorum) — csak a katekumenátus módjára: amelynek a hit megismerésére, annak megélésére és a kereszteni közösséggel való élő kapcsolatra kell elvezetnie (azaz időtartamát a hitben és kereszteni közösségben elmélyülő élet határozza meg).

— Bár a keresztség kiszolgáltatásának feltétele a kereszteni hit és nevelés vállalása, nem kívánhatunk egyszerre mindent a jelentkezőktől, de annyit igen, hogy *legalább egy lépést* tegyenek előre Isten, Jézus, az egyház irányába (ez a lépés a szülők vallási-emberi szintjétől függően más és más). (Önmagunk számára pedig tudatosítanunk kell, hogy sok emberben él valamiféle „vallásos igény”, amelyet a szentségek vételével vél kielégíthetni; de a szentségek vételének feltétele több: hogy a felvevő az egyház élő tagja akarjon lenni!)

— Volt, aki ajánlotta: a keresztyénységben teljesen járattan szülőkkel értessük meg, hogy jobb volna a keresztséget elhalasztani, amíg ők közelebbről megismerik a keresztyénységet, s kapcsolatba kerülnek az egyházzal. Hívjuk meg őket hitbe bevezető kurzusra, felnőtt hittanra, szentmisére stb. — A gyermek adatait pedig addig is felírhatjuk a katekumenek anyakönyvébe. Csak úgy kerülhetjük el, hogy ezt ne elutasításnak fogják fel, ha ezután fokozottan törődünk a szülőkkel.

— A keresztyén *közösséget is neveljük* a megkereszteltek vagy szentséget kérők iránti felelősségre:

— bízzuk egy-egy megbízható családra az újonnan megkeresztelteket és a keresztségre jelentkezőket, ill. azokat, akiknek keresztségét elhalasztottuk

— újra el kell mélyítenünk a *keresztszülői tiszt* „egyházi jelentőségét” (erről ismételtlen beszélnünk kell már a hitoktatásban is)

— egyházközségi mise keretében kereszteljünk (legalábbis azokat, akik az egyház élő tagjai); — a liturgiában jelezhetjük a közösség szerepét oly módon is, hogy a keresztelés alatt az egész közösség a gyermek fölé tartja a kezét

— többféle sikeres az ún. „koma-tál” gyakorlat: a szülés után hazakerülő mamának ill. családjának keresztyén családok felváltva visznek ebédet kb. 2 héten át.

A keresztség után is törődünk a szülőkkel

— pl. fehérvasámpra összehívhatjuk az előző évben kereszteltek közös hálaadásra

— a keresztyégi évfordulón személyesen (pl. az egyházközség egy tagja által) vagy levélben felkereshetjük a családot s emlékeztethetjük a kapott kegyelemre s vállalt kötelességükre.

— a fenti vagy egyéb alkalmakkor külön „gyermek-megáldási” ünnepséget tarthatunk.

A felnőttek keresztyége (ill. értelmük használatára eljutott személyek beavató szentségei: keresztség, elsőáldozás, bérmálás! Ezekre vonatkozóan ad útmutatást az Ordo Initiationis Christianae Adulorum! Ennek magyar kiadását sürgetően kérjük a Püspöki Kartól vagy az OLI-tól.)

A felkészítés útja minden esetben a *katekumenátus*. Összetevői: a hit megismerése, a hit élése (imaélet, felebaráti szeretet, apostoli elkötelezettség stb.) és a keresztyén *közösséggel való kapcsolat*.

Az OICA sürgeti, hogy legyenek külön kurzusok a megtérők ill. a hitet megismerni akarók számára.

b) A bérmálás — A felkészítés során (annak feltételeként) mindenekelőtt tisztázunkunk kell a bérmálás mibenlétét. A bérmálás az a szentség, amely által a Szentlélek közösséget (egyházat) akar létrehozni a bérmálkozókkal, s adományaival irányítani akarja ezt a közösséget.

— A bérmálási *felkészítés fő témái*, forrásai tehát: a pünkösdi esemény, Pál apostol kijelentései a Lélek közösségformáló szerepéről, Jézus megkeresztelkedése; továbbá a felkészítésnek arra kell irányulnia, hogy a szentségre készülők „találkozzanak” a Szentlélekkel, hogy megtapasztalják életükben az Ő közreműködést.

— A bérmáláshoz *megtért* emberek szükségesek, mert csak ők képesek befogadni a Szentlélek bérmálási kegyelmeit (indításait, adományait, gyümölcseit).

— A felkészítés pótolhatatlan eleme az OICA szerint az *ima* (közösségben és egyéni-

leg), a *felebarát* krisztusi *szolgálat*a és természetesen a *tanulás*, ami azonban nem pótolhatja a másik kettőt.

— A felkészítésnek *azzal kell kezdődnie*, hogy

— a pap igyekezzék többet imádkozni, elmélkedni a Szentírás és az egyház Szentlélekről szóló tanításairól (vö. Dominus et vivificantem),

— s ha krisztusi közösséget csak közösségben élő ember tud létrehozni, akkor a legtermészetesebb készület volna, hogy amint az apostolok közösségben készültek a Szentlélek befogadására, így tennének a lelkipásztorok és katekéták is.

— A bér málkozókat az OICA szerint *közösségben* kell felkészíteni. Ez gyakorlatban 10—15 fős csoportokban tud kialakulni. (Vagyis pl. 100 fős bér málási felkészülési csoportokban egy lényeges eleme — a közösség megtapasztalása — megy veszendőbe!) Ha megfelelő világiakurta bízunk meg ilyen kisebb, bér málkózásra készülő csoportok vezetésével, ez számukra is a legjobb iskola lesz; s így közösség tud formálódni, amely fokozatosan megnyílik a Lélek vezetésére.

— Mindenképp szerencsés, ha *érettebb korban* levő fiatalokat viszünk bér máláshoz. (Lehetőleg 12—14—16 év felettieket).

c) A házasság — A munkacsoportok reménykedve tekintenek a házasságra készülőkre, akik különösen is nyitottak a közösségre, hisz ők maguk is egy új közösséget kívánnak létrehozni. Itt találkozik a fiatalok természetes igénye Isten tervével, amely azáltal bontakozik ki, hogy a lelkipásztor segíti őket a misztérium megvalósulásában. Ennek álmásai:

Távolabbi előkészület: Mind a szülőknek, mind a lelkipásztoroknak feladata felébrszteni és kibontakoztatni a családi erényeket (áldozatkészség, megbocsátás, a közösség öröme stb.). Míg a szülők ezt példájukkal és szavaikkal érik el, addig a hitoktató egyrészt a gyermekközösségek formálásával, másrészt a hittanórák légkörével és nevelési célkitűzéseivel valósítja meg.

Közelebbi felkészítés: Az ifjú korban, amikor a fiatalokban fokozottabban jelenik meg a közösségi igény és a másik nem iránti érdeklődés, a keresztény alapközösségek, valamint a lelkipásztorok által szervezett találkozók tovább segítik őket mind az egyházi közösségbe való beépülésre, mind a keresztény családi életre. Különösen is legyünk tekintettel azokra a fiatalokra, akik vallási nevelés nélkül nőttek fel. Hívjuk meg őket is közösségeinkbe, találkozóinkra. E munka közben vegyük igénybe a tömegtájékoztató eszközzeit is.

Közvetlen felkészítés: Az eljegyzéssel kezdődik, és különböző formái vannak (jegyes-kurzus, személyes beszélgetés stb.). Ebben a munkában — lehetőség szerint — legyenek segítségünkre példamutatóan élő többgyermekes családok, házasközösségek, rajtuk keresztül a fiatalok könnyebben bekapcsolódhatnak az egyház liturgikus életébe. A jegyesekkel való foglalkozás ne csupán előírások teljesítését, hanem hitre és az egyház élő közösségébe való elvezetést jelentse.

Házasságkötés: A liturgia előkészítésénél legyünk tekintettel annak közösségformáló jellegére (jegyespár és tanúk elhelyezése, az ünneplők bevonása a liturgiába stb.)

Fiatal házások. Házasságkötés után folytatódik a megkezdett közös munka, például családi katekézissel, családi csoportok létesítésével... A kisgyermekes családok kapjanak helyet az istentiszteleten. A karitatív munka is hozzásegít közösségeink formálásához.

További konkrét javaslatok:

— időnként rendezzük meg a fiatal családok miséjét

— kerek évfordulókon (5, 10... év) ünnepeljen együtt a jubiláns házaspárokkal az egyházköztség

— az egyház közösségéhez kapcsolódó faktorrá válhat, ha a plébánia „használja” egy-egy család karizmáját, szakmai tudását

— ahol élnek még a családok egységét erősítő népszokások (pl. Szállást keres a szentcsalád), ápoljuk azokat

— egy-egy családot, apraját-nagyját, vonjanak be a szentmise liturgiájába (felolvasás, adományok előkészítése, stb.)

— hívjuk a szülőket is a hittanórára, és ott ismertessük meg őket egymással

— keressünk olyan személyeket, akik alkalmasak arra, hogy gyermekági látogatást végezzenek, és fel tudják mérni, miben szorul segítségre a fiatal család- a GYES-en vagy GYED-en lévő édesanyáknak nekik szóló, értékes olvasmányokról gondoskodnak.

— egy-egy környék papsága rendezzen találkozót fiatal házások számára, és ha egy-egy faluból többen is résztvesznek a találkozón, azokat külön is hívjuk össze, s alkossunk belőlük csoportokat.

— a közösségi élethez megfelelő körülmények szükségesek. Legyen bennük nagyvonalúság a közösségi helyiségek kialakításában.

Különleges gondoskodást igénylő családoknak:

is szervezzünk külön katekézist és családi csoportokat, sajátos problémáik orvoslására. Mindennek eredményességéhez szükséges a *papok közössége és együttes munkája*, valamint a *velük közreműködő hívek áldozatos apostolkodása*. Sokat tehetnek egymásért a különböző egyházközségek családi közösségei.

Bíró László—Brückner Ákos—Szegedi László—Tomka Ferenc

A MAGYAR LELKIPÁSZTORKODÁS MEGÚJULÁSÁRÓL

Sok szó esik napjainkban a lelkipásztori tervezés és koordináció fontosságáról. E kérdéssel foglalkozott az 1990. januári teológiai-lelkipásztori konferencia Budapesten. Ennek a konferenciának egyik indító előadását közöljük az alábbiakban.

Lelkipásztori alternatívák — és Isten elsőse

Többször átírtam ezt az előadást, s mindig újra azt érzem, hogy a lényeg hiányzik belőle és hogy félreérthető. Csak lassan világosodott meg számomra: beszélhetünk lelkipásztori modellekről, de csak akkor, ha előzőleg újra mélységesen megvilágosodott bennünk a jól tudott, de gyakorlatban ismételtelen elfelejtett igazság, hogy egyedül Isten tud igazán utakat mutatni.

Sok, csodálatos rügyfakadás van Magyarországon világiak és papok közt, a lelkipásztorokodásban és az új mozgalmakban stb. És nyilvánvaló, hogy ami igazán élő, az Isten műve, — a többi csak homokvár. — De a rügyfakadások élménye mellett szorongató tapasztalataink is vannak. Találkozunk testvérekkel — s néha magunkban is nagy kísértést érzünk erre, — akik megpróbálnak emberi erővel versenyt futni a mai lehetőségekkel. S látunk itt is ott a túlterheltség miatt összeomlani lelkipásztorokat. ... Bizonyára éppen ez az egyik legnagyobb veszély ma, hogy túl sok a lehetőség, s elkezdődhet egy kiüresítő rohanás, az önmagunk erejére való támaszkodás: az aktivizmus eretneksége.

Lelkipásztori alternatívák? — Először is alternatíva nélkül: Isten — a Szentlélek. Alternatíva nélkül: nem engedni az Istennel való kapcsolat eszközeiből — az imából — a rohanás javára. (Írásom első változatában ezt írtam: a magyar egyház legnagyobb hiánya a lelkipásztori struktúrák, intézmények hiánya. De egy benső kényszer és konkrét élmények hatására át kellett írnom! A magyar egyház legnagyobb hiánya: a keresztényeknek, a lelkipásztoroknak Istenbe merült, Istenben izzó élete. Itt kell kezdenünk a megújulást. Lelkipásztori tervezésről szólni csak ebben a szellemben lehetséges.)

A haza lelkipásztori tervezésről

Az országos lelkipásztori tervezésről, koordinációról sokan szóltak a legutóbbi időben is, köztük főpásztorok és teológusok. Ilyen összefüggésben foglalkozott a Teológia folyóirat is például a papi utánpótlás, a világiak lelkipásztori alkalmazása, a felnőttek képzése stb. témájával.

Ami a tervezést illeti: Amilyen természetesnek tartjuk, hogy a körülöttünk levő világ minden szinten tervez (vagy ha nem tervez, ebből súlyos társadalmi-gazdasági bajok származnak), ugyanolyan természetesnek kell tartanunk a lelkipásztori tervezés szükségességét, különösképpen a mai új lehetőségek közt. Jézus is meghív erre: „Aki tornyot akar építeni, nem ül-e le előbb és nem számítja-e ki a költségeket, hogy van-e miből elkészítse?” (Lk 14,28)

Ami a koordinációt illeti: a koordináció, illetve kooperáció szociológiai szempontból is a hatékonyság feltétele. De jelen esetben többről van szó. Az együtt gondolkodás-cselekvés a keresztények életének alapszabálya. „Mindenekelőtt tartsatok ki egymás szeretetében” — mondja Szent Péter (1Pt 4,8). Ez a keresztények létének sajátos jele: a köztük levő egységből ismeri meg a világ Istent (Jn 17,21). S ez nem elmélet, hanem az evangélium konkrét meghívása a lelkipásztorkodásba és a lelkipásztorok számára is. Erőről beszél *Szent Ágoston*: „Ha mindenki megtanulna keresztet vetni, ha mindenki énekelné az Alleluját, ha mindenki részesülne a keresztségben, ha templomokat, bazilikákat építenénk, mégis csak egyetlen dolog van, ami megkülönbözteti Isten gyermekeit a sátn gyermekeitől, s ez a köztük élő szeretet. És ha semmi mást nem birtokolnál, csak a szeretetet, akkor beteljesítetted a törvényt” (Szent Ágoston: Kommentár Szent János első leveléhez 5,7).

Biztató, hogy a lelkipásztorok többfelé valóban elkezdtek együtt gondolkodni, cselekedni. E testvéries együtt dolgozás által lehetünk Isten tanúi a világban.

Akadályok

Az országosan tervezett lelkipásztori munkának szinte megoldhatatlan akadályai vannak — mondják sokan.

— Először is, hogy az utóbbi 40 év alatt egyházunk intézményei, lelkipásztori struktúrái lényegileg megsemmisültek, a papi szerzetesi vagy világi hivatások visszaestek vagy szinte megsemmisültni látszottak.

— Nem sokkal kisebb gondot jelent, hogy papságunk 40 éven át megszokta az elszigetelt, olykor partizán munkát. Ez az adott körülmények közt az egyetlen járható út volt, de ma már nem felel meg a kor követelményeinek.

— Papságunk soraiban óriásiak a teológiai-lelkipásztori szemléletbeni különbségek. Így főpásztorainktól is nagy körütekintést igényel, amikor például a 30 és 70 éves korosztály számára egyaránt kötelező direktívákat kell adniuk.

— Nem kis problémát jelentenek a koordináció szempontjából az utóbbi hónapok adta lehetőségek. Belesodródunk az új feladatok áradatába, s ezáltal olyannyira belevevünk saját szűkebb munkakörünk önmagában is sokszor elviselhetetlennek tűnő meg-sokszorozódott feladataiba, hogy alig érünk rá olykor még az imára vagy a teendők átgondolására is, nemhogy egy magasabb szinten való tervezésre vagy összedolgozásra.

— Végül az előző nehézségekhez csatlakozik egy alapvetően elbizonytalanító kérdés. Vajon a mai világ s a magyar egyház sokféle feladatai és problémái közepette, a lelkipásztori munkaterületek és egyházi közösségek sokfélesége közepette egyáltalán lehetséges-e valamiféle közös nevezőre találni, lehetséges-e egységes lelkipásztori tervet megfogalmazni?

Az OLI meghívása a közös munkára

Amikor az Országos Lelkipásztori Intézet születőben volt, a főpásztorok, illetve az alapítók első feladatként fogalmazták meg egyrészt lelkipásztori helyzetünk felmérését,

majd ennek alapján országos lelkipásztori terv készítését, másrészt (a terv elkészüléséig is) a lelkipásztori munka már ma lehetséges tervszerűsítését, koordinálását.

De vajon hogyan lehetséges bármiféle tervezés, koordináció az imént felsorolt nehézségek mellett, előzetes felmérés, illetőleg megfelelően kiépített lelkipásztori struktúrák, intézmények nélkül? Sok főpástorral, lelkipástorral való konzultáció után megszületett egy javaslat: Ha országosan „kötelező erejű” lelkipásztori terv készítésére, direktívák adására nem is érett a helyzet, mégis van egy lehetőségünk: Próbáljunk önkéntes tervezésre, konzultációra, együtt dolgozásra meghívni legalább néhány lelkipástor, akiket el tudunk érni, s akik e munkára készek. S ha akár csak 30-40 lelkipástor megosztja egymással tapasztalatait, ha elkezdene — a jelen kor számára is szóló Szentlélekre figyelve — közös elvek alapján cselekedni, e közös munka önmagában is és eredményeiben is meghívás és útmutatás lehet a magyat lelkipástorok számára: az összehangolt, testvéries együttműködésre, illetve a közösen megtervezett és kipróbált lelkipásztori utak követésére. Így remélhető, hogy minél több helyen jönnek létre hasonlóan együtt gondolkodó és cselekvő csoportok.

Ebben a szellemben, ezzel a céllal hívott össze az OLI 1989. nov. 22-én egy találkozót, amelyen 30 egynéhány plébános vett részt az egész országból. Ugyanaz a célja a jelent 1990. jan. 29—31-ig tartó konferenciának is: ti. hogy meghívjon az alapvető lelkipásztori teendők közös átgondolására.

II. János Pál 1989 őszén mondta a német püspököknek: Tökéletesen kiépített lelkipásztori intézményrendszeretek van, de nincs mögötte azokkal arányosan élet. S a püspökök a pápával egyetértésben a benső lelki megújulást, a struktúrák „átlelkesítését” tűzték ki lelkipástorokodásuk első feladataként. Hasonlóan sok nyugati országban magas szinten kiépített lelkipásztori intézményrendszer működik, s ezekben ma mégis az újrevangelizálás szükségességéről beszélnek legtöbbit. Ennek útját pedig a keresztény szemlélet és evangéliumi elkötelezettség elmélyítésében, illetve az egyházi közösségek megújításában látják. Vagyis egy olyan utat jelölnek meg, amely nálunk is járható!

Mindez azt a meggyőződést erősíti bennük, hogy a magyar egyház lelkipásztori megújulása lényegileg rajtunk is áll! Nálunk is érvényes, hogy a keresztény közösségek, illetve az egyházközségek azok a helyek, ahol az egyház megújulása elkezdődhet. Itt kell az egyéneket mélyebb krisztusi életre és zsinati egyház-tudatra elvezetni. Itt alakulnak ki először az új — testvériségre és közös felelősségre épülő — egyház struktúrái. Itt nő fel a világiaknak az a generációja, amely teljes felelősséggel vesz részt az egyház életében, küldetésében, lelkipásztori munkájában. Itt születnek a mai kor szellemének megfelelő világi, papi és szerzetesi hivatások. Egyszóval innen indul el az egyház és a lelkipástorokodás megújulása... Természetesen szükséges, hogy „felülről” is dolgozzanak a nagyobb hatósugarú egyházmegyei vagy országos lelkipásztori intézmények létrehozásán, amelyek nagymértékben eszközei lehetnek a megújulásnak. De az országos intézményeknek is lényegileg az a feladatuk, hogy megtervezzék, mozgassák, koordinálják az egyházközség szintjén levő megújulást. S amíg a jelzett magasabb szintű szervezetek hiányoznak, az élő keresztény közösségek lehetnek az a termőtalaj, ahonnan mintegy „alulról” kitermelődnek az egyház új lelkipásztori struktúrái.

Ilyen összefüggésben érthető, hogy az OLI belső és külső munkatársai közt az a meggyőződés alakult ki, hogy az „alulról” útjára induló koordinált lelkipásztori munka első feladata az egyházközségek megújítása, ennek pedig első lépése a *plébánia közösségivé formálása*. Továbbá, mivel a krisztusi közösség megteremtői és kegyelmi táplálói kiemelten a *szentségek*, a koordinált munka első programjának címe így alakult: *Közösség és szentségek*.

(A szentségek témájának felvetésével azonban nem kívántunk újra belekeveredni a szokásos vitákba, amelyek egyfajta statikus szemléletben csupán azzal foglalkoznak, hogy kinek szabad vagy nem szabad kiszolgáltatni azokat. Sokkal inkább azt a kérdést

szeretnénk feltenni magunkat: mit kell tennünk, hogy szentségi lelkipásztorkodásunk elérje célját: azaz, hogy a szentségek által a felvevők elmélyüljenek az isteni életben és a konkrét egyházi közösségben.)

Közösség és szentségek

Konkréten mire hív meg a közös munkában a „Közösség és szentségek” program? E program az újabb egyházi útmutatások szellemét, irányelveit kívánja követni. Ezek, különösen az Evangélii Nuntiandi (=EN) pontosan kifejtik a jelzett téma alapelveit: egyrészt a mai szekularizált világban való lelkipásztorkodás teendőit, illetve a teendők sorrendjét, másrészt — az előzővel párhuzamosan — a szentségekhez járulás útját, lépcsőit.

1. Az egyházi dokumentumok szerint a korszerű lelkipásztorkodás *első lépése a keresztény közösség létrehozása*, illetve az evangéliumi életben való elmélyítése. „A lelkipásztori szolgálat nem szorítkozhat csak arra — írja a „Papi szolgálatról és életről” című zsinati dokumentum —, hogy a hívekkel egyenként törődjek, hanem ki kell alakítania a valódi keresztény közösséget” (6. pont; Dir. Cat. Gen. 35,93; EN 21, 41, 76; Ordo Initiationis Christianae Adulorum = OICA stb.)

A dokumentumok aláhúzzák a feladat *elsődlegességét*. A közösség létrehozását minden más cselekvés előfeltételének tartják: „Az egyháznak először is önmagának kell hirdetnie az evangéliumot” — mondja az Evangélii Nuntiandi (15. p.), mert elsősorban a legközelebbiekhöz, az egyház tagjaihoz van küldve, továbbá mert „az örömhír csak úgy juthat el a tömegekhez, ha előbb a hívek közösségének hirdetik azt” (57. p.).

2. Hogy mi ennek megokolása? Ez volna egyúttal a hatékony lelkipásztorkodás második lépcsőfoka: Mert ha létrejön vagy erősödik a Krisztusból élő, az egységről tanúságot tevő közösség, akkor „maga ez a közösség lesz az evangélium hímöke” (13. p.), ez lesz az evangelizáció legjelentősebb eszköze a meghívás és jel a keresők vagy nem hívők számára (vö. Dir. Cat. Gen. 35; EN 21, 41, 76). S a keresztény közösség lesz képes arra — mondja az OICA —, hogy meghívja a keresőket a szentségek vételére is.

3. A lelkipásztorkodás harmadik aspektusa a nem hívők vagy keresők felé irányuló igehirdetés. A dokumentumok szerint ez a *közösség tanúságtételét követi*. S ez hangsúlyozottan vonatkozik a szentségi igehirdetésre is (vö. EN 21—23). Az EN írja, hogy bár szükségszerű az igehirdetés, a legelső evangelizációs eszköz a keresztények tanúságtévő élete (41—42 p.).

4. Az igehirdetés és hitoktatás „nem egyszerűen ismeretközlés, hanem a keresztény *életre rávezetés*” (EN 44.). A Catechesi Tradendae szavaival, a hitoktatás célja, hogy elvezessen a Krisztussal egyesülő életre: hogy a hitoktatott gyermek és felnőtt „egyre inkább úgy gondolkozzék mint Krisztus, úgy ítéljen, úgy cselekedjék, ahogy Krisztus parancsai követelik” (20. p.). „A szónak be kell hatolnia az emberek lelkébe... személyes elköteleződést kell elérnie” (EN 45 vö. 46).

Mindez — ahogyan az EN és az OICA hangsúlyozza — természetesen érvényes a szentségi katekézisre is: Csak akkor teljesítik küldetésüket, ha a krisztusi életre vezetnek. — „Az evangelizálás célja — írja az EN —, hogy rábírjon minden keresztényt, éljenek a szentségekkel, (de úgy) mint valóban a *hit szentségével*, és ne passzív módon járuljanak hozzájuk, egyszerűen csak elviselve azokat” (átesve vételükön) (EN 47; vö. OICA egész erről szól).

5. „A hit hirdetés csak akkor éri el teljességét — írja az EN — ha az emberek befogadják, *magukévá teszik*... A hit elfogadásának pedig meg kell nyilvánulnia abban, hogy valaki *láthatóan belép a hívek közösségébe*” (EN 23). Az OICA ugyanezt mondja, *ti, hogy a felnőtteknek és értelmük használatára eljutott személyeknek csak akkor szabad beavató szentségeket kiszolgáltatni, ha már a keresztény közösség élő tagja*.

Vagyis az egyházi útmutatások szerint csak azután következik a szentségek vétele, amely már a megtért hitének és egyházhoz tartozásának kifejeződése (vö. EN 23; OICA).

6. A dokumentumok végül aláhúzzák — amit tudunk, de amitől gyakorlatunk talán eltér —, hogy a szentségek vétele *nem végcél/vagy* végállomás, hanem az adott szentségek megfelelően egyre mélyebb bekapcsolódása a krisztusi életbe, elköteleződés az egyházi közösségben. Ez azt is jelenti, hogy a szentségek vételét követően a lelkipásztorkodásnak, illetve a keresztyén közösségnek tovább kell munkálkodnia, hogy a szentségekhez járult ezután mind jobban elmélyüljön a krisztusi —, és a közösségi életben.

Összefoglalva: a szentségek és közösség kapcsolata tehát dialektikus. E kapcsolatról mindig hangsúlyoztuk, hogy a szentségek az egyház tagjaivá, életének részeseivé tesznek. De — ami az egyházhoz kapcsolódást illeti — természetességgel elfogadtuk, hogy szentségkiszolgáltatásaink jelentős része egyáltalán nem mélyíti elé a kapcsolatot a látható egyházi közösséggel. Az újabb egyházi dokumentumok szerint viszont a szentségek és a közösség kapcsolata konkrét és látható. A kívülállókat a krisztusi közösséggel való találkozás hívja meg (rendszerint), hogy keressék Istent, hogy vágyódjanak a szentségekre; a közösség vezeti a szentségre készülőket a szentségek vétele felé; s az kíséri őket a szentségek vétele után a krisztusi misztériumokban egyre mélyülő élet útján. Természetes tehát, a szentségekhez járulás feltétele, hogy a felvevő már *élő kapcsolatban álljon a látható keresztyén közösséggel*, a szentségekhez járulás pedig tovább mélyítse e kapcsolatát.

A magyar egyház keresi az új koordinált lelkipásztorkodás lehetőségét. Az OLI — a Püspöki Kar megbízása alapján — meghívja az ország lelkipásztorait, amennyiben magukénak érzik e feladatot, vegyenek részt a közös munkában. (Erre jelentkezni lehet az OLI címén: 1037 Budapest, Kórház u. 37. — Országos Lelkipásztori Intézet.)

Tomka Ferenc

**A lelkipásztor... munkálja ki az emberekben a keresztyén érettséget,
hogy megfeleljenek a Krisztustól szerzett őszinte szeretetnek és szabadságnak.**

Presbyterorum ordinis, 6. (VI. Pál)

A Zsinat most az eredeti *lelkipásztori célkitűzéseit* idézi:

- a) miként újítsa meg belsőleg az egyházat
- b) hogyan biztosítsa az evangélium terjedését...
- c) és mit tegyen a mai világgal való párbeszéd sikeréért...

Presbyterorum ordinis, 6. (VI. Pál)

HOGYAN TESZ A SZENTSÉGI FELKÉSZÍTÉS A KERESZTÉNY KÖZÖSSÉG ÉLŐ TAGJÁVÁ

1981 óta mint hitoktató dolgozom a szombathelyi Szent Kereszt lelkészségen. Részes voltam azoknak az időknek, amikor még főbenjáró bűnnek számított a fiatalokkal való foglalkozás. Az állandó megfigyelések következményeként nem egy alkalommal állították meg civilruhás detektívek a fiatalokat, és adatokat kértek tőlük.

Ahogy visszatekintek az elmúlt évekre, bennük a küzdelmek és örömök, kudarcok és eredmények sűrűn váltották egymást. Sokszor került válságba templomi közösségünk, melyet külső erők vagy belső gyengeségeink igyekeztek megosztottá tenni. Többször rázta meg erős vihar, és emberileg nem egyszer illúzióknak tűnt Jézus végrendelete: „Le-gyetek mindnyájan egy, hogy higgyen a világ”.

Elsősorban Isten szeretetének köszönhető, hogy ezek a küzdelmek és kudarcok az újrakezdés forrásaivá válhattak. Ezekben a nehézségekben a megoldást Benne keres-tük, és ezen keresztül egymáshoz is közelebb kerültünk. Kudarcainkban és újrakezdése-inkben felismerhetők voltak Ratzinger bíboros szavai, melyet az Egyházzól írt a „Keresztény hit” című könyvében: „Isten szeretetének kifejezése az Egyház — Istené —, Aki az ember tehetetlensége következtében sem szenvedhet vereséget. Éppen bűnös voltában fogadja el, feléje fordul, megszenteli és szereti. Isten hűségének és az ember hűtlensé-gének megrendítő egysége jellemzi az Egyházat.”

A fent elmondottak előrebocsátásával szeretnék a következőkben röviden beszámolni arról a folyamatról, amelyben lelkészségünkön a fiataloknak lehetőségük nyílt arra, hogy a keresztény közösség *élő tagjaivá* váljanak.

A *hitel való ismerkedés* az óvodás korban kezdődik. A kicsikkel minden második hé-ten az ifjúsági közösséghez tartozó két főiskolás lány foglalkozik.

Az *elsőáldozási előkészület* két évig tart. A hitoktatók mellett az ifjúsági csoportból egy-két közép-, ill. főiskolás is részt vesz a felkészítésben énektanítással, történetek felolvasásával, játékkal. Velük beszélük meg a gyerekek a vasárnapi evangéliumot és prédikációt.

A harmadik év elején, október első vasárnapján kerül sor az *elsőáldozásra*, melyet szeptemberben heti két-három foglalkozás előz meg. Az októberi elsőáldozás előnye, hogy a kéthónapos nyári szünet nem töri meg a folyamatoságot, és megszilárdul a ki-csinyek szentségi élete. Ehhez hozzájárul a hitoktatók, de főleg a velük foglalkozó fiata-lok példája, akik számára az évek során fontossá vált a rendszeres szentgyónás, és Jézussal való találkozás a szentáldozásban.

Elsőáldozás után az ifjúsági vezetők bevonásával folytatódik a hitoktatás, illetve *felké-sztítés a bérmálás szentségének felvételére*. Több év tapasztalata, hogy — egy-két türel-metlen szülő kivételével — mind a szülők, mind a gyermekek megértik: a bérmálás szentsége a nagykorúság szentsége, ami elsősorban nem kortól, hanem a keresztény érettségtől függ. Gyakorlatilag 14-15 éves kor után kerül sor a szentség felvételére. A fiatalok közül többen fordultak hozzánk azzal a kéréssel, hogy bérmálkozásukkal várni szeretnének, mert nem érzik még elég érettnek magukat hozzá.

A bérmálási előkészítés hosszabb távon 6-7 évig tart. Közelebbi előkészítés heti két alkalommal a bérmálás előtti hónapban történik. A szentségek felvételét közvetlenül megelőzi egy három napos lelkigyakorlat, melyen a bérmálókön kívül a szülők és bérma-szülők is részt vesznek.

Bérmálkozás után a fiatalok 80%-ának továbbra is *igénye közösségben maradni*. A 15 éven felüli fiatalok 5 csoportból tevődnek össze, melyet a lelkész és a hitoktatól vezet-nek, hetenkénti foglalkozással. — A középiskolások megoszlása vegyes. A gimnazistá-kon kívül körülbelül 1/3-a jár szakmunkásképzőbe.

A *templom élő közösségéhez* való tartozást fokozatosan elősegítik az évközi kirándu-lások és a lelkigyakorlatos táborok. Az egész kicsinyek számára egynapos, a nagyob-

baknak 2-3 napos együttlét keretében tartjuk meg ezeket, egy-egy dunántúli plébánián. A 15 éven felüliek számára az utóbbi 5 évben Püspökszentlászló volt a lelkigyakorlatos tábor helye. Ezeket a táborokat megelőzi egy 2-3 napos előkészítés, melynek során a lelkész, a hitoktató, az ifjúsági vezetők és a segítséget nyújtó felnőttek közösen megbeszélnek a lelki, szellemi és játék programokat.

A táborok elsődleges célja a felüdülés mellett a *szentségi élet elmélyítése*. Egy mélyreható bűnbánati liturgia, és az azt követő szentgyónás keretén belül a fiatalok megvizsgálják az előző évet, Isten és embertársaikhoz való kapcsolatuk fényében. A napi szentmisén való részvétel rendszeres találkozást jelent Jézussal az Eucharishtiában.

Az évi rendszeres hittanórák mellett a nyári együttlétek folyamatosan kialakítják a fiatalokban a *közösséghez és az egymáshoz tartozás tudatát*. Otthonuknak érzik a lelkésziséget, és testvéreknek egymást. Ezeknek tudható be, hogy az elmúlt másfél évben sok olyan általános- és középiskolás fiatal kapcsolódott be a közösség életébe, akik osztálytársaikon keresztül közeledtek a valláshoz. Közülük 4 a keresztségre és 14 elsőáldozásra készül. (A 18 éven felüliek számára is létezik egy 12-15 fős csoport, aki valamennyien a keresztség szentségére készülnek.)

Az utóbbi években vált gyakorlattá, hogy a közösség egy befejező agapára hívja meg az érettségiző fiatalokat. A felnőttek vendégelik meg őket, és a középiskola harmadik osztályosai szolgálnak fel az asztalnál. Az együttlét keretén belül a résztvevők visszatérnek elmúlt éveikre, beszámolnak terveikről és arról, hogy mit jelent számukra a közösség, és mennyiben volt az megtartó erő a néha nem könnyű kamaszkori években. Közülük sokan kerülnek különböző főiskolákra, egyetemekre. Nagy százalékuk aktív tagja marad közösségének. Hétféteken kevés kivétellel hazajönnek és részt vesznek a foglalkozásokon. Ezek első részében József atya megtartja hittani elmélkedését (jelenleg a parancsokról), ezt követően közösen elolvassák a vasárnapi olvasmányt, szentleckét és evangéliumot. A foglalkozás második részében 5 csoportra oszlik a nagy csoport, amelynek keretén belül megbeszélnek az első részben hallottakat. A következő egy héten ennek szellemében próbálnak élni, melyről az utána következő foglalkozásokon számolnak be. A péntek esti foglalkozások, a hétköznapi és vasárnapi szentmisék utáni kötetlen beszélgetések az oratóriumban, a folyosókon, alkalmat adnak a fiataloknak egymás jobb megismerésére.

Három fiatal választotta a papi pályát és két fiatalban érlelődik a papi hivatás. A leányok közül hatan töltik noviciátusi éveiket különböző szerzetekben. A 18 éven felüli ifjúsági csoport összetétele vegyes: érettségizőkből, főiskolásokból, egyetemistákból és dolgozókból áll. A dolgozók közül kevés kivétellel valamennyi fizikai munkás.

A közös együttlét lehetőséget ad a fiataloknak az ismerkedésen túl a párválasztásra is. A közösségen belüli ismeretségekből az utóbbi 5-6 évben sok házasság jött létre. Már 9-10, négy éven aluli gyermek is rendszeresen jelen van a szülőkkel együtt a szentmiséken. A szentély közvetlen közelében a gyermekes szülők számára rendelkezésre áll az oratórium, ahonnan televízió keresztül kapcsolódhatnak be a szentmise liturgiájába. Innen csak pár lépés a szentély, ahová zavartalanul tudnak szentáldozáshoz járulni. — Mindenki számára felemelő látvány, amikor a fiatal férj, feleség együtt mennek áldozni, karjukon a gyermekkel, akik homlokára az áldoztató pap minden alkalommal egy keresztet rajzol.

Ezekből, a fiatal házásokból alakult a *„fiatal házások” csoportja*, akik szintén hetenként találkoznak a lelkésziségen, vagy egyikük lakásán. A házaspárok több alkalommal vesznek részt a kamaszokkal való beszélgetésekben. Felfogásuk és példájuk a házasság előtti kapcsolatról, a házasságról, családról, gyermekáldásról nagy segítséget jelent a fiatalok nevelésében. Tanácsaik a felvetett problémákra bátorságot, erőt adnak, és egyben utat is mutatnak ennek a korosztálynak.

Az idő rövidsége miatt csak említést tudok tenni a nemrég megalakult *cserkészmozgalomról*, az *ifjúsági misékről*, a *szilveszteri*, *farsangi műsorokról*, a felnőtt közösségek fiatalokkal való kapcsolatáról, melyek szintén fontos tényezők a fiatalság nevelésében.

Közösségünk 10 évvel ezelőtti kis magja az évek során fejlődött, fejlődésében vissza-vissza esett és újból növekedni kezdett. Most sincs nyugvó ponton. A növekedést termékeny és terméketlen időszakok kísérik. Ahogy a közösség fejlődik érik, úgy változunk, fejlődünk benne mi is. Ezekben a változásokban szelődül meg akaratunk, csiszolódnak össze áthidalhatatlannak tűnő másságaink.

Az együttküzdés, együttgondolkodás lelki családdá kovácsol bennünket. Megerősít az egyházhoz való tartozásunkban, hitünkben. *Az élő hittel felvett szentségek* nagy erőforrások az újrakezdésekben. Források, melyek újraélesztik hitünket, megtisztítják látásmódunkat és erőt adnak a cselekvésben. Ezeknek a forrásoknak, és *csak* ezeknek a forrásoknak erejével tudunk segítő, éltető erővé válni egymás, és a magyar egyház számára.

Ahogy az elmúlt hetekben a közösségek életében már régóra nem tapasztalt feszültségek jöttek felszínre, és rendeződtek el, ezekben a helyzetekben — éppen e kapott feladat jegyében fogalmazódott meg bennem: mi segítheti a közösséget abban, hogy *élő közösséggé* váljon?

A feszültségekben emberi látásmódunk ütközik meg a másikéval. Az elveszett egység és szeretet okát először a másik másságában látjuk. Énünk lassan önmagába fordul, keressük a megoldást és az utat a másikhoz. De saját tükrünk homályos, nem tiszta, mert nem magunkat látjuk meg benne akadályként, hanem mindig a másikat. Egyetlen tükör a tiszta, foltnes. Ez a tükör: *Jézus*. A Vele való találkozásban látjuk meg igazi önmagunkat. Az Ő tükrében már nem a másik hibáját látjuk, hanem saját mulasztásunkat. Ettől kezdve nem nehéz lépni a másik felé. Ez a lépés őszinte és életet adó.

Az alábbiakban szeretnék egy-két vallomást közölni különböző fiataloktól. Őszinteségük erőt adó.

— **1. Laci, 22 éves óvodai dolgozó.** — MIT JELENT SZÁMOMRA EZ A KÖZÖSSÉG? — Körülbelül egy évvel ezelőtt, 1989 januárjában kerültem a Kálvária templom közösségébe. Az itteni ifjúsági közösségben kaptam azt, amit egész életem folyamán soha, sehol, senkitől nem kaptam: ez a szeretet. — Hatéves koromban a szüleimet autóbaleset következtében elveszítettem. Intézetben nőttem fel. Igaz, a társadalomtól megkaptam mindent, ami az élethez kell. De a legfontosabbat, a szeretetet, melyre szüksége van az embernek, különösen a gyermeknek, nem tudták pótolni semmivel. E közösségtől kaptam meg ezt először. Ez a szeretet tölti be most életemet, értelmet, célt, boldogságot nyújt. Ennek a közösségnek a szeretetéből merítek erőt, vigasztalást, fájdalmaimra enyhülést. Testvéreimnek érzem a közösség minden tagját, arcukról az Isten szeretete tükröződik. Velük és általuk vagyok boldog.

— **2. Ildi, 22 éves, fiatal házaspár.** — Négy éve járunk a Kálváriára. Először házasság-előkészítő tanfolyamon vettünk részt, és ez idő alatt egy teljesen más világot ismertem meg itt. Én otthon nem kaptam vallásos nevelést, meg sem lettem keresztelve. Az itteni tapasztalatok gyökeresen megváltoztatták a világnézetemet, az emberekhez, magamhoz, a világhoz való hozzáállásomat. — Házasságkötésünk után egy évvel felvettem a keresztség szentségét is, és azóta is rendszeresen feljárunk ide. Mit jelent nekünk a Kálvária? — Erre csak férjem, János szavaival tudok válaszolni: „Sziget. Sok fiatal, tiszta tekintetű mosolygós ember. Feltöltődés. Béke. Közösség. Jó lenne, ha nem lenne sziget.”

— **3. Sári, 33 éves, 4 gyermekes családanya.** — Számomra a Szent Kereszt közösségbe tartozás a természetes emberi kötődéseken túl, az Istennel való személyes, élő kapcsolatom szükséges feltétele, kontroll-lehetőség a téveszmékkel, tévutakkal szemben. Megtartó erő: nemcsak mint emberi közösség a konkrét, mindennapi problémákban, hanem mint lelki, imádságos háttér. Segít a mai szekularizált világban „árral szemben úszni”, mind erkölcsi, mind szellemi értelemben. — Nagyon lényeges segítség gyermekeink keresztyén életre való nevelésében, hiszen egyedül a szülők kevesek lennének a külvilág negatív hatásainak ellensúlyozására. — Végül hibáink és gyengeségeink okozta fájdalmak által, a SZERETET LÉGKÖRÉBEN egyre szabadabbá válok, megtanulok elszakadni eseményektől és emberektől úgy, hogy ne cinizmus, hanem a Szeretet (Isten) maradjon bennem.

A fentiekben már idéztem Ratzinger bíboros szavait az Egyház szentségéről. Ismét az ő gondolataival szeretném zární beszámolómat: „Az Atya Krisztusban mutatta meg, mi az igazi Szentség, nem elkülönülés, hanem Egység, nem ítélet, hanem üdvözítő Szeretet. Az egyház igazi szentsége nem egyéb, mint egymás terhének hordozása.”

Gyórváry Edit

A SZAKRAMENTÁLIS ÉRTÉKEK ÚJJÁÉLEDÉSE

Tudatosítanunk kell, hogy az elmúlt évtizedekben szentségi szempontból igen nagy mértékben megváltozott a világ. Minden nyomorúságunk ellenére szakrális reneszansz előtt állunk. A 60-70-es években még az egyházakban is az a gondolat élt, hogy igen virágzó, immanens humanista társadalom fog felépülni. Az ideológiák voltak érdekesekek, az immanens humanizmusok erre épültek. Ez a remény szertefoszlott. Az elmúlt időben rendkívül kevés érteke volt papoknak és híveknek a szentségi valóság iránt. Az ideológiákból való kiábrándulás a Szentlélek hatására ismét bizonyos vonzódást, érdeklődést keltett a hívekben a szentségi jelek, értékek iránt. A szakrális értékek iránt fokozódó tiszteletet mutatja, hogy a fiatalok is egyre több rózsafüzért, imakönyvet, keresztet hoznak megszentelni. A közösségi spontán ima mellett a fiatalok ismét járnak szentségimádásra. A közösségi összejöveteleken jobban átélük, hogy az összejövetelek központja az egyházban jelenlévő Krisztus.

Szakramentális elem a megtérésben

Akik ma rátalálnak az Istenre, egyházra, azok sokkal jobban „érezkelik” az egyház szentségi voltát, mint a régebbi korok megtérői. Nem csupán egyéni döntésről van szó náluk, hanem közösségi létélményük van. Egyházközségünk egyik megtérő hajótöröttje, aki talán azt sem tudta, hogy létezett Szent Ferenc, ilyen szöveggel jön, hogy eljegyeztem magam a szegénységgel; máskor a naplemente vagy a kelő hajnal isteni szépségéről beszél, Krisztust szolgálja az öregekben. Egy másik Szent Margitra talál rá, vezeklő övet hord, a szemétből összeszedett kenyéren él, és közben átéli a „szemétre dobott” Krisztus elhagyatottságát. A kiemelkedő élmények mellett nagyobb számban vannak az emberileg egyszerűbb esetek, amelyekben ugyanúgy megfigyelhetjük az anyagvilág közvetítésével átélt, tehát szentségi találkozásokat Krisztussal az egyházban.

A mostani negyedikeseknél jutottam el először oda, hogy ne elméleti ideológiát adjak elő Istenről. Ehelyett Ábrahám segítő Istenének mutassam be az Atyát, aki nekik minden ügyükben segít. Bármí bajotok van, kérjétek az Atyát, utána figyeljétek, hogyan segített, és köszönjétek meg neki. Egész évben minden óra elején meg kellett hallgatnom tanúságtételüket. Kis cigányleány, aki állami gondozásból került nevelőszülőkhöz, mesélte: kis húgom azt akarta, hogy verekedjek vele játékból, de tudom, hogy nem szabad, mert ott az Úr Jézus. Ha nem verekszem vele, beárul, s engem vernek meg. Kértem az Úr Jézust, segítsen. Úgy csináltam, mintha ütném, de nem bántottam, mert nem szabad. Ő erre sími kezdett, hogy nem bántom igazából, nem játszom vele. De én nem bántottam, mert nem szabad verekedni. A keresztséget élte ez a kislány olyan módon, ahogy csak a Lélek tud segíteni, mert nyitott volt a szentségi valóságra.

Szentségi jelen a közösségben

A Szentlélek közösséget akar létrehozni azokból, akik engedik, hogy megérintse szívüket. Tavaly karácsonykor az egyik fiatalasszonynak eszébe jutott, hogy készít 20-30

ajándékcsomagot szegényeknek, s hittanos csoportjával elviszi nekik. Meghallotta ezt egy másik, és mindjárt követte a példát. Mások megsértődtek, nekik miért nem szóltak. Az egyik csoport nem csak átadta a csomagokat, hanem közösen olvastak a Szentírásból, énekeltek, beszélgettek. Idén mindent együtt szerveztek meg. 250 csomagot készítettek és vitték el az időseknek, szegényeknek. A szentségi jelleg itt abban áll, hogy Krisztus születése alkalmából sajátos liturgikus formát találva Krisztus egyházának nevében, Krisztus jelenlétét megélve mennek — és nem szociális akciót hajtanak végre.

Az egyszerűbb akciók mellett vannak esetek, amikor a Szentlélek több elemből sző valami alkotást. A fiatalok Nagyboldogasszonykor elzarándokoltak Máriabesnyőre. 60-70-en szoktak útra kelni. Tavaly a tápiómentiek is csatlakoztak hozzájuk. Én nem voltam otthon, a Lélek gondoskodott vezetőről Farkas István piarista atya személyében. Vele is jött 10 diák, 160-an lettek. Farkas atya teológusként is el-eljött velünk. Idén panaszkodott a társaság, hogy bizony keményen befogta őket, közben elmékedések is voltak. Így nemcsak számban gyarapodtak, hanem minőségben is.

A zarándoklat is átélteni velünk kereszténységünket: vándorló közösség vagyunk, amely ünnepre igyekszik, Istennel találkozik. Ezt is tudatosítanunk kell magunkban, híveinkben.

Az Oltárszentséggel való meghitt találkozás megélésére a következőképpen formált bennünket a Szentlélek. Marik Tamás tartott lelkigyakorlatot az egyik fiatal házaspár-közösségnek. Ajánlotta nekik, hogy tartsanak hetente, csütörtökön este szentségimádást. Nekem nem szóltak róla. Két hét múlva hárman jöttek mise után, lesz-e szentségimádás? Nem értettem, miről beszélnek. Kiderült, hogy előző csütörtökön 8-ra jött valaki, de hazament, mert nem volt ott senki. 8¹⁵-kor jött egy másik, de az is elment, mert nem talált ott senkit, — most pedig ott voltak hárman. „Nahát, ha itt vagytok, kezdjük meg, majd hívunk másokat is.” Így kezdődött néhány évvel ezelőtt az egyházközségi szentségimádás. 20-30 hívó vesz részt rajta. Ezeket nagy szeretet ébred bennük egymás és az egyházközség minden testi-lelki ügye-baja iránt. A szentségi Jézussal éljük át az egyházközség életét. Szentségi eseménnyé válik szívünkben minden, ami gondolatainkban felmerül. Az egyház közösségi, szentségi élete mélyül rajtunk keresztül.

Több szempontból a legszebb és legjellegzetesebb szentségi eseménye egyházközségünknek a tápiómenti Nagyboldogasszony Közösségének életében való részvételünk. Tápiószentmártonban a falu szélén van a Blaskovich grófok sírkertje. A kert közepén elárvultan roskadozott egy kis Mária-szentély. A kápolnát utoljára 1920-ban restaurálták. A kömmün bukásának emlékére, — hirdeti a felirat. Három évvel ezelőtt — az eljövendő események ismeretében — a Lélek arra indította Forrai Tamást, hogy kezdjen neki a kápolna restaurálásának. Fölszentelés után pesti fiatalok jöttek hozzám, hogy szervezzük meg a környék fiataljait, ne csupán Pestről járjanak ki a kápolnához. Ez csak úgy megy, — mondtam nekik —, ha a környező falvakban megszervezzük a közösségeket. Tetszett az ötlet. Első alkalommal Farnoson egy magánházban jöttek össze vagy húszan. Második alkalommal Sülybe jöttek a plébániára, vagy ötvenen voltunk. Ettől kezdve összejöveteleink a plébániákon vannak, általában 100 körül vagyunk. Utolsó alkalommal a plébános igen nehézkes volt. Nagyrészt az iskolába szorultunk, ami nagyon nem tetszett a fiataloknak, mert otthon érzik magukat a plébániákon.

Minden hónapban összejövünk. Délben találkoztunk, ebéddel kezdjük. Jó étvágygal elfogyasztjuk a zsíroskenyeret, amit a korábban érkező csoportvezetők készítenek el. Ezután egy rövid előadás következik az aznapi témáról. Minden csoportnak van vezetője. Kétórás megbeszélés után szünet jön, majd uzsonna, játék. Minden alkalommal tartunk szentmisét, szentségimádást. Nyaranta egy hetes táborunk van Tápiószentmártonban, a szentély körül. Voltunk Pécsen a taizéi találkozóon, kirándultunk a budai hegyekbe, meglátogattuk Pesten a Nemzeti Múzeumot és tartottunk bált.

Az összejövetelek témája a következőképpen alakult. Első évben mindig a következő vasárnap evangéliumát vettük. Második évben szentségtant, idén krisztológiát. Az egy-

ház élete mindig érdekel bennünket. Az idei nyári tábor témája az egyház volt. — Az össze-
jövetelekre a vezetők mindig Sülyben készülnek fel, az előadásokat pedig fiatalok tartják.

A gyerekek szívesen jönnek. Utazás, kirándulás, találkozás érthetően tetszik nekik. A
komoly programot is sokkal jobban fogadják, mint ahogy az ember falusi fiatalokról gon-
dolná. Tavaly négy fiatalunk vonult szemináriumba.

A sülyieknél egyértelműen tapasztalható bizonyos kultúraltabb viselkedés, a szellemi
nyitottság növekedése, lelki elmélyülés. Ennek a hatásnak okai között szerepel néhány
vonzó, elkötelezett fiatal vezető, egy-egy jó összejövetel és a nyári táborok hatása.

Nem tudom, mi lesz tápiómentéből és a többi próbálkozásból. Rendkívül beteg társa-
dalom vagyunk szociológiailag, erkölcsileg, biológiailag. Ez az oka, hogy kezdeményezé-
seink gyakran tönkremennek. Akkor lesz belőlük valami, ha a Nagyboldogasszony ma-
gáéna takinti, és Ő tevékenykedik benne, megáldva az Élet áldásával.

A lelkipásztor szerepe a szentségekben

Élménybeszámolóra kértek fel. Sorolhatnám a különböző élményeket tovább, de in-
kább néhány tanulságot szeretnék levonni ebből a néhány történetből, amelyek látszólag
nem illenek a címhez.

Arra kell törekednünk továbbra is, hogy ha a hívek szentségfelvételi kéréssel jönnek
hozzánk, akkor igyekezzünk őket képességeink szerint felkészíteni. Sajnos, legjobb
szándékú felkészítéseink is gyakran kevésbé hatékonyak, több ok miatt. A hívek vallás-
talan légkörből érkeznek, alacsony lelki igényekkel rendelkeznek. De nemcsak az a gyen-
ge, amit hoznak, hanem az is, amit mi felajánlunk nekik. Rendszerint egyedi, elszigetelt
eseménynek tekintjük a szentségfelvételt, és befogadó közösségként gyenge közösség
áll mögöttünk. Elméleti szöveget mondunk, ami szociológiai, egzisztenciális és a hit
szempontjából is igen szerény, olykor a ki-mit-tud versenyhez hasonló.

Vegyük észre, hogy a Szentlélek közösséget akar létrehozni mindenütt. Ezt a közös-
séget nem nekünk kell létrehozni, a Lélek hozza létre, de nagyon kell vigyáznunk,
hogy alkalmas eszközei legyünk, és ne tegyük tönkre munkáját, amire óriási kísértésünk
van, s amihez — sajnos — értünk is. — Gyakran komoly probléma, hogy más a Lélek
elgondolása a jó egyházközségről, és más a miénk. Mások a Lélek eszközei, és mások
a mieink. A mi álmunk olyan egyházközség, amiben nagyon sokan nyüzsögnek körülöt-
tünk, gyakran felszínesen. A Lélek ennek éppen az ellenkezőjét akarja: legyenek bár ke-
vesen, de mélyek. Mi „erősek” vagyunk, a Lélek pedig „gyenge”. Mi az álmainkért küz-
dünk és, ha valami nem sikerül, elkeseredünk.

Problémát okoz az a kísértésünk is, hogy azokat az embereket tekintjük fontosnak,
akik körülöttünk forgolódnak, és ugyanolyan felszínesek, mint mi. Sokszor tapasztaltam,
hogy aki nekem szimpatikus volt, az nem kellett a Léleknek, és akit Ő tartott fontosnak,
arról nehezen akartam tudomást venni. Sajnos, könnyű hozzá-nem-értéssel, igazán el
nem kötelezve magunkat az Istennek egy-egy ígéretes csíráját tönkretenni. Igaz, annyira
szüksége van a mi támogatásunkra, de a Lélekre kell figyelni, ha feltűnik valaki. A
Lélek eszköze legyünk, imádkozva, Rá figyelve.

Vigyáznunk kell arra, hogy ha megsejtjük az Úr munkáját, akkor ne kezdjünk el álmo-
dozni arról, hogy mi minden lesz még ebből. Aztán szertefoszlik, összeomlik álmunk,
mert az Úr útjai mások, mint a mieink. Könnyen reménytelenség, kishitűség támad ben-
nünk, ahelyett, hogy kitartóan figyelmi a Lélekre, és engedelmeskedni neki.

Csodálatosan szép, ahogy a Lélek szövögeti szálait, ahogy összehozza azokat, akiket
választott. Szép, ahogy egymásra találnak és közösséget hoznak létre azok, akik nyitot-
tak feléje. A Lélek szentségi közösséget hoz létre. Vigyázzunk rá, hogy ne nyomjuk el a
Lélek munkájának szentségi vonását a közösségben, és ne formáljunk a közösségből
hozzá-nem-értésünkkel, mélyebb hit hiányában csupán ideológiai, szociológiai képletet.
A megtestesült Krisztus akar élni nyomorúságos formáink között azokban a lelkekben,
akiket összegyűjt. Vigyázzunk rá, hogy attól kezdve, hogy ketten-hárman összejönnek a

plébánián, egészen a Szentatya látogatásának megszervezéséig, ne nagygyűléssé torzítsuk Krisztus szentségi életét híveiben, hanem legyünk egyre jobban alkalmas eszközei Krisztusnak, aki valóságosan éli közöttünk megtestesült isteni életét a szentségi közösségben.

Szegedi László

A TITOK ÜNNEPLÉSÉBŐL KÖZÖSSÉG SZÜLETIK

Mielőtt beszámolnék arról, hogy velünk mi történt és hogyan született meg a közösségünk, szeretnék néhány gondolatot idézni Norbert Lohfink: „Álmok az egyházzól” című könyvéből.

Könyvének 3. fejezetében Isten igazi társadalmáról ír és felteszi a kérdést: „Mik ennek a társadalomnak a lényeges ismertetőjegyei? Hová és mire szabadította ki Jahve Izraelt Egyiptomból? A Kivonulás könyvében meglepő módon két választ találunk egymás mellett. Az egyik az, amit Mózesnek az égő csipkebokorból mond Jahve: „Leszálltam, hogy (az izraelitákat) kiragadjam az egyiptomiak kezéből, és abból az országból fölvezessem egy szég tágas országba, ahol tej és méz folyik” (Kiv 3,8)... A másik válasz az, amivel Mózes a fáraó elé lép, hogy megmondja neki, minek kell történnie: „Izrael Istene, Jahve azt kívánja: engedd népemet elvonulni. Nekik ugyanis ünnepet kell velem ülniük” (Kiv 5,1). Azt gondolom — írja a szerző —, itt van a kivonulási tradíció legbelsőbb és legrégebb magja. Izrael a Biblia végső formája szerint is nagy ünnepre vonul Isten hegyéhez, a Sinájhoz, és ott az ünnep teofániája során kapja a nép ajándékba új társadalmi rendjét, ami a megígért országban majd a társadalmi életet formálja. Az igazi társadalom ünnepből keletkezik. Az Újszövetségben is így van, olvassuk a Hegyi beszédben: „Keressétek először az Isten országát és annak igazságát, s akkor minden más hozzáadnak nektek” (Mt 6,33)... Jézus tanítványait mindenekelőtt ez érdekelle és akkor a többi mind (az emberi dolgok) hozzáadatik.

Alapelv tehát: a világ közvetlen célnak tekinti társadalmát, ezért nem sikerül soha megvalósítania. Az igazi társadalmat az *ünnepben*, az *örömhír hirdetésében* és a *közösségi élet ápolásában* kapjuk ajándékba, ott ahol az emberek nem a társadalmat, hanem Istent tekintik célnak. Eddig az idézetek.

Számunkra az Isten igazi társadalma, az Ő országa elérkezett. Ez az Ország több minden teológiai, szociológiai és pszichológiai fogalmunknál. Mindig TITOK marad, amit nem birtokolhatunk, de befogadhatunk és ünnepelhetünk és, ami a közösségekben valósl meg.

Alaptapasztalatunk: a *közösség ajándék*, ki nem érdemelhető ajándék, Isten feltétel nélküli szeretete teremti meg, hozza létre ott, ahol ünneplik a Titkot, az Isten Országának jelenlétét az Eucharishtiában és ebből következően ünneplik a Titkot a legkisebbekben, a sérültekben a szolgáló szeretet által. Amikor a közvetlen cél nem az egyház megmentése, a közösségek építése, hanem ennek az isteni Jelenlétnek az ünneplése, akkor azt tapasztaljuk, hogy az egyház él, közösség születik ajándékként és a hogyanra is választ kapunk.

Alaptapasztalatunk: a *Titok ünnepléséről*, azaz a *szentségimádásból közösség születik*. Lehet, hogy nem olyanokból, akiket mi tartunk alkalmasnak, de Isten szabad abban, hogy kiket választ ki és hív meg a közösségi életre és abban is, hogy mikor és milyen feladatra hívja meg őket. Lehet, hogy nem ott, ahol mi jónak tartanánk, de Isten számára a legalkalmasabb, éppen az alkalmatlan hely, a puszta, hogy találkozzon népével és az megtanuljon a felhő, a Lélek vezetése alatt járni.

Hogyan valósította meg mindezt Isten a saját életében, illetve a közösség életében?

Papi életem legnagyobb élménye a *Szentlélekben való újjászületés* volt. Ez az esemény gyökeresen megváltoztatott mindent. Fizikai és lelki gyógyulást hozott. Újjáteremtette kapcsolatomat Istennel, az egyházzal, embertársaimmal és önmagammal. Felfogtam, hogy amit annyira kerestem és fel akartam építeni — az Isten Országá — az már elérkezett ajándékként, csak be kellett fogadni. Amikor idővel elültek az újjongás hullámai, megértettem, hogy Isten Országának élete, a Szentháromság szeretetélete legintenzívebben az Oltáriszentségben történik közöttünk. Ahhoz, hogy megvalósíthassa bennem, körülöttem az Ő országát, az Ő közösségét, ahhoz a legnagyobb lehetőség a szentségimádás lett. Amikor elkezdtem az adorációt, vagyis szeretettel szemlélttem a Titkot a csendben, ugyanaz történt velem, mint a tanítványokkal. Amikor Jézus egyedül maradt velük, mindent elmagyarázott nekik. Megértettem, hogy minden ajándék az Ő szeretetében, és Ő már mindent előkészített az életembe ennek befogadására. Megmutatta, hogy Ő valósítja meg közöttünk testét, az egyházat. Megszerettette velem a csendet, hogy hallhatóvá váljon a Szentlélek hangja. Így ismerhettem fel, hogy a kereszten és az Oltáriszentségben megtört Krisztus egészen mély közösségben él a megtört-testű, -lelkű, -értelmű embertársainkkal, a sérültekkel. Arra indított, hogy osszam meg az életemet a legkisebbekkel, a sebzettekkel, mert Ő bennük él. Ne azokkal, akiket én szeretnék, hanem akiket Ő küld. Így osztotta meg velem életét egy 100%-ig béna ember, aki már 36 éve fekszik.

Ugyancsak a Szentlélek munkája volt, hogy közösséggel és ne csak egyedül végezzem az adorációt. Így indult el két és fél évvel ezelőtt minden hónap harmadik hétvégéjén egy egésznapos szentségimádás, csenddel és szigorú böjttel egybekötve. Kb. 15—20 fő imádkozik több mint két éve ezeken a találkozókön a papi egységért és egy közösségért, ami már kezd körvonalazódni azoknak az együtt-éléséből, akiket erre Isten indított. Még minden egészen kezdetleges nálunk. Nincs programunk, egészen egyszerű az életünk. Örömkünknek, békénknek és egységünknek az alapja az Ő szentségi jelenléte közöttünk. Hogy miként akarja folytatni velünk, azt nem tudjuk, de ha kitartunk a Szentségimádásban, akkor mindent el fog mondani, ami ránk tartozik. Amit már tudunk: A közösség a fájdalom és a gyógyulás helye. Jézus gyengeségünkön keresztül is meg tudja mutatni erejét és képes így is hirdetni általunk az Örömhírt a szegényeknek, a szabadságot a foglyoknak és a vigasztalást a szomorkodóknak.

Varga László

SZENTSÉGI FELKÉSZÍTÉS ÉS KERESZTÉNY KÖZÖSSÉG

A szentségi felkészítés úgy és akkor tesz a keresztyén közösség élő tagjává, ha a szentség felvétel valóba találkozás lesz Istennel. Figyeljünk Szent Pálra: „...térdet hajtok Urunk Jézus Krisztus előtt, akitől minden közösség származik mennyben és a földön.” És egy másik helyen: „Hűséges az Isten: Ő hívott meg Fiának, Jézus Krisztusnak Közösségébe” (Ef 3,14—15; 1Kor 1,9).

Újra meg kell tanulnunk egy csodálatos fogalmat az ősegyháztól, és annak gyakoriását: misztagógia — annyit jelent, mint kézenfogva bevezetni a misztériumba.

I. Az első tényező ehhez — Isten létén és mindig áradó szeretetén túl — *a pap szentsége*. Életszentsége, vagyis közössége Istennel. „A mi közösségünk egy Közösség az Atyával és Fiával, Jézus Krisztussal” (1Jn 1,3). — És a Szentlélekkel? A Szentlélekkel nincs, mert Ő maga a közösség. Ő nem csinálja a közösséget, — Ő maga az. „Aki szeretetben él, Istenben él, és Isten őbenne.” Szeretet, közösség, Szentlélek: különböző szavak, azonos tartalom.

Mi, katolikusok — általánosságban — nem vagyunk tisztában a keresztség jelentőségével és hatásával. A köztudatban ez él: a keresztség egyike a hét szentségnek, a szentségek kiszolgáltatása egyike a pap sokrétű, szerteágazó feladatainak, — a hívek szemében pedig egy szertartás a sok közül. A protestánsok jóformán csak ezt az egy szentséget tartották meg, a baptisták pedig egyenesen erről nevezték el magukat. Nem kell-e egyet-mást megtanulnunk tőlük? Elsősorban nekünk, papoknak?

II. Második tényező: *a meglévő közösség*. Van-e mibe betagozódnia a szentséget felvevőnek? A helyzetek-állapotok nagyon különbözőek az egyes egyházközösségekben. Nemcsak a szentséget (keresztséget) felvevőt kell felkészíteni és alkalmassá tenni a közösségbe való betagozódásra, hanem a közösséget is alkalmassá kell tenni és a felkészíteni a befogadásra!

Elvben és Isten kegyelmével mindenütt megvan a közösség még a leglepesztultabb egyházközösségekben is, — gyakorlatban és az emberek tudatában már kevésbé. Tehát a közösség részéről a tudatot és a gyakorlatot kell formálni, erősíteni. Minthogy az alap megvan (a kegyelemben, vagyis Isten szeretetében), sehol sem reménytelen, sőt nem is távoli.

Régi film: a spanyol halászt már nem tudja eltartani a hálója, ezért elhatározza, hogy áttér a földművelésre. Megveszi a tó egy részét, s csónakkal vesszőkosarakban hordja bele a földet. Nem mély a tó, mégis jó ideig nyom nélkül elnyeli a víz a kosárnyi földeket. Nem csügged, s egyszer a kiborított föld nem tűnik el: az első kis sziget, már megvan, s ez most már rohamos gyorsasággal növekszik.

A múltban két hibát követtünk el: 1) az első századok elmúltával, és klasszikus értelemben vett missziók kivételével nem volt semmi keresztségi felkészítés. S az egyházi rendet kivéve — nem volt sokkal jobb a helyzet a többi szentségnél sem. — 2) A másik hiba pedig az volt, hogy a hangsúly az ismereten (tudáson) s az előírt szertartásos tennivalókon volt. Az ünnepekben elsikkadt a lényeg, kiveszett a lélek.

A szentségi felkészítésnek két sínen kell futnia, mint a vonatnak: nemcsak az *egyént* kell felkészítenünk, hanem a *közösséget* is. Nemcsak a *belépőt*, hanem a *befogadót* is. Mindkettőnél fontos a *tudat-formálás* éppúgy, mint a *gyakorlati teendők*. A tudat szó — akárhogy nézzük is — a „tud” igéből származik, s ehhez tanítás, tanulás, tudás, ismerés kell. Fontos a mit és hogyan kérdése. Koszter atya tanácsa leendő papoknak a Lépcsőimában: Addig nincs kész a prédikációd, amíg a mondanivalód téged magadat lázba nem hozott. Ez itt is érvényes! Az átélés nélküli oktatás és szabályok, elvárások súlykolása inkább immunissá tesz a kegyelemmel, a találkozással szemben, ahelyett, hogy felkészítene, befogadásra alkalmassá tenne.

Újra mondom: nagyon sok múlik a pap lelkiületén. Az ikonfestő imádsággal és böjttel készült a kép elkészítésére és térdelve dolgozott, mert tudta, hogy emberfeletti feladatra készül, és vállalkozik: a misztériumot próbálja láthatóvá s jelenvalóvá tenni. Vajon a szentségi felkészítés kisebb, jelentéktelenebb feladat?

Nemcsak a tudatot, hanem a gyakorlatot is formálni, erősíteni kell. Szent Pál: „... Bőkezésegetek által kifejezésre juttattatok a velük és a többiekkel fennálló közösséget” (2Kor 9,13). A közösséget kifejezésre kell juttatni! Tanulságosak Szent Jakab gyakorlatias szavai: „Mondjuk, hogy egy testvérem, vagy nővérem nincs ruhája, s a mindennapi élelemben szükségét szerved. Ha már most egyiketek azt mondja: Menjetekek békével! Melegedjetekek! Lakjatekek jól! — de nem adja meg nekik azt, amire életük fenntartásához szükségük van: ugyan mit használ nekik?” (Jak 2,25—16). — Tanítsuk meg a híveket — gyakorlás által —, hogy egyszerű, de konkrét és hiteles cselekedetek által juttassák kifejezésre, hogy vállalják és élnek a közösséget az újonnan belépővel. Valahogy úgy, ahogy közösséget vállaltunk — itt persze nagyobb arányokról volt szó! — a zsarnok által megnyomorított szomszéd ország népével.

Legyünk realisták: a közösségben élést, annak mindennapos gesztusát és összetevőit is szinte egyként kell megtanulni, s begyakorolni. Akár a járást, a beszédet... Mit jelent az, hogy a gyermek a családban szocializálódik? Sok veszekedésen, osztozkodáson át vezet az út a testvéri szeretet első bátorralan gesztusáig.

III. A harmadik tényező *a keresztségre jelentkező* (ill. A szülők). — A szentségek a *hit szentségei*, tehát hit nélkül főlvéve, alkalmazva sem objektíve, sem szubjektíve nem jelentenek, nem adnak semmit. Tehát, aki hit nélkül jelentkezik, például keresztségre, azt el kell utasítani. Persze „tapintatosan”, sőt helyesebben szólva „a keresztséget el kell halasztani...”

De hol lehet ezt a hiánycikket, az egészséget hitet beszerezni? Nem úgy teszünk-e, mint az autószerzők, amelyeknek nem éri meg készleteket tartani, vagy nekik is nehéz a beszerzés, tehát inkább az ügyfelet szalajtják, szerezzék be a hiányzó alkatrészt, s akkor készséggel beszerelik. „Majd jöjjön vissza, ha lesz hite, s akkor szívesen megkereszteljük a gyermekét.”

Én sem hirdetem, s tartom jónak ennek az ellenkezőjét. De vajon nem tesszünk-e nagyobb, keményebb hangsúlyt a hit megkövetelésére, mint a hit hirdetésére, átadására? Nem arra küldtünk, hogy hitet követeljünk, hanem, hogy hitet ébresszünk.

Nem hibáztatom az egyházi felsőbbbséget azért, hogy a keresztelés feltételeit szigorúan megszabta. Csak azt akarom mondani, hogy ez legalább annyira szorítja és sarkallja a papságot, mint a híveket. A monopól helyzetben lévő, érdektelen szerviz-hálózat megteheti, hogy a megrendelőt szalajtja alkatrészeért, de a pap nem küldheti el az embereket azzal, hogy „szerezzen be valahol hitet, aztán jöjjön vissza...”

Hasonló a helyzetünk a nemzetgazdasághoz, amelynek úgy kellene a szemlélet- és szerkezetváltás átalakítani, meg az adósságot törlesztenie, hogy közben a nép élni is tudjon, s maradjon ereje mindehhez. — Ne felejtjük, hogy nekünk is két, megtizedelt hitű nemzedékkel van dolgunk! Ezekben három negatív tényező hatásával kell számolnunk:

— 1) az évszázados beidegződés, jelen esetben, ami a keresztelés „jelentéktelenségét” sugallja,

— 2) a 40 évig tartó intenzív vallás- és egyházellenes nyomás és nevelés,

— 3) a minimális pozitív hatás: hitoktatásban, társadalmi megbecsülésben, a sodró erejű, vonzó példaképekben! Különösen negatív hatáshoz viszonyítjuk!

Az egyházi gyakorlat és mentalitás alakította ki a keresztségre vonatkozó katolikus szemléletet, s ezt nem lehet 5—10 év alatt mindenkinél megváltoztatni. Nem vitás, hogy meg kell változtatni, de nem úgy, hogy átugrunk generációk felett, s őket veszni hagyjuk. A baj az, hogy csak akkor találkozunk a családdal, amikor keresztséget kérni jönnek. Vajon ez csak annak a családnak, házaspárnak a baja és hibája? „Nincsenek megesküdve, nem kértek egyházi házasságot sem!...” Tanította, hangolta rá őket valaki? Az apostolok kiléptek a pünkösdi teremből, kiléptek Jeruzsálemből, sőt a választott nép köréből is, és hirdették, vitték, mondták az örömhírt, tanúságot tettek a vérük hullajtásával is. A magyar egyház is kezd már kilépni a templomból, — de nem lehet a munkát aratással kezdeni!

IV. Legyünk egyetemesek: a részek munkálásában is tartsuk szemünk előtt az egészet! Közösség az egész igazsággal! Nem lehet, mert nem elegendő csak a keresztségre, csak a házasságra felkészíteni. A keresztyénység — ha teljes valóságában, vagyis egyetemesen nézzük — nem csupán tanulni, megismerni való tény és igazság, nem csupán megvalósítandó, akár milyen emelkedett erkölcsiség, hanem Jézus Krisztus, aki Út is, Igazság is, Élet is. Jézust nem lehet részletében szeretni, elfogadni: csak a Kiszjzúst, csak a Jézusszívét, csak a lourdesi Máriát (fatimai, medjugorei...), csak a félelmetes Bírót... Önmagában véve mindegyik veszedelmes, torz képpé válik.

V. Valahogyan meg kellene újítani a *keresztszülői intézmény*it! Akár úgy, hogy valami újat találunk ki helyette az eredeti tartalommal. Semmiképp sem tiltással vagy szigorú feltételekkel, hiszen ez megint csak a munka elutasítása lenne: „újuljatok meg magatoktól...” — Ha sikerül elérni azt, hogy keresztszülőnek (vagy nevezzük akár más néven is!) mindig aktív, élő-hitű katolikus keresztyént válasszanak, akkor ezáltal is jelentős lépést teszünk afelé, hogy a megkeresztelt a keresztyén közösségnek valóban élő tagja legyen.

MIT VÁROK A LELKIPÁSZTOROKTÓL?

Válaszok a „Teológia” kérdéseire

Az egyház- és teológiatörténeti szakirodalomban immár bevett értékelésnek számít az a megállapítás, mely szerint a II. Vatikáni zsinat *pasztorális*, azaz *lelkipásztori zsinat* volt.

„Lelkipásztori zsinat” — ez a jóformán védjeggyé nemesült, amúgy meglehetősen az egyházi zsargont idéző titulussal futólag olvasva szinte már a szemünkbe sem ötlük, nem-hogy töprengésre késztetne. Pedig érdemes elidőzni egy pillanatra a kifejezésnél. Mit is jelent az, hogy a II. Vatikáni zsinat lelkipásztori zsinat? Végtére is minden zsinat lelkipásztori, sőt, magának az egyháznak a lényege sem más, mint lelkipásztorkodás, vagyis az ember üdvösségének szolgálata. Nyilvánvaló tehát, hogy minden zsinat, amennyiben az egyház életének megnyilvánulása, lelkipásztori feladatot lát el. A II. Vatikánium állandó jelzőjévé rögzült kifejezés mégsem csupán epitheton ornans, amolyan diszítő jelző, de nem is pusztán az egyház belső lényegének fogalmi kifejeződése. A legutóbbi zsinat ugyanis különös értelemben vett lelkipásztori zsinat volt. A kifejezés sajátos értelme első-sorban a külső körülményekből következik, abból a megváltozott szellemtörténeti szituációból, ami mai világunkat jellemzi, s ami oly mértékű átalakulást eredményezett az előző korokhoz viszonyítva, hogy elemi erővel lépett föl annak szükségessége, az egyház újragondolja helyét és feladatait — illetve azok megvalósításának módozatait — az üdvösségtörténet jelen szakaszában. A peritusként, tanácsadóként jelenlévő *Karl Rahner* így fogalmazza meg a zsinat lelkipásztori jellegzetességét: „Ez a zsinat annyiban volt sajátos értelemben vett pasztorális zsinat, hogy nem csupán az egyház és dogmáinak valamint erkölcs-teológiájának maradandó principiumait fogalmazta meg, s ezen túlmenően egyházjogi, vagyis az egyház élete számára törvényerőjű normákat bocsátott ki, hanem volt bátorsága ahhoz, hogy útmutatást nyújtson a konkrét helyzetben, olyan, mondhatni karizmatikus tanácsokat adva, amelyek nem vezethetők le egyszerűen kényszerítő erővel a principiumokból, az általános normákból; olyan tanácsokat tehát, amelyek bizonyos imperatívusszal felelnek a konkrét szituációra, s ílymódon az egyházban élő emberek felelősségteljes szabadságát szólítják meg. (...) ...Ez a zsinat éppen azért volt különleges értelemben lelkipásztori zsinat, mert az effajta karizmatikus tanácsok, konkrét imperatívuszok megfogalmazására való bátorsága több volt a pusztán doktrinális elvek és azok merőben racionális alkalmazásánál.”

Aggiornamento: az egyház Urának mozdulatát követve kitérülkötött. A zsinat első-sorban nem dogmatikai kérdésekkel foglalkozott — bár nem is hanyagolta el azokat —, hanem az idők jeleihez igazodó *megettérés* parancsának engedelmességgel *odafordult* a világhoz és az oltár köré vonta — vagy legalábbis elszánta magát erre. A valamikor a középkor hajnalán hátat fordított, hűvös szentséget árasztó, különös ragyogású szavakat mormoló pap végre felém fordult — vagy legalábbis elszánta magát erre...

A zsinat Rahner által emlegetett tanácsai és útmutatásai — karizmatikus lelkülettel, de emberi szóval — mindannyiunkhoz szólnak, papokhoz, világiakhoz egyaránt: Isten népéhez. Nos, a Teológia szerkesztősége úgy vélte a zsinat befejezésének negyedszázados évfordulójára emlékezvén, a zsinat eseményeit fölidéző, s az utána következő időszakot elemző számban, a maga részéről azzal is szolgálhatná az *aggiornamento* szellemét — egyszersmind szívén viselve Karl Rahner imént idézett gondolatait is —, hogy reprezentatív metszetet nyújt azokból a válaszokból, melyeket olvasóitól kapott arra a kérdésre, mit várnak ők a lelkipásztoroktól.

* * *

„A lelkipásztor személye számomra két fontos fogalomhoz kapcsolódik: a barát és a pásztor fogalmához. Az emberek barátjának kell lennie. Hogyan lehet valaki mindenki barátja? — kérdezhetjük erre. Barátságon itt elsősorban személyes kapcsolatot értek. A lelkipásztornak *személyes kapcsolata* legyen a rábízottakkal. »En vagyok a jó pásztor, ismerem juhaimat és juhaim ismernek engem« (Jn 10,14). A pásztor biztos szemmel ismeri föl minden egyes bárányát, míg az arra járó idegennek csupán »sok egyforma jószágból« áll a nyáj. A személyes kapcsolatok elérése végett a lelkipásztornak az emberek között kell élnie, nap mint nap közéjük kell mennie, tudatosan súlyt fektetve a hozzájuk fűződő kapcsolatokra. Fárasztó föladat — mondhatjuk —, különösen ilyen nehéz időkben, amikor kevés papunk van. Igen, fárasztó! Hivatás kell hozzá: fáradhatatlanul, mindvégig az emberek barátjának lenni. Erdemes fölfigyelnünk arra a csodálatos dologra, ami többszáz éve történt hazánkban: a török uralom alatt az emberek között maradó, velük élő, sorsukat vállaló szerzetesek, papok megkapták a »barát« nevet.

Nehéz felsorolni a jó pásztor általános tulajdonságait, hiszen legfontosabb föladatai éppen a személyességen alapulnak. Nyilván senki sem vár receptet. — Fontosnak tartom a személyes kapcsolatokhoz hozzátenni azt, hogy ezek mindig kétoldalúak. A gyülekezet nem várhatja ölbé tett kézzel a megálmódott »jó papot«, tenni kell érte. Ha még idegen a lelkipásztor személye, a közeledést nekünk is szorgalmaznunk kell. A jó lelkipásztor őszinte kapcsolatok révén formálódik ki a keresztény közösség életében — anélkül, hogy bármikor is elveszítené vezető szerepét.” *(férfi, levéltáros, 21 éves)*

„»Mert a papnak ajkai őrzik a tudományt, és az ő szájából várják a tanítást, mert a Seregek Urának követe ő« (Mal 2,7). Ez a bibliai idézet jutott eszembe a kérdésről. Az Ószövetség utolsó könyve világosan rajzolja ki előttem az igazi pap — a lelkipásztor —, a lelkivezető képét. Ki is lehet az? Csak bölcs (művelt), igazságos, Isten parancsait és az erkölcsöt megtartó ember. Isten által megáldott követétől elvárom a bölcsességet, a teljes isteni törvény ismeretét, annak hirdetését és tanítását, jó példa és Jézus követésének mutatását.” *(Magyarországon élő lengyel nő, 30 éves)*

„Elsősorban elvárom a paphoz méltó — krisztusi hivatásának megfelelő — életvitelt, ám a mai viszonyokhoz igazítva. Elvárok némi modernséget, mert a régi mentalitással már nem tud az emberek lelkéhez férközni. Mivel nagyon fontosnak tartom szerepét, kész vagyok tisztelni erőit, s elnézni hibáit. Igen lényegesnek tartom, hogy maximálisan őszinte legyen. Az emberek ma már nem szeretik a »papolást«. A papnak is önmagát kell adnia, minden hamis megjátszás nélkül, mert csak így fogják az emberek magukévá tenni elképzeléseit, és csak így tekintik a keresztény világ képviselőjének. Ne legyen maximalista, mert megunják, de mindenképpen legyen következetes.” *(nyugdíjas asszony, 61 éves)*

„A lelkipásztor elsősorban pap. A legfontosabb feladata a szentmiseáldozat bemutatása. Ezen belül a prédikációja legyen rövid, érthető, ne tudományos, hanem szívhez szóló. Az átváltoztatás mindig teljes átéléssel végezze. Soha, semmiben ne képviseljen más véleményyt, mint a hivatalos egyházi állásfoglalás. Csak az mondhatja magát igazán papnak, aki egy életen át betartotta szentelési kötelezettségét. Amennyiben ezt nem tudta megtenni, és az az emberek tudomására jutott, nincs joga a hívek irányítására, mivel a bizalom alapja megrendült. Feletteseinek minden körülmények között engedelmességgel tartozik. Semmiféle teendő ne engedjen át híveinek, ugyanis a pap az a személy, aki a vezetésre hivatott, ezt tehát ne végezze más. Végtelen szeretettel és megértéssel forduljon híveihez, de ne engedje, hogy a »fejére nőjenek.«” *(nyugdíjas nyelvtanár, 76 éves)*

„Elvárom, hogy lelkipásztoromtól úgy sugározzon az istenszeretet, mint Krisztusról. Úgy szeresse a rábízottakat, mint Jézus Krisztus. Minden cselekedetének az ítéletének

mértéke ez a kérdés legyen: mit tenne, mit mondana itt és most az én helyemben Jézus? Emberi vonásait tekintve legyen a szó szoros értelmében igazi közösségi lény, de legyen feje a közösségnek és annak összetartó ereje. Lelkisége és szellemisége, életének példamutatása tegye őt Krisztus hiteles tanújává mindenki előtt. Az aggasztó paphiány és a növekvő feladatok terhe alatt legyen bizalma és ereje a hívek lelki gondozását megosztani képzett, kipróbált és arra alkalmas világi munkatársakkal. Nem a hit és erkölcs dolgában, hanem ennél kisebb, az egyházközséget érintő kérdésekben fontolja meg az illetékes szakértők véleményét, és tudja elfogadni a civil élet kérdéseiben tapasztaltabb és idősebb munkatársak tanácsát. Bízson a hívők segítségében, és ne szégyelljen kérni. Erősen hiszem, hogy ha egy pap, lelkiatya műveltsége, társadalmi-politikai tájékozottsága nem tökéletes ugyan, vagy éppenséggel nem tud a mindenféle reá háruló elvárásnak maradéktalanul megfelelni, de hite és szeretete töretlen, akkor ő az ideális lelkipásztor és Krisztus hű katonája.”
(férfi, grafikus, 50 éves)

„Szeretném, ha a lelkipásztorom minden helyzetben nyitott lenne a reá bízott nyáj felé, személyesen minden ember felé. Nem várom tőle, sőt a közösségre nézve károsnak tartom, ha ő foglalkozik a templomépítés, restaurálás, felújítás ügyeivel és más technikai kérdésekkel. A pap támogassa a közösségi kezdeményezéseket, s ne nyomja el azokat. Engedjen szabad teret azok kialakulásához, buzdítsa, erősítse közössége tagjainak kezdeményezőképességét. Semmiképpen se uralkodjék nyáján — és egyáltalán senkin sem. Az igéből, a kenyérből és az imádságból merítsen mindig erőt, és legyen lelkes az Isten országáért. Elsősorban mindig a jót vegye észre és ne arra törekedjék, hogy hibát találjon a másikban. A Szentírás és az egyház tanítását tartsa fontosabbnak a saját véleményénél. Figyelje az egyházközségén kívüli programokat és azokra elmenve törekedjen a távolabbi kapcsolatok ápolására. Legyen nyitott más felekezetek közösségei felé is, és legyen kezdeményező a kapcsolatok ápolásában. Legyen mindenki között a legkisebb és mindig legyen kész »megmosni tanítványai lábát.«.”
(férfi, villamosmérnök, 30 éves)

„Az az ember, aki mások sorsát alakítja, lelkükkel törődik, mindenképpen alázatos, megértő, türelmes, mások problémája felé nyitott kell legyen. Közösséget kell formálnia. A mai rohanó és idegen világban minden embernek szüksége van odafigyelésre, jó szóra, apró kedvességre, amelyet a családban, munkahelyen talán nem kap meg. Mennyire boldog, ha rámosolyognak, valakivel megbeszélheti gondjait, ha érzi, hogy egy közösség tagja, igenis szükség van rá, számontartják. Nagyon jó lenne, ha minél több olyan pap lenne, akiknek lényeg Isten féltő gondoskodását sugározná!”

(nő, főiskolai hallgató, 25 éves)

„Legyen ideje, ne kelljen mást felkeresnem, ha sürgős szükségem lenne rá. Érezzem, hogy valójában érdeklődik a sorsom iránt, nem csak kötelességből, alig odahallgatva figyelt. Éreztem, hogy neki is szüksége van rám: az én érdeklődésemre az ő élete iránt, arra, hogy nekem is időm van őreá, hogy segítek neki, ha kell... Örülök, ha választ kapok a problémáimra, de még jobb, ha csak rávezet a megoldásra. Lehessen tőle ellesni a szentség útját...”

(nő, gyógyszerész, 24 éves)

„A jó lelkipásztor tudja, hogy ő az az ember, aki a papi hivatást választva Krisztust öltötte magára és így az ő törvényei szerint kell élnie és cselekednie. Példamutatással kell előljárnia, nem pedig hatalmat gyakorolnia. Krisztus nem azért jött a világra, hogy őt szolgálják, hanem, hogy ő szolgáljon másoknak. A szolgálattal együtt jár az alázat. Ez azonban legtöbbször háttérbe szorul, sőt, olykor az ellenkezőjére változik: sok pap különbség tartja magát mindenki másnál. Pedig Isten országában mindenki egyenlő, a különbség csupán annyi, hogy a papság hivatás, nem pedig foglalkozás. A hivatáshoz pe-

dig hozzátartozik, hogy szívvel-lélekkel végezzék azt. Így, aki pap lesz, a legnagyobb feladatot vállalja magára, de egyúttal a legcsodálatosabb célt szolgálja. Ehhez teljesen le kell mondania önmagáról, s az Istennel való kapcsolatát kell elsődlegesnek tekintenie.”
(*férfi, egyetemi hallgató, teológus, 26 éves*)

„Szívből szeresse az Urat és »szolgáljon neki az ő gyülekezetében« nagy-nagy örömmel. Ha teheti, éljen egy életközösség lazább vagy szorosabb kötelékében (ahogyan neki tetszik), ne pedig egyedül, magányosan. Élete forrása a napi imádság, mise és csönd legyen. Kerülje a túlterheltséget, ne legyen agyongyötört, hiszen így nem tudja Krisztus örömet, békességét és szeretetét sugározni, s hitelét veszti, amikor szabadulásról vagy a gondviselésre hagyatkozásról beszél, hát még ha a kereszttitkáról. Merjen tehát pihenni, szórakozni is, s ennek érdekében a püspöke egyszerűen ne engedje, hogy túl sokat legyen kénytelen magára vállalni. Igényelje, sőt minden téren várja el a világiak segítségét, mindamellet legyen tudatában »sacerdosi« méltóságának. — Tudassa a hívekkel: »ha ti nem könyörögtök, nem imádkoztok értem, akkor én előbb-utóbb biztosan elgyengülök, megfáradok, rossz papotok leszek és akkor mindannyian elveszünk...« — Szere-tettel és a többiek nevében írtam ezt a pár sort: *Tamás*”

Összeállította: Gáspár Csaba László

**A lelkipásztorok olyan nemzedékre van szükségünk,
akik imádkoznak, és imádságra tudják tanítani az embereket.**

Suenens bíboros

**Hinnünk kell eleven és bizakodó hittel a Szentlélekben:
Ő az egyház életének fő mozgatója — tegnap, ma és holnap egyaránt!**

Suenens bíboros

**A zsinat lelkipásztori szempontja nem más,
mint az egyházi tanítás gyakorlati alkalmazása.
Nem elég a tantételeket ismételni..., hanem az a döntő,
hogyan vajon az élet eljutott-e az igazság megismerésére és magába fogadta-e azt.**

König bíboros

HUSZONÖT ÉVE ZÁRULT A II. VATIKÁNI ZSINAT

Török József A ZSINATRA EMLÉKEZVE

A II. Vatikáni zsinat befejezésének negyedszázados évfordulóján szólni kellene a zsinat történetéről, a zsinat határozatainak megvalósulásáról és a zsinat által kijelölt úton továbbhaladó egyház jövőjéről, lehetőségeiről, esélyeiről. Ez egyszerre igényelné a történeti, a teológiai és a prófétai megközelítést. A három szempontot a teljesség igénye nélkül lehet egyesíteni, amennyiben a zsinat történetének egyik eddig ismeretlen eseménye, majd VI. Pál zsinati munkásságának legfontosabb része, vagyis az egyházzal vallott tanítása és végül II. János Pál zsinat-értelmezése — igaz vázlatosan, méltatlanul röviden — bemutatásra kerül.

Ismeretlen előjáték

A zsinat története legalább másfél évtizeden keresztül elsősorban a sajtó révén volt ismeretes, a történészek csak néhány éve törekednek arra tudatosan, hogy a kellő távlat birtokában, elegendő és megbízható forrásanyag ismeretében a zsinat hiteles történetét feltárják. Az eddig ismeretlen történet egyik bevezető fejezete arról tudósít, milyen árat fizetett az egyház a görögkeleti ortodox megfigyelők, valamint a keleteurópai püspökök zsinati jelenlétéért.

Amikor XXIII. János pápa 1959. január 25-én először szólt a Falakon kívüli Szent Pál bazilikában és annak monostorában tett látogatása során az új, egybehívandó zsinatról beszélt, akkor a lelkipásztori cél képe lebegett szeme előtt. Az ökumenizmusról, az elszakadt keresztény testvérekkel kiépítendő egység kereséséről a pápa beszédében nem esett szó. Figyelemre méltó tény viszont az, hogy a pápai megnyilatkozást hírként közlő *Osservatore Romano* már a pápa abbéli szándéka felől is tájékoztatott, miszerint a zsinat egyik fontos feladata lesz az *unitas*-egység fontosságának és lehetőségességének hangsúlyozása. Az ökumenikus gondolat a pápától származott, bár a történészeket érdekelné, miként került az *Osservatore Romano* hasábjaira. XXIII. János és környezete olyan mértékben hangoztatta a jövőd zsinat ökumenikus szempontját, hogy valamivel később a kúria illetékesei szükségesnek tartották egyértelműen megfogalmazni: a zsinat elsődleges célja a belső egyházi megújulás; és az egységkeresés ennek keretén belül helyezkedik el.

Az ökumenikus várakozás szükségessé tette a keleti egyházak képviselőinek jelenlétét megfigyelői státusban. A zsinat egyetemessége maga után vonta a világegyház püspökeinek minél teljesebb jelenlétét. A jaltai egyezményben szovjet befolyásnak-hatalomnak átengedett, s magukat népi-demokratikusnak nyilvánító államok határai a béketábor másfél évtizedes haladónak mondott hagyományai értelmében szilárd zártsággal óvták az állam és pártapparátus belső békéjét, s a kelet-középeurópai főpapok zsinatra utazása, zsinati részvétele ebbe a képbe nehezen fért bele. Bea bíboros vezetésével az 1960 pünkösdjén megalakult Keresztény Egység Titkársága két éven keresztül munkálkodott a keleti egyházakkal kiépítendő kapcsolatokért, és csak a zsinat megnyitása előtt néhány héttel sikerült megállapodásra jutni az egyik legnagyobb ortodox egyház illetékes képviselőjével.

A zsinat szabadságát (vagyis azt, hogy a szocialista országok püspökei is legyenek jelen az ökumenizmus célzottjaival együtt), csak a szabadság előzetes és önkéntes korlátozásával lehetett biztosítani. Lehetséges, hogy a keleti tömb püspökei más úton is ki-jutottak volna a zsinatra, ám tagadhatatlan s ugyanakkor gondosan elhallgatott tény.

hogy Tisserant bíboros 1962 augusztusában a franciaországi Metz püspökségén titkos megállapodást kötött a moszkvai pátriárkátust képviselő Nikodimmal, a későbbi leningrádi pátriárkával. (Érdeemes felfigyelni arra, hogy ugyanez a Nikodim 1978-ban Pimen moszkvai pátriárkát a rövid pápaságú I. János Pálhoz kísérve a kihallgatáson lett rosszul és a szó szoros értelmében a pápa karjai között halt meg. Talán ekkor mérte föl 1962-es diplomáciai küldetésének teljes súlyát?)

Tisserant bíboros és a moszkvai pátriárkátus (vagy egyszerűen és ténylegesen Moszkva) képviselője között megállapodás született szóban vagy írásban. Pontos dátuma sem ismert, valószínűleg 1962. szeptember hó első napjaiban fogadták el a felek. Mgr. Georges Roche, Tisserant titkárának kijelentése szerint a bíboros magától a pápától „határozott parancsot kapott a megállapodás elfogadására” és annak a zsinat alatt történő betartására. A titkár szóhasználata (*signer l'accord*) írásbeli megállapodásra utal. Mgr. Roche azt is tudni vélte, hogy XXIII. Jánosnak az akkor milánói érsek, Montini bíboros sugallta a megállapodás tető alá hozását. A megállapodás pedig azt tartalmazta, hogy a moszkvai pátriárka ortodox megfigyelőket küld a zsinatra, ugyanakkor a pápa kötelezi magát, hogy a zsinat nem fogja elítélni a kommunizmust. Ennek a megegyezésnek képezhette függelékét az, hogy a szocialista országok püspökei, valamint teológusai ütlevelet kapnak és részt vehetnek a zsinaton. Mgr. Schmitt, metzi püspök indiszkrécioja a megállapodás helyét és idejét illetően (Le Lorrain (helyi napilap), 1963. február 9.) csak követte az eseményeket, ugyanis a francia kommunista párt központi lapja, a *France Nouvelle* 1963. január 16–22-i dátumot viselő száma a megállapodásról a következő szavakkal adott hírt: „Mivel a szocialista világrendszer tagadhatatlan módon megmutatja felsőbbrendűségét és száz- meg százmillió ember támogatásától erős, az egyház többé nem állhat az antikommunizmus oldalán. Sőt, az ortodox egyházzal folytatott párbeszéde során elkötelezte magát, hogy a zsinaton a kommunizmus és a kommunista rendszer közvetlen bírálataira nem kerül sor.” A metzi püspök sajtótájékoztatóján megnevezte a helyet, időt, személyeket (*Le Lorrain* idézett cikke), és a *La Croix* 1963. február 15-én a megegyezést a következőképpen összegezte: „A tárgyalás végén Mgr. Nicodim elfogadta, hogy alkalmas személy Moszkvába érkezik a meghívással azon feltétel mellett, hogy a zsinat politikamentes (apolitikus) magatartást tanúsít.” A Vatikán a francia értesülések közzététele után gyorsan reagált. A metzi püspököt és a *La Croix*-t rendkívül diszkréten, de annál határozottabban felszólította, hogy erről az egyezségről több szó ne essék. Így a nemzetközi sajtó s ezen keresztül a közvélemény nem is figyelt föl erre az epizód-jellegű, ám fundamentális jelentőségű megállapodásra.

Tisserant bíborost közeli környezete hiába kérdezte a megállapodásról, nem volt hajlandó nyilatkozni. Ez a bíborosi hallgatás annál inkább meglepő, mert Tisserant például az 1958. évi majd az 1963. évi konklávé eseményeiről szívesen beszélt. Úgy gondolta, hogy a konklávékra vonatkozó titoktartásnak utólag nem sok jelentősége van, különben a történészek úgymint megtudják, mi történt a pápa-választásokkor. A metzi megállapodásról viszont kitartóan állította: „Nincs közölnivalóm.” Mindezt sajátos megvilágításba helyezi az a tény, hogy a hetvenes évek derekán Ostiában, bíboros-püspöksége székhelyén a személyes vonatkozású iratait tartalmazó széfet feltörték Tisserant mexikói utazása alatt, és számos dokumentumot elvittek.

A moszkvai vezetés a hatvanas évek elején reálisan mérte föl a kommunizmus nemzetközi helyzetét, és a zsinat állásfoglalásától joggal tarthatott. A szocialista országok egyházaik főpapjaik egy részétől megfosztva a túlélés lehetőségeit mérlegelték, s egy elvi állásfoglalás a helyi egyházak ellenállását növelte volna. Nyugat-Európa demokratikus berendezkedésű államaiban a marxizmus a magát haladónak nevező értelmiség segítségével egyre inkább „szalonképessé” vált, s az egyház vállalkozószellemű segédcsapatai, bizonyos szerzetesrendek kisebb-nagyobb közösségei már kezdték latolgatni, milyen haszonnal járhat egy esetleges szövetség-féle a politikai baloldallal. A zsinati állásfoglalás ezt az „egyetemes béke szolgálatában” a baloldal felé történő nyitást alapjaiban

megkérdőjelezte volna. Harmadik tényező pedig a gyarmati sorsból nemzeti függetlenségre jutó államok sora, amelyek akkor még azt hitték, hogy a marxizmus eszméinek átvételével a fejlődés, fölemelkedés útjain indulnak el, s csak néhány évvel később döb-bentek rá, hogy a „harmadik világ” felé tartanak. A katolikus egyház az afrikai országokban ekkor már nem a gyarmatosítás eszközével propaganda-szinten könnyen azonosítható missziók révén volt jelen, hanem bennszülött hierarchia képviselte az egyetemes, tanító egyházat, s az jelentős befolyást mondhatott magáénak. A „világforradalom” terjedését főként Afrikában a zsinati állásfoglalás késleltethette volna.

A zsinati atyák egy csoportja a második ülészakon közel ötszáz aláírást összegyűjtve kérte a kommunizmus mint ateista és totalitárius jellegű ideológia elítélését, ám Tisserant bíboros gondosan őrködött a megállapodás betartása fölött, jölehet az előző pápák állásfoglalásaival a kérelmezett elítélő megnyilatkozás egybevágott volna. A marxista történetírás az átigazolások jegyében zajló jelenig sem bocsátotta meg XI. Piusznak, hogy a fasizmus elítélése után (Mit brennender Sorge, 1937. március 14.) öt nappal az ateista kommunizmust is elítélte (Divini Redemptoris, 1937. március 19.). Még kevésbé tudta elfelejteni XII. Piusz megnyilatkozásait, amelyek közül a magyar egyház számára kiemelkedően fontosak az 1956-os forradalom kapcsán közzétett megnyilatkozásai. Ebben a vonalban logikus következmény lett volna, ha a totalitarizmus, kapitalizmusról alkotott véleményét sem rejtette volna a totalitárius ideológiák ellen hozott általános elutasítás túlságosan bő köpönyege alá.

Ennek a zsinatot megelőző megállapodásnak az ismertetése nem ünneprontás, hanem inkább azon emberi tényezők egyikének fölelevenítése, amely egyrészt megkönynyítette a szocialista tábor országaiból Rómába utazott keleti megfigyelők és katolikus püspökök jelenlétét, másrészt némi egyensúly-hiányt okozott a totalitarizmus elítélésében és a hithez való alapvető emberi jog hangoztatásában.

VI. Pál egyháztana

A II. Vatikáni zsinat emlékezetét földidézve elsősorban XXIII. János pápa alakjáról kellene szólni, ám a történelmi valóság azt kívánja, hogy inkább Montini bíboros szerepét vizsgáljuk meg, mert már az első ülészak alatt rendkívül diszkréten, mégis az egyik legnagyobb befolyással rendelkező személyiség volt. Erre a távolságtartó, szükség esetén közbelépni kész magatartásra kiváló példa az, amit Helder Camara 1983-ban hozott nyilvánosságra az első zsinati győzelemmel kapcsolatban, és ami 1962. október 13-án történt. Liénart és Frings bíborosok ezen a napon léptek föl a zsinati bizottságok szabad választását követelve. Ezt a zsinattal foglalkozó teológiai irodalom igen jámbor módon szereti a Szentlélek érezhető közbejöttének tulajdonítani. Helder Camara szerint a két szívívó bíboros mellett még legalább tízen álltak készenlétben, hogy átvegyék a szót és a teológiai bizottságok szabad választását követeljék, ha a francia és német bíboros szava a vatikáni bazilika kupolái alatt a pusztába kiáltania. A zsinat megnyitása előtti estén tető alá hozott megegyezés értelmében Montini bíboros a 8. hozzászóló lett volna; azonban a két első szónok elkötelezett állásfoglalása is elegendőnek bizonyult.

Montini bíboros Milánói érsekeként sajátos helyet foglalt el az olasz püspöki karban, és hosszú kúriai pályafutása, valamint bíboros kalapja ellenére sem tudhatta maga mögött a kúriát. Viszont teljes mértékben élvezte a pápa bizalmát. Ez tette lehetővé számára, hogy a kúria zsinati elképzeléseinek kérdéssé válásakor érvényesíteni tudja befolyását, közvetítő szerepét. A zsinati vágányok váltóit időben átállította, és a zsinat témáit bíborostársai segítségével az egyház köré csoportosította. Montini bíboros mindössze két alkalommal kért szót az első ülészakon. Először a liturgiáról szóló tervezet kapcsán szólalt fel (1962. október 22.), aláhúзва annak fontosságát, hogy a liturgia az egyház tevékenységének középpontjában helyezkedik el. A történelmi hűség kedvéért meg kell jegyezni, hogy az élő nyelvek használata kapcsán a latin nyelv megtartásához ragaszkodott a szakramentális részek végzésekor, a misztikus Test egységét és a szent szövegek

hiteles tartalmát megőrzendő. A liturgia didaktikus részeinél tartotta csak lehetségesnek és szükségesnek a népryelv alkalmazását.

Másodszor (1962. december 5.) az egyházzól fejtette ki nézetét, és ez a beszéd fordulópontot jelentett a zsinat munkájában. Ennek bölcs előkészítése volt a bíborosérsek milánói híveihez intézett levele három nappal előbb (december 3.), amelyben a zsinaton tárgyalandó témákról a következőket írta: „Hatalmas anyag, kiváló, de túl sokrétű és kiengesztolatlant, ami bátor szűkítést és rendszerezést kíván.” A pástorlevél végén kéréseit sem rejtegette a zsinat hosszúra nyúlása miatt és lehetségesnek tartotta, hogy a zsinat egység helyett megoszlást idéz elő. Ezt a megnyilatkozást számosan ismerték, amikor Montini kifejtette, miként kellene a különböző, tárgyalandó témákat az egyházza összpontosítani.

A zsinatot megelőző, megújulási mozgalmak elkötelezett támogatója számára a központi téma az egyház volt, pontosabban Krisztus élete az egyházban. Ezt támasztja alá mint a liturgiáról vallott felfogása, mind a belső megújulást hangoztató számos megnyilatkozása. Milánó érseke ugyanakkor megőrzött egyfajta tartózkodást is, ha egy szövegtervezetet közepesnek ítélte (pl. a tömegtájékoztatási eszközökről szólót), vagy, ha a vitát vélte fölöslegesnek (a kinyilatkoztatás forrásait illetően). Ez a rendkívül átgondolt, egyszerűsített visszafogott közreműködés készítette elő, hogy pápává választása után a zsinat hajóját képes legyen révbe vezetni.

Az egyházzól vallott nézete minden statikus látszat ellenére, amit a kétévezredes szilárd egyházi hagyomány szintézise alapoz meg, a zsinat alatt tovább mélyült és fejlődött. Ez tükröződik az egyháznak mint Isten népének egyre bensőségesebb szemlélésében vagy akkor, amikor kijelentette: „Ecclesia... est continuatio Jesu Christi, a quo vita eius manat.” Más szavakkal „az egyház Krisztus folytatása az időben és kiterjedése a földön.” Ezt a krisztusi egyházat nem lehet elválasztani a Szentlélektől, és ebben a Szentlélekkel telített távlatban a tanítóhivatali tekintély karizmává, szolgálattá válik, amely Krisztus akaratára miatt, ha szükséges, a legnagyobb határozottsággal érvényesül. Később erről tanúskodott Genfben, az Egyházak Világtanácsában tett bemutatkozása: „A nevünk: Péter” (1969. június 10.); vagy a zsinat mellett történt közbejött, amikor Máriát az egyház anyjának nyilvánította (1964. november 21.). Az egyházzól vallott hite ugyanakkor mindig kereste, hogy annak kifejeződését a hívek helyesen értsék, és képesek legyenek elfogadni. VI. Pál szellemi, lelki fejlődését meghamisítja az az itt-ott felbukkanó szemlélet, amely csak egyfajta lineáris változást lát VI. Pál állásfoglalásaiban. A történetírás már eloszlatta azt a hamis klisé, miszerint XXIII. János Hamletnek nevezte volna utódjait, méginkább tarthatatlan a teológiai állásfoglalásai során valamiféle Hamlet-szerep vélelmezése. A *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúcióhoz fűzött *Nota praeiviá*-ja nem valamiféle pápai habozásnak, megkésett és „jogtalan” közbelépésnek, sem nem a zsinati kisebbség fondorlatos mesterkedésének tulajdonítható, hanem a péteri szolgálat megfontolt, tudatos gyakorlásának. Mindez nem áll ellentétben a világ és az egyház kapcsolatának időnként a kelletnél pozitívabb megítélésével, amibe az ateista kommunizmussal kapcsolatos állást nem foglalás is beletartozik.

A zsinat munkája tehát az emberi tényezők mellett a péteri szolgálatot gyakorló VI. Pálnak köszönhetően úgy fejeződött be, hogy az minden jel szerint XXIII. János által megjósolt, új, Szentlélektől teljes tavasznak nézhetett elébe.

Köztudott, hogy XXIII. János az „átmeneti” pápák sorát volt hivatott gyarapítani megválasztói ki nem mondott, ám magukban világosan megfogalmazott óhaja szerint. Ezt az „átmenetiséget” a zsinat meghirdetésével, egybehívásával, megkezdésével tette történelmi jelentőségűvé. VI. Pált a bíborosi testület nem „átmeneti” pápának választotta. Montini pápa mégis egyfajta átmenetben látta egyházzfői szolgálata lényegét. A zsinat előtti egyház átmenetét biztosította a zsinat utáni egyházba oly szerves módon, hogy ez az átmenet egyúttal az összes előző egyetemes zsinat örökségét is újra aktualizálta. A hagyománnyal nem került ellentétbe a megújulás, a papság intézményével nem állt szem-

ben a kollegialitás elmélete és gyakorlata. Életművének legnagyobb érdeme a zsinat határozataihoz való hűség, annak ellenére, hogy egyesek röviddel a zsinat után már annak meghaladására buzdítottak, s számos önkényes kezdeményezést a megújulás nélkülözhetetlen állomásaként hirdettek. Az igazi, zsinati szellemű aggiornamento sikere érdekében VI. Pál, ha kellett, szigorúságot is tudott tanúsítani, s intézkedéseiben ezt főként pápasága második szakasza során lehet fölfedezni.

II. János Pál zsinat-értelmezése

II. János Pál pápa fiatal püspökként vett részt a zsinaton, s további főpásztori munkássága a szó legszorosabb értelmében ebből forrásozott. Krakkói érsekként tette közzé azt a zsinati vezérfontál kézikönyvét, amelynek lapjain organikus egységben mutatja be a zsinat tanítását és az egyház életében történő leghatékonyabb megvalósításának módját.

A hit gazdagodott az egyház zsinati öntudatra-ébredésekor, önvizsgálatakor — állította az akkori lengyel főpap, s ehhez kapcsolta a hit gazdagodásának követelményeit. A hit egyszerűre Isten ajándéka és az ember öntudatos tette, amely az Isten és ember közötti párbeszéd alapulva nem fél az ember-ember párbeszédétől. Ellenkezőleg, a hívő ember azt keresi, hogy miként tudja teljesíteni hivatását — küldetését a világ felé. A hívő—nem hívő párbeszéd sajátos, szocialista táborbéli változatáról személyes tapasztalata volt.

A történészek még nem tették föl a kérdést: a szocialista tömb számban, befolyásban legjelentősebb püspöki testületének, a lengyel püspöki karnak a tagjai miként vélekedtek az ateista kommunizmus zsinaton történő elítélésének kérdéséről. Nem ismeretes, hogy Wyszynski biboros tekintélye milyen módon és mértékben befolyásolta a többiek, főként a fiatal püspökök állásfoglalását. Közvetlenül halála előtt, 1981 nyarán a lengyel egyház feje így nyilatkozott: „Közel négy évtizede állok küzdelemben a marxizmus képviselőivel. Küzdöttem ellenük népemért, egyházamért. Egyet mondhatok: Soha, egyetlen percig nem éreztem gyűlöletet irányukban.” Ezt a krisztusi szellemű állásfoglalást hamisan értelmeznék, ha azt gondolnánk, hogy a lengyel prímás a helyi egyház és az egyetemes egyház, s ezen túlmenően az egész emberiség jövőjét az evilági utópia megvalósulásával párhuzamosan, mintegy alternatív lehetőségként szemlélte volna. Wyszynski szemléletében Isten „jogai” és az emberi jogok olyan harmónikus együttest alkottak, amelyben a zsinat határozatainak helyes értelmezése, a zsinat szellemisége, az „Ecclesia semper reformanda” elve a legteljesebb mértékben megvalósult.

Ebben az intellektuális-spirituális légkörben fogalmazódtak meg a krakkói érsek gondolatai is a hiten és a párbeszédén túlmenően arról az öntudat-önismeret formálásról, amely intellektuális cselekedetként szükségszerűen megelőzi és megalapozza a gyakorlati tevékenységet. A teremtés-megváltás üdvtörténeti rendjének mélyebb ismerete nélkülözhetetlen feltétel a hívő ember kereszténységének hiteles megéléséhez. Ha a Szentháromságnak a kinyilatkoztatásban történt önfeltárlkozásáról az ember az evilági földadatok közepette elfelejtkezik, akkor az üdvösségre törekvés olyan mértékben szorul háttérbe, hogy az az Istentől kapott meghívást végzetesen alááshatja. A megváltás az evilágban, de nem az evilágért élő embernek szól, és az egyházban szünet nélkül jelen van. A Lumen Gentium kikristályosodott bibliai-teológiai megközelítései ezáltal mintegy belülről tárulkoznak föl, s a látszólagos feszültségekről kiderül, hogy az egyház misztériumának teljességéhez elszakíthatatlanul hozzátartoznak. Mária szerepe Krisztus és az egyház misztériumában nem valamiféle engedmény a „tisza teológia” rovására, hanem az Örök Bölcsesség rendelése, s üdvtörténeti jelentőségű. Ezért Mária alakja az egyház és benne Isten népe számára az állandó felhíváson túl örökös kihívás a szentség mind teljesebb megvalósítására.

Az Isten népe önmeghatározáshoz kapcsolódó közösségi tudat nem áll szemben az egyes személyek sajátos, egyéni hivatásával, hanem azt megemelt szinten egybefogja Isten Országá kezdetének itt, az evilági keretben történő megvalósításához, és így ez a lelki valóság az eszkatológia felé segít. A közösség és a szolgálat az egyház hierarchikus

elrendezettségében valósul meg napról napra, s ez utóbbi megkérdőjelezése a közösségi szolgálatot gyöngíti, sőt lehetetlenné teszi.

Az eszkatologikus távlatokban megfogalmazott öntudat-önismeret határozza meg a helyes cselekvést a missziós tevékenység és a hitvalló tanúságtétel során.

Krisztus hármasság, papi, prófétai, királyi feladatkörében vesz részt minden megkeresztelt a maga mértéke szerint. A zsinati dokumentumok ennek részletes kifejezését tartalmazzák. A teljesebb részvételt Krisztus papságából a liturgikus konstitúció szorgalmazza. Az Isten kinyilatkoztatott szava iránti felelős magatartás a prófétai küldetésből részesít (Dei Verbum konstitúció). A munus regale-hoz a keresztény erkölcsiség elválaszthatatlanul kapcsolódik. Ennek az erkölcsiségnek az individuális vonatkozásain túl közösségi vonatkozásai is vannak, amelyek történelmi hivatásból fakadva az egész emberiség jövőjével kapcsolatban állnak.

A keresztények felelőssége így tárulkozik föl az ökumenizmuson túl az egész emberiség felé abban a missziós küldetésben, amely az evangéliumi szabadság jegyében hirdeti Krisztust, a népek egyetlen üdvösségét, akár alkalmas, akár alkalmatlan, a szekularizáció szívet-lelket szikkasztó szelében is. Ez az evangéliumi szabadság, amely szüntelenül a missziós kötelezettségre figyelmeztet, nem áll ellentétben a vallásszabadság elismerésével, mert a kettő Krisztusban találja meg az egyetlen lehetséges és igazi szintézisét.

Karol Wojtyła ezt a nagyszabású zsinat-értelmezést így zárta le: „A szerző arra kéri Istent, hogy a jelen tanulmány az előre-haladás útján találja meg helyét, az ezen az úton haladók számára legyen hasznos. Ez az a mód, ahogyan szeretné legalább részben megfizetni saját adósságát, amivel a II. Vatikáni zsinatnak tartozik.”

A Szentatya, jóllehet a zsinati dokumentumok létrejöttében nem egy esetben aktív szerepet vállalt, ritka alázattal ismeri el az egyetemes zsinat tekintélyét, s annak gondolatát ebben az alázatosan közelítő szellemben értelmezi.

Krakko érseke — a péteri szolgálatra emeltetve — most már az egyetemes egyházban irányítja tovább a II. Vatikáni zsinat óhajtott megújulást, amelynek az elmúlt negyedszázad alatt az egyházban és a világban számos akadályozója tűnt föl a „világosság köntösébe” öltözött, s akiről, ha néha késve, de mindig kiderült, hogy Isten népének földi zarándokújtán nem az örökkévalóság felém, hanem az evilági utópiák irányába mutató jelzőtáblákat állítanak. Az 1989-es „annus-mirabilis” történelmi távlata — bármilyen közel vagyunk is még hoz — segít bennünket, hogy még világosabban megértsük, mit is akart Krisztus a lelkünkre kötni, amikor azt mondta: „gyümölcsöseitek ismeritek meg őket”. Így szemlélve az ismeretlen történelmi előzményt, VI. Pál és II. János Pál egyház- és zsinat-értelmezése sajátos összefüggésről tanúskodnak, s megerősítik azt a reményt, hogy a II. Vatikáni zsinat továbbra is a Krisztus-akarta gyümölcsöket fogja teremni az egyház és az egész emberiség javára.

Irodalom: Giovanni Battista Montini *e il Concilio ecumenico Vaticano II. Brescia, 1985.* — Paolo VI *e i problemi ecclesiologicali al Concilio, Brescia, 1989.* — Paul VI *et la modernité dans l'Eglise, Roma, 1984.* — Karol Wojtyła: *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vatikanum II. Krakow, 1972.* — Alain de Penanster *kézirata a metzi egyezményről.*

Bánk József érsek-püspök MAGYAR FŐPAPOK A II. VATIKÁNI ZSINATON

— Visszatekintés —

A II. Vatikáni zsinatot az idős XXIII. János pápa 1959. jan. 25-én hirdette meg a római Szent Pál Bazilikában. Ugyanekkor azt is bejelentette, hogy szükség van az Egyházi Törvénykönyv revíziójára is.

Akkor a sajtó több helyen úgy állította be, mintha a pápa különös inspirációt kapott volna a zsinat összehívására. Ez lehetséges. Kétségtelen azonban, hogy már XI. Pius és XII. Pius pápa is foglalkozott az egyetemes zsinat összehívásának gondolatával.

Mindenesetre bátor elhatározás kellett ahhoz, hogy XXIII. János pápa idős korában belevágjon egy ilyen nagy vállalkozásba. Voltaképp nem is tudhatta, hogy miibe fogott. A zsinat megnyitása napján — 1962. október 11-én este — a római Szent Péter téren összegyűlt lelkes tömegnek azt a kijelentést tette, hogy reméli, Karácsonyra befejeződik a zsinat munkája. Nem tudhatta, hogy még négy évi kemény munka áll a zsinati atyák előtt. Csak az ő élete fejeződött be az első ülészek után.

Az egyetemes zsinat (concilium oecumenicum) az összegyház, vagyis a földkerekség püspökeinek és szavazati joggal felruházott többi prelátusainak egyházi ügyekben való tanácskozás és határozathozatal céljából a pápa által összehívott és az ő, vagy megbízottjai elnöklése alatt tartott összejövele. A pápát, mint a zsinat fejét a következő jogok illetik meg: *összehívási jog*. A zsinat összehívása kizárólag a pápa joga. A püspökök pápa nélkül „corpus sine capite” lennének. — Az egyetemes zsinaton a *pápa elnököl* vagy személyesen, vagy a megbízottja útján. Ő állapítja meg a napirendet és a tárgyalás menetét. Ő jogosult a zsinatot áthelyezni, elnapolni vagy berekeszteni. Ha a pápa a zsinat tartama alatt halna meg, a zsinat működése ipso iure mindaddig szünetel, míg folytatását az új pápa el nem rendeli. — *Megerősítés és kihirdetés joga*. A zsinat határozatai kötelező erőt csak a pápa által történt megerősítéssel és kihirdetéssel nyernek. Az egyetemes zsinat határozatai vagy a hit és erkölcsre, vagy pedig az egyházi fegyelemre vonatkoznak.

A II. Vatikáni zsinat 16 dokumentumot alkotott. Ezek között a legfontosabbnak tartom az Egyházzal szóló dogmatikai határozatot. — A másik, igen fontos dogmatikai határozat Isten Igéjéről szól.

A II. Vatikáni zsinatról írt könyveknek se szeri, se száma. Magyarul is jelent meg több elemzés.¹ Az egyes dokumentumok értékelése most nem feladatom. Inkább két dologra térek ki. Bemutatom a II. Vatikáni zsinat munkarendjét, majd pedig a magyar zsinati atyák szereplését a IV. zsinati ülészekon, személyes élményeket is érintve.

A zsinat ügyrendje. Az *elnökséget* a világegyház 12 bíborosa töltötte be, talán a 12 apostolra emlékezve. Ezek közül néhány kiemelkedő egyéniséget megemlítek: Eugène TISSERANT (Róma); Ignace Gabriel TAPPOUNE antiochiai szír patriarcha (Libanon); Francis SPELLMANN New-yorki bíboros (USA); Joseph FRINGS kölni bíboros érsek; Ernesto RUFFINI palermói bíboros érsek (Itália); Stefan WYSZYNSKI varsói bíboros; Bernard Jan ALFRINK utrechti bíboros (Hollandia).

A *moderátorok*: Négy bíboros töltötte be e tiszteket (a négy evangelista emléke). Az elnökség előtt foglaltak helyet. Minden nap más-más moderátor vezette a tárgyalást (Gregor Petrus AGAGIANIAN örmény patriarcha, a Hitterjesztési Kongregáció elnöke (Róma); Giacomo LERCARO bolognai bíboros (Itália); Julius DÖPFNER München-Freising bíboros érseke (NSZK); Leo Jozef SUENENS brüsszeli bíboros érsek (Belgium))

A *titkárság* a zsinat adminisztratív ügyeit a főtitkár és öt másodtitkár végezte. (Főtitkár: Pericle FELICI érsek (Róma). Minden nap ő szólította felszólalásra a zsinati atyákat. A

zsinat lelke volt. Altitkárok: Philippe NABAN bejruti melchita érsek; Casimiro MORSILLO GONZALES saragosai érsek (Spanyolország) a felszólalások felelőse; Jean VILLOT lyoni koadjutor érsek, a liturgikus ügyek felelőse; John Joseph KROL philadelphiai érsek (USA); Wilhelm KEMPF limburgi püspök (NSZK.)

Az ülések napirendje a következő volt: 1/2 9 órakeres szentmise, melyet minden nap más érsek vagy püspök mutatott be. Utána a Szentítás trónra emelése ünnepélyes kezetek között. (A nyitott Biblia már a trentói zsinaton is ott volt. Isten szavára figyelmeztette az atyákat.) Ezt a szertartást mindig más-más nemzet püspöke végezte. — Ezt követte a titoktartási is igazmondási eskü közös letétele. Kezdeté: „Adsumus Domine...”, majd a „Veni creator Spiritus” elénekzése. — Utána Felici főtítkárt egyenként névszerint szólította azokat, akik aznap felszólalásra jelentkeztek. A felszólalás 10 percig tarthatott és latin nyelven történt.

A zsinati atyáknak 400 teológus állt segítségére, akik a bizottsági munkában segítettek. A felszólalások e szavakkal kezdődtek: „Venerabiles Patres!” (Tisztelendő Atyák). A végét pedig e rövid szó jelezte: „Dixi” (befejeztem). — Egy-egy nap 5-6 felszólalásra került sor. 11 órakeres 20 perces szünetben kávé és üdítő állt rendelkezésre. A magyar zsinati atyákat az ülés után a brazilokkal együtt három autóbusz vitte a szálláshelyre, a Domus Mariae-ba.

A zsinati munka négy ülészakának áttekintése. 1962. okt. 11-én *I. ülészak (1962)* Mária anyaságának ünnepén kezdődött. Mivel ebben az időben a magyar állam és az egyház viszonya meglehetősen feszült volt, az első ülészakra a magyar püspökök közül csak Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi püspök és Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó — mint Papp Kálmán győri püspök ügyvivője (procurator) — kapott kiutazási engedélyt, noha minden püspök kapott meghívót.²

Ha élménybeszámolót akarok nyújtani, akkor két esetről kell megemlékezniem.

— 1. Brezanóczy Pál pesti tanári szobámban egyik délután 1962-ben váratlanul felkeresett. Kért, hogy arra való tekintettel, hogy 1959-ben, amikor a Központi Szemináriumban nagy „tisztogatás” volt (leváltották dr. Papp Imre spirituálist, Takács Nándor és Liptay György prefektust, az Akadémiáról pedig elküldték Artner Edgár és Bánk József professzorokat, majd a 90 növendék közül 80-at), nos, akkor ő mentett meg engem; ezért viszonzásul vállalnám-e annak elintézését, hogy Papp Kálmán győri megyéspüspök neki ügyvivői megbízást adjon, hogy így részt vehessen a zsinaton. A régi jog szerint ugyanis (Can. 224. § 1.), ha egy püspök nem tudott személyesen megjelenni, küldhetett maga helyett procuratort. Én szívesen vállaltam ezt a missziót, noha sem Győrt, sem a győri püspököt nem ismertem. Papp Kálmán püspök úr szívesen fogadott, s miután beleegyezését adta, az általam ott helyben elkészített latin nyelvű megbízó levelet is szívesen aláírta. (Később Brezanóczy azt a kijelentést tette: nem merete remélni, hogy vállalom ezt a szívességet). Nyilván azért volt erre szükség, hogy ő a két zsinati atyának — ügyes-bajos dolgaikban — segítségükre legyen Rómában.

Közvetlenül az indulás előtt érkezett meg Rómából Schwartz-Eggenhoffer Artur esztergomi, Klempa Sándor veszprémi és Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó részére a szakértői (peritus) minőségben a meghívás. (Ez a megoldás a Szentszék részéről tapintat volt, mivel nevezettek nem voltak püspökök, s így nem vehettek részt a zsinaton, de peritusi, azaz szakértői minőségben jelen lehettek. A három meghívott közül azonban csak Brezanóczy Pál kapott kiutazási engedélyt.)

— 2. Hamvas Endre csanádi püspök, aki esztergomi irodaigazgató korából jól ismert, arra kért, hogy kísérem őt ki a zsinatra. Én azonban — arra való hivatkozással, hogy a Kánoni jog c. könyv II. kötetének korrektúráját éppen most kell végezniem, — talán tapintatlanul is, de elhárítottam ezt a megtiszteltetést. Helyettem Semptey Lászlót, a Központi Szeminárium vicerektorát ajánlottam. Így került ő a zsinati atyák kísérei közé. — Hamvas Endre, aki akkor a Püspöki Kar elnöke volt, távollétében Kovács Vince váci apostoli kor-

mányzót bízta meg helyettesítésével, jöllehet voltak idősebb megyéspüspökök is itthon. Ezek személye nyilván nem volt az állam részéről elfogadható.³

Minthogy ez volt az első alkalom, hogy magyar püspökök külföldre mehettek, különösen egyetemes zsinatra, itthon nagy külsőségekkel búcsúztatták őket. Hamvas Endre csanádi püspök így nyilatkozott indulás előtt az Új Ember katolikus hetilapnak: „A zsinat maga nagy ügy és alkalom. Elvégre az egyház 2000 éves történetében csak 20 egyetemes zsinat volt, s az utolsót 92 éve tartották. A mostani zsinat által lehetőséget kap az egyház, hogy szembenézzen önmagával. Amint Kónig bíboros nagyon jól fogalmazta meg a zsinat feladatát: az egyház élő szervezet, az időben hat, és állandóan kell önmagán munkálkodnia, magát megújítania, hogy azt, ami benne örök, újra átgondolja...” Október 3-án a pesti Bazilikában Hamvas Endre püspök ünnepélyes *Veni Sancte*-t tartott. Az ünnepi beszédet Várkonyi Imre, az A. C. igazgatója tartotta, akit Grósz József kalocsai érsek letartóztatása után (1951. máj. 13.) kalocsai főkáptalani helynökké választottak. — A pályaudvaron okt. 4-én a búcsúztató beszédet pedig Cserháti József pécsi káptalani helynök mondta. Őt 1961. febr. 24-én választották helynöké, mivel az állam nem fogadta el Belon Gellért apostoli kormányzói kinevezését.

Az első ülészakon a magyar püspökök még nem szólaltak fel. A 13. ülésen azonban a reggeli szokásos nyitó szentmisét — Felici főtitkár felkérésére — Hamvas Endre csanádi püspök végezte 2211 püspökkel együtt. Ez figyelem volt a magyar püspökökkel szemben. — A római tartózkodás módját adta arra is, hogy a vatikáni tisztviselőkkel és más püspökökkel érintkezessenek. Hazatérésük után Hamvas püspök röviden így foglalta össze az első ülészak munkáját: „Úgy vélem, hogy a zsinaton és annak ideje alatt, tanácskozásokon és találkozásokon egyaránt, nem végeztünk rossz munkát. Hozzásegítettünk előítéletek, fogalmak, meghatározások, helyzetképek tisztázásához. Reméljük, gyümölcsöző lesz a munkánk...”

II. ülészak (1963). Ez 1963. szept. 29-én kezdődött, s erre már több püspök indulhatott a Keleti pályaudvarról Rómába: Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi, Papp Kálmán győri megyéspüspök, Kovács Vince c. püspök, váci apostoli kormányzó és Szabó Imre esztergomi segédpüspök. (De még mindig itthon maradt a többség...) Mint peritusok, azaz szakértők: Brezanóczy Pál egri és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzók utazhattak, ám Schwartz-Eggenhoffer esztergomi apostoli kormányzó megint itthon maradt. Viszont a zsinati atyák kísérei igen megszapordtak.⁴

Ha már személyes beszámolóról van szó, ismét felmerül a kérdés: hogyan kerültem én is a „választott” kísérek közé? Hamvas Endre püspök úr express levélben hivatott magához. Nagyon kért, hogy menjek ki vele, vigyek írógépet és így a szükséges levelezésben segítségére lehetek. Mivel egyszer már az előző évben visszautasítottam felkérését, másodszer nem tudtam kitérni a megtisztelő kérés elől.

A zsinati atyák, a népes kísérettel együtt vonattal indultak az Örök Város felé. Amikor Rómába értünk, a *Domus Mariae* négyemeletes szép és nagy parkkal övezett egyházi épületében kaptunk elhelyezést és kitűnő ellátást (a költségeket a Szentszék fedezte). Ebben a hatalmas házban még kb. 100 brazil püspök kapott szállást, s ott volt még két bíboros: Ruffini palermói és Urbani velencei bíboros, valamint a barii érsek is. Örülük, hogy közelebről megismertük a brazil püspökök titkárát, a később világhímvévre szert tett *Helder Camara* c. érseket. Mindig nyilvántartotta egy-egy püspök jubileumát, névnapját, s ilyen alkalmakkor a közös étteremben az ünnepeltet énekekkel köszöntötték. Csaknem minden napra esett ilyen brazil énekes köszöntő. Helder Camara zsináron fakelesztet viselt a nyakán. S mikor egy olasz püspök ezt szóvá tette, azt válaszolta: Krisztust sem aranykeresztre feszítették fel.

A reggelit már liturgikus ruhában (lila reverenda, karing és lila manteletta) költöttük el. Reggeli után két autóbusz 7.30-kor szállította a zsinati atyákat a Szent Péter Bazilikába, ahol 9 órától 12-ig tárgyalásokon vettek részt. Nekem azonban mindennap szállásomon

kellett maradnom, ugyanis itthonról — nyilván külső, felső biztatásra — a különböző plébániák és esperesi kerületek a zsinati atyákat üdvözlő táviratokkal és levelekkel árasztották el. Hamvas püspök úr viszont lévén igen akkurátus ember — minden levélre és táviratra válaszolt. Az én feladatom volt a válaszlevelek megírása. Mivel sohasem tudtam jól gépelni, minden levelet három-negyszer kellett leírom, míg hibátlanná sikeredett.

Kiváncsi voltam a zsinat munkájára is. Pericle Felici érsektől, a zsinat főtitkárától kértem és kaptam is nov. 18—24-ig, egy hétre szóló engedélyt, s így a zsinati tárgyalásokat napról-napra végig hallgattam. Nagy élmény volt számomra a gyönyörűen kivilágított Szent Péter Bazilikában a 2200 bíborba, ill. lila színbe öltözött zsinati atyák serege. Fehér, sárga és fekete püspökarcok keveredtek egymással a föld minden tájáról. (Csak Albánia, Vietnam és Korea volt távol.)

Ezen ülészak alatt volt egy kis kellemetlenség is. Papp Kálmán győri püspök úr (akinek gondozása Szabó Imrére volt bízva), váratlanul eltűnt (már erősen érzelmeszedéses volt). Nélküle tértek vissza a magyar püspökök szálláshelyükre. Eltévedhetett a tárgyalás szünetében a nagy sokadalomban. Egyszercsak ebéd után 2 óra körül a Germanicumból került elő. Nyilván ezt a címet adta meg az őt kérdezőnek, onnan pedig P. Csele magyar jezsuita vicerektor szerencsésen hazasegítette. Nyugodtan megebédelt. Nem is tudta, mi történt vele.

III. ülészak (1964). — Az 1964. esztendő jelentős a magyar egyház életében. A II. Világháború felrobbantotta azt a hidat, amely közel ezer éve a magyar államot Rómával összekötötte. 1964. szept. 15-én beható és titkos tárgyalások után végre létrejött egy Részleges Megállapodás az Apostoli Szentszék és a Magyar Állam között. E megállapodás — mely első volt a keleteurópai térségben — rendezte a püspöki kinevezések módját, újra megnyitotta kapuit Rómában a Pápai Magyar Intézetnek, és szabályozta a püspökök és papok állami esküjének kérdését.⁵ E megállapodás alapján VI. Pál pápa öt új püspököt nevezett ki (Brezanóczy Pál, Cserhádi József, Ijjas József, Winkler József és Bánk József), akiket Hamvas Endre — újonnan kinevezett kalocsai érsek — a zsúfolásig megtelt budapesti Bazilikában okt. 28-án szentelt fel. — A megállapodás jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a Szentszék jól ismeri a magyar egyház helyzetét. Minden problémát felvetett, de csak az említett három kérdésben sikerült egyezsége jutni, ezért nevezték „részleges megállapodás”-nak. De még így is nagy jelentőségű volt ez a megállapodás. Az egyházmegyék — ha kompromisszumok árán is — több ízben kaptak püspököket, először apostoli kormányzói minőségben, majd megyés püspöki jelleggel.

A III. ülészakon (mely szept. 18-án kezdődött), az említett öt új püspökön kívül a zsinaton részt vehetett még Hamvas Endre kalocsai érsek, a püspökkari elnök, Kovács Sándor szombathelyi püspök, Kovács Vince püspök, váci apostoli kormányzó, Legányi Norbert pannonhalmi bencés főapát és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzó. Mint a felsorolásból is látható, a régi püspökök közül többen nem mehettek még most sem ki. Szabó Imre betegsége miatt maradt itthon.⁶ — A küldöttség tagjai ismét a Domus Mariae-ban kaptak elhelyezést. Csaknem minden este a brazilok rendezésében egy-egy neves hittudós előadásán vehettünk részt. Így személyesen megismerhettük Rahner, Küng, Zerwick és más neves professzorokat. Előadást tartott Suenens belga bíboros is.

Az újonnan kinevezett öt püspököt a Szent Péter Bazilika előcsarnokában Villot érsek, a zsinat egyik titkára várta, s nagy szeretettel fogadta és vezette be őket az ülésterembe. (Ő lett később a vatikáni bíboros államtitkár.)

Egy személyes mozzanatot szeretnék itt megemlíteni. Nap mint nap láttam, hogy több nemzet részéről hangzanak el felszólalások. Magam is arra az elhatározásra jutottam, hogy felszólalok. Otthon maradtam, hogy felszólalásom szövegét legépeljem. A jelentkezés után általában 7-10 nap múlva kerülhetett sor a felszólalásra a nagyszámú jelentkező miatt. Amikor a magyar zsinati atyák hazajöttek aznap az ülésről, igen hívősek, szót-

lanok voltak. Nem értettem, mi ennek az oka... Ebéd után séte közben egyik brazil püspöktől tudtam meg, hogy e napon a zsinati főtitkár felszólalásra szólított engem. És nem voltam ott! Roppant meglepett e váratlan fordulat. Így már megértettem a kollégák hüvösségét. Ehhez még hozzájárult, hogy aznap este a francia püspökök vacsorára hívtak meg bennünket. Amikor a vacsoráról hazamentünk, az egyik kolléga röpgyűlésre hívta össze a „fiatal” püspököket és Klempa kórmányzót. Ott azután kíméletlen bírálatban volt részem. A szóvivő egyénieskedésnek minősítette ügyemet. Mindenki némán hallgatott. Engem egyedül Winkler püspök úr próbált megvédeni. Azt mondta: a maga nevében mindenki felszólalhat... Csak akkor kell a közösség előzetes véleményét kikérni, ha valaki annak a nevében kíván a zsinat előtt szót emelni... — Ez az esti óra kemény volt számomra... Akkor is, de most is úgy látom, semmiképpen nem az egyéni hiúság vezetett a felszólalás kéréséhez. Arra gondoltam, ha már kijöhetünk egy kis elszigetelt országból, hát némak ne maradjunk! Ezt megérezte nyilván a zsinat titkára is, és ezért tűzte ki más másnapra a felszólalást.

Miután elnézést kértem a titkárságtól, másnapra kitűzték felszólalásomat. Úgy gondolta ugyanis: a dorgálás ellenére nem vonulok vissza. Ha kimondtam az A-t, ki kell mondanom a B-t is. Másnap, felszólalásom előtt a Bazilikában Szent Pius sírjánál imádkoztam. A legnagyobb nyugalommal álltam a mikrofon elé okt. 13-án. E szavakkal kezdtem beszédemet: „Venerabiles Patres! Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus... (e felszólalás ma is érvényes). Hangsúlyoztam a papneveléssel kapcsolatban, hogy a *nevelőket is nevelni kell*. Az előkészítés módját külön kurzusok vagy erre a célra létesítendő intézmény által tartom megvalósíthatónak a modern tudomány eredményeinek figyelembevételével, pedagógiai, pszichológiai, spirituális, pasztorális, patológiai tudományos ismeretek elsajátítása révén. Az előjárók kiválasztásánál is alkalmazni kell a tudományos rendszert. Ezt a tisztelet senki se tekintse *másodállásnak*, hogy egészen és oszthatatlanul szentelhesse magát a papnevelés hivatásának. Az előjáró legyen mindenben példakép. Az atya szellemében ébressze fel a növendékekben az iránta való bizalmat. A szeretet, az alázat, és áldozatkész szellem jellemezte azokat, akiknek kezébe a kispapok teljes bizalommal helyezhetik életüket és hivatásukat. Az előjárók alakítsák ki egymás között az egyetértés szellemét. Állandóan új és hatékonyabb nevelési módszereket kutassanak fel, hogy Krisztus példáját követve buzgó papokat nevelhessenek. Erre vonatkozóan gyakran tartsanak egymás között megbeszéléseket és ha kell, szakemberek bevonásával.

A gyakorlati nevelési módok között indítványozom a latin és görög nyelv kötelező ismerete mellett egy vagy még egy világnyelv elsajátítását. Így egyrészt alkalom nyílik arra, hogy már mint növendékek a teológiát nemzetközi szinten tanulmányozhassák, másrészt lehetőség nyílik, hogy különböző népek papjai könnyebben tudjanak egymással érintkezni. Ezt a célt szolgálná, ha különböző országok szemináriumai között baráti kapcsolatok alakulnának ki, melyeket a nyári szünetekben nyelv elsajátítása szempontjából is ragyogóan lehetne kamatoztatni. — Az előterjesztés befejező soraiiban ezeket mondtam: a modern szeminárium ne legyen tehát magas falakkal körülbástyázott vár, sem megközelíthetetlen elefántcsonttorony, hanem egy olyan atyai ház, melyben az Isten által hívott, testben és lélekben egészséges ifjak, a szeretet, a fegyelem és önmegtágadás szellemében a mai kor Isten-népének áldozatos szolgálatára a legalkalmasabb módon készülnek föl.

Amikor a mikrofontól visszatértem a helyemre, újabb kellemetlen eset történt velem. Egy ismeretlen fiatal pap elkérte felszólalásom szövegét. Nyilván megtetszett neki. Amikor a hatalmas bazilikában eltűnt a szemem elől, a mellettem ülő Ijjas püspök rámijesztett: „Majd kiforgatják a szöveget, s akkor...”

A szokásos rövid szünetben — a 2200 zsinati atya, mint a hangyaboly zsongott a kivilágított bazilikában. — Kezembem az olvasót morzsolgatva, elindultam a tömegben megkeresni az ismeretlent a sajtótudósítók között. A tömegben találok Hamvas ér-

sek úrral és kedves Tomek Vince piarista generálissal. Mindketten melegen gratuláltak a felszólaláshoz (pedig előzetesen nem tudtak róla). — Nagyon megörültem, amikor a német sajtóasztalnál megtaláltam azt a papot, aki kéziratomat elvitte. Megigérte, hogy nem változtat rajta, s holnap visszakapom. Úgy is lett. Hiszen csak egy példányban volt meg...

Közben készültünk a püspökszentelésre. *Dr. P. Órsy László S. J.* a római Angol Szeminárium lelki igazgatója tartott háromnapos lelkigyakorlatot az öt püspök részére a Domus Mariae-ban. — A budapesti ötös püspökszentelés után — amelyet négy kalocsai pap halálos autóbalesete tett emlékezetessé — november 2-án visszatértünk ismét az Örök Városba a zsinati tárgyalásokra, ahonnan csak decemberben kerültünk haza.

IV. ülészak (1965). Szept. 9-én indultunk repülőgéppel. A zsinati atyák: Hamvas Endre érsek, Dudás Miklós hajdúdorogi, Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök, Kovács Vince püspök, váci apostoli kormányzó, Szabó Imre püspök és az öt új püspök, valamint Klempa Sándor apostoli kormányzó. Ezen az ülésen már több magyar zsinati atya felszólalt. Hamvas Endre kalocsai érsek írásban nyújtotta be felszólalását. Felszólalt még Brezanóczy Pál a békéről, Cserhádi József (írásban) a papi szolgálatról, és Bánk József az igehirdetés reformjáról. Tekintettel arra, hogy Brezanóczy Pállal, Cserhádi Józseffel, Klempa Sándorral és Vitányi Györggyel 10 napos zárandokúton vettünk részt 60 különböző nemzetiségű zsinati atyával, e második felszólalásomat távollétemben Ijjas József kalocsai érsek olvasta fel.

Néhány szót a *szentföldi zárandoklatról*. Georges Hakim názáreti melchita metropolita szervezte, aki arab és zsidó nyelven kívül kitűnően beszélt németül, franciául és angolul. (Később patriarcha lett). 1965-ben, amikor ott jártunk, Jeruzsálem még ketté osztott volt. Mandelbaum kapu választotta el az óvárost az újvárostól. A szent helyeket mindenütt végiglátogattuk. A legmeghatóbb volt a 60 püspök keresztútja a Via Dolorosán. Az egyik püspök vállán vitte a keresztet... Názáretben a zárandok püspökök valamennyien facsemetét is ültettünk. Azóta bizonyára már megnöttek.

A IV. ülészaknak magyar szempontból kiemelkedő eseménye volt, hogy a római Szent Péter bazilikában *először* hangzott fel magyar nyelven Aranyszájú Szent János liturgiája Dudás Miklós hajdúdorogi görögkatolikus püspök szentmiséjén.

A katolikus egyház legújabb korának legnagyobb egyházi eseménye a II. Vatikáni zsinat, — amely a csonka I. Vatikáni zsinatot befejezte, — felejthetetlen külső ünnepek keretében, december 8-án, Szepőltelen Fogantatás ünnepén ért véget. Rajtunk múlik, hogy a zsinat üdvös tanítását és rendelkezéseit szívós, elmélyült munkával tanulmányozzuk és az egyház mindennapi életében meg is valósítsuk.

Jegyzetek: 1. *Gál Ferenc:* Zsinat és korforduló, 1968, Szent István Társulat, Budapest — *Vitányi György:* A II. Vatikáni zsinat, Budapest, 1967. *Ecclesia* — *Cserhádi-Fábián:* A II. Vatikáni zsinat tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai. Budapest 1975. Szent István Társulat — *Saad Béla:* A zsinat budapesti szemmel. Budapest, *Ecclesia*. — 2. Annál többen voltak a két püspök kísérői. Ezek a következők: Esty Miklós világi pápai kamarás, a zsinati küldöttség adminisztratív ügyeinek intézője, Hamvas István házi káplán Szegedről, Mihelics Vid, a Vigília szerkesztője, Radó Polikárp, a Hittudományi Akadémia tanára, Timkó Imre görögkatolikus lelkész, a Hittudományi Akadémia professzora és Semptey László, a Központi Szeminárium vicerektora. — 3. Shvoy Lajos, Dudás Miklós, Pétery József, Badalik Bertalan, Papp Kálmán, Endrey Mihály, Bárd János, Szabó Imre, Kisberki Imre, Kovács Vince. — 4. Esty Miklós világi kamarás, Timkó Imre akadémiai professzor, Csepregi Ignác esztergomi érseki irodaigazgató, Pataky Kornél csanádi (szegedi) püspöki irodaigazgató, Ákos Géza váci irodaigazgató, Hamvas István szegedi lelkész, Siminszky Ervin orvos (egészségügyi), és Bánk József, a Hittudományi Akadémia tanára. — 6. Agostino Casaroli — aki 1936—1939-ben a római jogi egyetemen kurzustársam volt —, a vatikáni küldöttség vezetője megkért, hogy az olasz-magyar nyelven készült jegyzőkönyvet nézzem át, hogy pontos-e a fordítás. Erre a Külügyminisztériumban került sor. — 7. A püspökök kísérői voltak: Ákos Géza prépost kanonok, váci püspöki irodaigazgató, Hamvas István püspöki tanácsos, Vitányi György prépost, esztergomi irodaigazgató. — 8. Kísérők: Ákos Géza prépost kanonok, váci püspöki irodaigazgató, Kovács Géza kanonok, kalocsai érseki irodaigazgató és Vitányi György prépost.

Cserháti József püspök

HOGYAN ÉL BENNEM A II. Vatikáni Zsinat

„Visszaemlékezések” címen kis életrajzon dolgoztam az utóbbi években. A kézirat 119—124. oldalán írtakat közlöm itt.

VI. Pál pápa 1964. szeptember 15-én címzetes püspökké, és a pécsi egyházmegye apostoli kormányzójává nevezett ki. Így résztvehettem a II. Vatikáni zsinat harmadik és negyedik szessziójában. Mint 2461. püspök jelentem meg a Szent Péter Bazilikában. A két zsinati időszak életem legnagyobb élményei közé tartozik. A harmadik szesszióban az egyház természetének, rendeltetésének kérdései merültek fel. A legtöbb püspök átérezte, hogy az egyház új szakaszának kezdetéről van szó: valamin túl kell jutni, ami nem jöhet többé vissza. Meg kell találni az egyház életének új megfogalmazásait, amelyek tartalmilag és alakilag hosszú évszázadokon keresztül fogják meghatározni az egyház képét.

A harmadik ezredév egyházának küszöbén állva éreztük a nagy felelősséget, mit mondunk a Szentlélek sugallatára az egyházzal. A világ minden püspöke — talán háromezred kivételével — jelen volt. Már ez a tudat is kikényszerítette belőlük a végsőig menő elszántságot a felelősségvállalásban. Mi, magyarok a Domus Mariae-ban, az olasz Katolikus Akció Központi Házában laktunk a Via Aurelián. Innen vittek be autóbusszokkal minden reggel a Szent Péter térre. Nyolc órától—fél egyig voltunk ott, először szentmisét hallgatva, majd a zsinati tárgyalásokba bekapcsolódva a világ legnagyobb templomában figyeltük, segítettük alakítani a felvetett kérdéseket.

Szép őszt volt Rómában, a zsinati aulában mégsem a közeledő télről, hanem tavaszról beszéltünk. János pápa azt várta a zsinattól, hogy az egyház új tavaszát indítsa el. Mintha valóban sohasem látott és hallott, már régen elásott kincsek kerültek volna újból elő. Mindenki örült az új kezdeményezésnek. Az „aggiornamento” zsinatja, az irodai munkában használt kifejezés, a „napi szintre” való hozás értelmében újra érvényre kívánta juttatni a régi igazságokat.

A II. Vatikáni zsinat az egyháztörténelem legújabb szakaszának legnagyobb jelentőségű eseménye lett. Az újrakezdés és újakezdés légköre vett körül bennünket. Ezt lehetett érezni a zsinati aulában, de mindenütt a Vatikánban, sőt a városban, még Róma környékén is. Élénken emlékszem ma is két szomszédomra, akikkel a Szent Péter bazilikában együtt ültünk az utolsó oszlop 7. sorában. Az egyik Jean Vilnet Lille-i püspök, a francia püspöki kar mai elnöke, a másik John Callenger kanadai tábori püspök volt. Az utóbbi egyszer azt mondta nekem: milyen jó magának, mert vannak hívei, nekem csak ágyúim. — Figyelhettük az egyházi hierarchia egészét. Emlékezetes marad Felici, a zsinati titkár, a későbbi bíboros ékes latin nyelve. Jól, élvezetesen vezette protokollját. Ma is magam előtt látom Döpfner bíborost, a müncheni érseket, örültem germanikus társam bátor, kolerikus, „teutonikus” szereplésének. A német püspökök, az „Anima”-ban, a német papok kollégiumában minden héten hétfőn du. 4—8-ig tea-szünettel zsinati megbeszélést és előkészületeket tartottak. Mi, magyarok részt vehettünk ezeken, ami nagy kitüntetésnek számított. Az összes német püspök jelen volt, úgyszintén a zsinati tanácsadók, kiváló tudósok, szakemberek. Itt ismertem meg Karl Rahnert és Ratzinger bíborost, az akkor még teológiai tanárt. Így a következő hétre mindig fel voltunk készülve, megkaptuk a zsinati anyagot; csak figyelniünk kellett arra, milyen kérdéskiemeléssel tárgyalják meg az egyes tételeket. Hihetetlenül sokat tanulhattunk e találkozáson.

Ma is meggyőződésem, hogy a zsinat legfontosabb vívmánya az volt, hogy az egyházat mint a keresztény közösség földi megvalósulását, mint az Isten országának térben és időben való megjelenését tudta élénk varázsolni. Mindezek nem voltak ismeretlenek, csak elfelejtett tanok, hiszen már ott szerepeltek a szentatyák írásaiban. Az új most az lett, hogy a régi igazságok modern megfogalmazásban újra élni kezdtek bennünk.

Az egyház új társadalmi megközelítésének módszere a szentségi szemlélet alkalmazása lett. Ezen nem egy „nyolcadik szentség” fogalmának bevezetését kell értenünk, mert ilyen nincsen: csak újból fel kellett hívni a figyelmet arra, hogy az egyház szentségi struktúra szerint épült fel. A szentség jel és eszköz: a Krisztustól rendelt kegyelmi rend jele, de egyúttal az az eszköz, amely a jelet, a kegyelmet közvetíti is. Az egyház a maga egészében is üdvösségi jel. Ezért mondta a zsinat már az Egyházzal szülő tanítás első fejezetének első pontjában: az egyház az embereknek Istennel és egymás közötti egyesülésének „sacramentuma”, vagyis jele és eszköze. Ezért az egyház az üdvösség „általános” szentsége, így is mondhatnók „alapszentség”, amely maga teljesíti azt, amit a hét szentség együttesen szétteregtetve eszközölni kíván: az emberek vallásos egyesítését Istennel és a testvériség kiegészítését egymás között. Nagyon egyszerűnek hangzik e megállapítás, de igen mély és a legalapvetőbb valóságot érinti: az isteni emberrélevés valóságát és ennek kiterjesztését.

A zsinati határozatok között igen nagy jelentőségű lett a döntés, hogy az egyház élén a kezdetnél Péter és az apostolok együtt álltak, így mai is együtt áll egymás mellett a pápa és a püspökök testülete. Az I. Vatikáni zsinat kimondotta a pápa tévedhetetlenségét, az egész egyház fölötti legfőbb joghatósági hatalmát. A mostani zsinat helyrebillentette az egyensúlyt annak kimondásával, hogy a püspök az egyházmegyéjében teljes joghatósággal rendelkezik, továbbá, hogy a püspökök, amikor ünnepélyesen együtt vannak az ún. ökumenikus vagy egyetemes zsinaton, akkor a püspökök a pápa mellett az egyházi törvényhozásnak és végrehajtásnak szintén legfőbb szervei, de sohasem külön, hanem mindig együttesen egymás között és együttesen a pápával.

Figyelemreméltó a zsinatnak ama eredménye is, hogy hosszú vita és véleménycserére után megfogalmazta a vallásszabadságról szóló nyilatkozatot, vagyis, hogy az ember lelkiismereti döntésében nem köteles elfogadni Isten valóságát, az isteni kinyilatkoztatást, az Isten törvényét sem. Azelőtt nem mertünk ilyent állítani, azt vallottuk, hogy az ember Isten előtt nem lehet szabad. Most sem mondtuk azt, hogy független az Istentől, de lelkiismereti szabadságának birtokában ellene tud mondani Istennek, szembe helyezkedhet vele. Hogy ez jogos vagy nem jogos, a kérdés lényege ez; de ha valaki nem hisz, nem tud hinni Istenben, nincs morálisan kötelezve, hogy alávesse magát Isten akaratának. Ez a legmodernebb egyházi megfogalmazása az emberi szabadságnak.

Ezzel egyszersmind újat és lényegeset jelentett ki a zsinat a felekezetek találkozásának fontosságáról, szükségességéről. A római katolikus egyház ökumenikus magatartásának, e gyakorlat újrafogalmazásának és további fejlődésének alapjait a zsinat előtti hosszús érintkezés, kapcsolatteremtés nyitotta meg, melynek elindítója, mozgatója a híres P. Bea volt, aki az „Institutum Biblicum” a Szentírás-tani Pápai Intézet rektora volt római idők alatt. Rendkívül képzett, mélygondolkodású ember volt, aki pontosan látta, milyen sebeket kell begyógyítani, hogy maga a kereszténység mint egész is, meg tudjon gyógyulni. Ennek feltétele volt, hogy a keresztény testvérek próbálják áthidalni a gátakat, a szakadékokat, amelyeket a századok folyamán előítéletek, téves véleményezések mélyítették ki közöttünk. P. Bea ökumenikus munkáját a pápa a bíborosi rang adományozásával jutalmazta.

Bernhard Häring TAPASZTALATAIM AZ EGYHÁZZAL

Visszaemlékezés a második Vatikáni zsinatra

Milyen légkörben zajlott a zsinat első szakasza?

A zsinat első szakaszának nyilvános ülései, valamint a bizottságokban folyó munkálatok hűsögesen tükrözték XXIII. János pápa alapvető szándékát és megnyitó beszédének hangvételét. Azután, hogy Léger kardinális nyíltsága megtörte a jeget a teológiai bizottságban, hamarosan oldott légkör bontakozott ki. Én magam olykor a bohóc szerepét játszottam, melyre a püspökök lelkesen bátorítottak. Sebastian Tromp, a zsinati előkészítő bizottság titkára, Ottaviani bíboros jobbkeze, kezdetben engedett ama szokásának, hogy a számára nem kívánatos vitát a következő fordulattal igyekezzék megszakítani vagy megakadályozni: „Ez semmilyen vitát nem igényel, hiszen egészen biztos dolog (certissimum)”. Erre a püspökök rámpillantottak, én pedig megkérdeztem Trompot: „Elfogadva, hogy egészen biztos, azért mégiscsak megkérdeznénk, vajon biztos-e egyáltalán?” Az általános derültség miatt végül elnémult az oly sokszor visszatérő fordulat. A kellő pillanatban győzött a „kétkedés lehetőségének s képességének kegyelme”. János pápa végül azt is elérte, hogy peritusként Karl Rahner is részt vehetett a teológiai bizottság munkájában. Ottaviani bíboros próbálkozása, hogy amolyan többé-kevésbé csendes vendégként kezelje Rahnert, kudarcot vallott, és a bíboros végül jó képet vágott a dologhoz.

A bizottság fő munkája az első ülészakon és az azt követő periódus idején az Egyházzal szülő tervezet radikális átszerkesztése volt. Ennek nyomán az már nem a pápával és a kúriával kezdődött, hanem Isten népe, a vándorló egyház, a hit- és üdvközösség egységes szemléletével. A tervezet illetően való átgondolása némelyeknek nehezen fért a fejébe. Ottaviani több ízben is nyomatékosan kérte a bizottságot, hogy a tervezetet mégiscsak az egyházzal, vagyis a pápával és a kúriával kezdje, s csak azután szóljon a hívőkről. A választ mindannyiszor Schröffer püspök (későbbi kuriális bíboros) adta meg: „Eminenciás Uram, a pápa és a kardinálisok is a hívők közé számítanak.” Mindazonáltal állandó kritikus éberségre volt szükség annak érdekében, hogy a pápa és a kúria egyházzal való azonosítását minden zsinati szövegben elkerüljük. Érzésem szerint ma is az „egyházon” akadnak fenn számosan azok közül, akik elhagyják, mert főként épp' a kúriát és a Vatikánt értik rajta.

Az Egyházzal szülő konstitúciónak a laikusok aktív szerepét tárgyaló negyedik fejezete — döntő távlatait és kijelentéseit tekintve — szintén elkészült már XXIII. János halála előtt. A bizottság maradék része a Santa Martában a nyári hőség közepette az ötödik fejezet szövegén dolgozott, amely a szentségre való általános meghívásról szól, amikor János pápa haláltusáját vívta.

A II. Vatikáni zsinat szeretett és tisztelt kezdeményezőjének halála után nem kételkedtem abban, hogy a zsinat hasonló szellemben folyik majd tovább. Utódként csak Montini vagy Lercaro jött számításba. Lercaro „mentette” magát, amennyiben mindenütt utalt kétép egészségi állapotára. Az utód Montini lett, miként ezt elődje bizonyosan remélte volt, s ez biztosította azt, hogy a zsinat erőteljes és azonos szellemben folytassa munkáját.

Véleménye szerint, melyek voltak a legnehezebb kérdések a következő zsinati periódusok során?

Az én szememben az ökumenizmus kilátásai s ennek következtében a kollegialitás kérdése, azután a laikusok szerepe, továbbá az egyház és világ viszonya, végül, de nem utolsósorban — épp' ebben a perspektívában — a vallásszabadság kérdése volt döntő.

VI. Pál pápa, a három moderátor — Döpfner, Lercaro és Suenens —, valamint a központi előkészítő bizottság érdeme az, hogy az eredeti 70 szövegtervezetet 13-ra csökkentették, s a témákat szerencsésen válogatták ki. Így a zsinatnak immár világos célja

volt. Egyértelmű igent mondtak az egyház alapos reformjára Krisztus ama rendelkezésére való tekintettel, „hogy mindenki egy legyen”; igent az egyház üdvörtörténeti távlatban szemlélt útjára, s igent, noha nem mindig végiggondolt igent XXIII. Jánosnak arra az alapkijelentésére, hogy az egyház tanítása minden ízében pasztorális, vagyis az üdvösséget szolgáló teológia. A hit és az erkölcs kérdéseivel foglalkozó zsinati bizottságban világos többség rajzolódt ki ebben az irányban, ámbár mindvégig megmaradt egy kis létszámú, de szívós csoport, melynek számára a részbeni kudarcát megvalló, és Istent elnéző türelméért dicséret egyház gondolata merőben lehetetlennek tűnt.

A Szent Officium mértékadó tagjai túlságosan megkeményedtek egy centralista és az abszolút ellenőrzésre hajló gondolkodási modellben. Továbbra is úgy gondolkoztak, mint akiknek egy olyan várat kell megvédelmeznüik, amely minden igazság birtokában van.

És a kollegialitás, illetve az egyház szinodális alkotmányának kérdései?

A kollegiális egyházértelmezésre irányuló fáradozások a legszorosabban összefüggtek a pneumatológia elmélyítésével, a Szentlélekbe vetett roppant bizalommal, aki mindenki és mindenki által működik és mindenütt gazdagon fölkinálja kegyelmi adományait. A benne való bizalom és a „kegyelem törvényére” kimondott teljes igen erejében merheti az ember — s memie is kell — azt, hogy eltávolodjék az „egység” túlon túl intézményesített és központosított biztosításától. Az ortodox egyház megfigyelői újra és újra ebben az értelemben intettek és bátorítottak bennünket. A zsinat után 20 évvel összehívott rendkívüli püspöki szinóduson Garonne kardinális joggal beszélt egy mély, boldogító megtérésélményről, amelyért azonban türelmesen küzdeni is kellett.

VI. Pál kivétel nélkül a türelmet képviselte. A kollegialitás és a vallásszabadság kérdéseiben például tudott addig vámi a döntő szavazással, amíg a lehető legbiztosabbnak nem látszott a kétharmados többség. S a zsinati atyák nagy többsége követte őt ebben az erőszakmentes gondolkodásban.

A pápa és a püspökök, s ehhez hasonlóan a püspökök és a presbitérium, a lekipásztorok, valamint a helyi gyülekezet egésze közötti kollegialitás helyes értelmezése és mértéke körüli vita bizony nehéz volt, hiszen nem lehet egyetlen röpke nap alatt megváltoztatni olyan gondolkodási modelleket, melyek intézményesen oly erősen és oly komótosan bejáratódtak.

Tipikus volt ezzel kapcsolatban az a gyakorta hangoztatott kijelentés, mely szerint a püspökök kollegialitása csak a „pápa alatt és sosem a pápa nélkül” érvényesülhet. Végül vagy féltucat helyen sikerült ugyan törölni a szövegekből, de még így is többször szerepelt, mint kellett volna. Közvetítésképpen VI. Pál pápa beleegyezett az ismert „nota praevia”-ba, egy tisztázó előzetes megjegyzésbe, amely a legerőteljesebb szavakkal még egyszer kiemelte a pápa primátusát. Az erősen kidomborított centralizmus és a pápa hangsúlyozott elsőbbségi hatalmának hívei erre a szövegre hivatkoznak, anélkül, hogy figyelembe vennék a zsinati kijelentések dinamikáját és ökumenikus célját.

Hogyan élte meg a vallásszabadságról szóló tervezet körüli szívós harcot?

A tipikus római teológia azt állította, hogy az államnak mindenütt a katolikus vallást kell elismernie államvallásként, hiszen csak az igazság, a katolikus egyház teljes igazsága tudhatja a jogot a maga oldalán. Ezzel szemben, ahol a katolikus egyháznak azért kell küzdenie, hogy megtúrják, s mint szabad kisebbséget elismerjék, ott lehet képviselni a vallásszabadság hipotézisét, de csak mint pragmatikus hipotézist. Ez az álláspont megtépázta az egyház hitelét a modern világban. Ez elsősorban az Egyesült Államokban volt érezhető. A vallásszabadság legelszántabb előharcosai is onnan jöttek. E szabadságot ők már elvi tételként, nem pedig másodrangú hipotézisként állították. A legelszántabb, metsző teológiai értelemmel bíró védelmezők egyike a jezsuita John Courtney Murray volt. Majd 20 éven át hallgatásra kényszerítette a Szent Officium, a zsinaton azonban befolyásos peritusként bukkant föl, és a keresztény egység ügyében fölállított titkárságon ő volt a vallásszabadságról szóló zsinati szöveg főszerkesztője. A szöveget azonban a zsinati aulában zajló nyilvános vitát

megelőzően ellenőriznie, és véleményeznie kellett a zsinat hittani bizottságának. Erre a célra egy albizottságot választottak. Rám az a feladat jutott, hogy koordináljam a munkát. Az említett albizottság nem higitotta föl a szöveget, hanem még markánsabbá tette.

E szituáció láttán Ottaviani bíboros, a hittani bizottság elnöke, a halogatási taktikához folyamodott. Mivel a részünkről elhangzott minden figyelmeztetés hiábavaló volt, kénytelenek voltunk VI. Pál pápához fordulni, arra kérve, hatalmi szóval kényszerítse Ottavianit, hogy a szöveget haladéktalanul bocsássa vitára a bizottság plenáris ülésén. Erre Murray atyát is magukkal hozták a püspökök. Ottaviani azonban a püspökök hangos követelése ellenére sem engedte szóhoz jutni a jezsuita pátert. Minhogyan korábban engem választottak meg a tervezet szövegírójéül, tőlem nem lehetett megtagadni a szót. Nyomatékos kérésemre, hogy végre hallgassuk meg Murrayt, Ottaviani azt felelte, hogy erre az egész szövegre semmi szükség, hiszen már így is túl nagy szabadság kapott lábra az egyházban. Nos, ez már az én türelmem is próbára tette. Ezt mondtam: Egyedül az a tény, hogy a Szent Officium feje így válaszol, a napnál világosabban bizonyítja a nyilatkozat sürgősségét és annak szükségességét, hogy megadjuk a szót annak a teológusnak, akit ő oly hosszú ideig tartó hallgatásra ítelt. Ottaviani dühösen engedett. Gyönyörűség volt megélni, hogy Murray milyen nagy-szerűen s finoman csiszolt latinsággal fejtette ki álláspontját. A rákövetkező szavazás elsöprő többséggel úgy döntött, hogy a megerősített szöveget továbbítják a zsinat felé.

Amikor az elvégzett munka után a Vatikán legfelső emeletéről lefelé utaztunk a liftben, úgy esett, hogy Ottaviani bíboros és én szemtől szemben álltunk egymással. Megszólítottam: „Érdekes volt számunkra ez a mai nap. Most ugyanabban a liftben találjuk magunkat, és ugyanabban a toronyban élünk. Mindegyikünk a maga ablakából fürkész kifelé, s a valóságnak csak egy szeletét látja.” — „Igen, valóban így van — felelte a velem szemközt álló — s ráadásul mindegyikünk szemüveget visel, más színűt.”

Ottaviani feszültsége egyszerre csak teljesen kiengedett, s ezután hosszasan és jól elbeszélgettünk.

Pál pápa keményen próbára tette amerikai barátainknak és másoknak a türelmét, amikor a vallásszabadsággal kapcsolatos nyilatkozatról való szavazást ismétellen elhalasztotta. A valóságban azonban ilymódon maradt hű a maga programját meghirdető „Ecclesiam suam” kezdetű enciklikájához, amely a dialógust jelölte meg az igazságkeresés útjaként. A párbeszéd lehetőségét pedig éppen ezen a fordulóponton a lehető legteljesebben kellett kimeríteni. Mindazonáltal épp ezen a zsinati dokumentumon akadtan fön Lefebvre és követői, s bizony jó néhány vatikáni udvari funkcionárius csak föltételezen tudta végrehajtani a belső fordulatot.

Az ellenérvet makacsul a következő tétel képezte: „A tévedésnek nincsen joga. Legfölbbebb megtűrhető ott, ahol a katolikus kisebbség ráutalt a többség toleranciájára.” Hogy e két, egymásnak rugaszkodó gondolkodásmód közötti kontrasztot megvilágítsuk, ahhoz egyfelöl a monopól-társadalom szociológiájának és pszichológiájának tágra feszülő íve, másfelöl az igazságkeresés, valamint a fölismert igazság mellett való erőszakmentes tanúságtétel egzisztenciális fenomenológiája szükséges. Ennek kifejtését elsősorban a „Frei in Christus” (Szabadon Krisztusban) című munkám második kötetében kíséreltem meg, melynek alcíme: „Az ember útja az igazsághoz és szeretethez.”*

Aki évtizedekig foglalkozásszerűen és ügyszólván kizárólagosan ellenőrzi keresztény testvéreinek igazhitűségét, s eközben semmiféle földi hatalomnak nem tartozik felelősséggel, ha a nem kinyilatkoztatott igazságok terén is elzárkózik a kételkedés kegyelmétől, az soha nem fog utat találni a II. Vatikáni zsinat e fontos dokumentumához. Ugyanez áll a nem keresztény vallásokról szóló dokumentum értékelésére.

Fordította: Gáspár Csaba László

A fordítás alapjául szolgáló mű: Bernhard Häring: Meine Erfahrungen mit der Kirche, Herder, 1989. 65—72. old.

* A háromkötetes mű magyar fordítása várhatóan 1991-ben jelenik meg a Vigilia gondozásában.

Számunk írói: Bánk József ny. érsek-püspök, Vác — Bíró László lelkipásztor, Pécs — Brückner Ákos Előd O. Cist. plébános, az Országos Lelkipásztori Intézet igazgatója, Budapest — Cserhádi József ny. püspök, Pécs — Gál Ferenc, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia ny. professzora, Budapest — Gáspár Csaba László, Budapest — Győrváry Edit hitoktató, Szombathely — Gyulay Endre szeged-csanádi püspök, Szeged — Häring, Bernhard ny. professor, Gars am Inn — Oláh Miklós plébános, Debrecen — Szegedi László plébános, Süllyáp — Tomka Ferenc plébános, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia magántanára, Budapest — Tomka Miklós szociológus, Budapest — Török József, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — Varga László plébános, Somogysámson

INHALT

Gesandte an Christi Statt... — Eröffnungsvortrag an den Budapester Theologischen Tagen, Januar 1990. *(András Szennay)*

AUFSÄTZE

FERENC GÁL: Die Sakramente als Begegnungsereignisse

ENDRE GYULAY Bischof: Das Leben der Dreifaltigkeit
in der Gemeinschaft der Gläubigen

MIKLÓS TOMKA: Wegsuchen — Gedanken über einige Besonderheiten
des Ungarischen Katholizismus —

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

„Wenn einer von euch einen Turm bauen will...“ (Lk 14,28) *(Ákos Előd Brückner)*

Theologische Seelsorgliche Tagen — im Zeichen der Hoffnung *(László Bíró—Ákos Előd Brückner—László Szegedi—Ferenc Tomka)*

Über die Erneuerung der Seelsorge in Ungarn *(Ferenc Tomka)*

Vorbereitung und Einführung in die lebendige christliche Gemeinschaft *(Edit Győrváry)*

Neuerwachen der sakramentalen Werte *(László Szegedi)*

Gemeinschaft aus dem Feiern der Geheimnisse *(László Varga)*

Sakramentale Vorbereitung und christliche Gemeinschaft *(Miklós Oláh)*

Was erwarte ich vom Seelsorger? — Antworten auf die Frage der „Teológia“ —
(Gesammelt von Csaba László Gáspár)

DAS VOR FÜNFUNDZWANZIG JAHREN ABGESCHLOSSENE II. VATIKANUM

TÖRÖK JÓZSEF: Erinnerung an das Konzil...

JÓZSEF BÁNK Erzbischof: Ungarische geistliche Würdenträger
am Zweiten Vatikanischen Konzil — Rückschau

JÓZSEF CSERHÁDI Bischof: Wie lebt in mir das Zweite Vatikanische Konzil

BERNHARD HÄRING: Meine Erfahrungen mit der Kirche

— Erinnerung an das Zweite Vatikanische Konzil —

(Übersetzt von Csaba László Gáspár)

Ára 60 Ft

SOMMAIRE

Envoyé par le Christ. . . —Conférence d'ouverture des Journées Théologiques tenues à Budapest du 29 au Janvier 1990 —
(*András Szennay*)

ETUDES

FERENC GÁL: Les sacrements comme événements de rencontre
ENDRE GYULAY évêque: La vie de la Sainte Trinité dans la communauté des fidèles
MIKLÓS TOMKA: A la recherche de voies nouvelles —Réflexions sur quelques particularités de catholicisme hongrois —

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

„S'il veut bâtir une tour..." (Lc 14,28) Ákos Előd Brückner)
Journées Théologiques Pastorales tenues au signe de l'espérance (*László Bíró—Ákos Előd Brückner—László Szegedi—Ferenc Tomka*)
Sur le renouveau du service pastoral en Hongrie (*Ferenc Tomka*)
L'incorporation par les sacrements dans la communauté chrétienne vive (*Edit Györfvály*)
La restauration des valeurs sacramentelles (*László Szegedi*)
La communion créée par la célébration du Mystère (*László Varga*)
Initiation aux sacrements et communauté chrétienne (*Miklós Oláh*)
Ce que j'attends du pasteurs? — Réponses au question de TEOLÓGIA —
Propos recueillis par *Csaba László Gáspár*

VATICANS II CLOS 25 ANS

JÓZSEF TÖRÖK: En se souvenant du Concile...
JÓZSEF BÁNK archevêque: Prélats hongrois au Concile Vatican II
Evocations rétrospectives —
JÓZSEF CSERHÁTI évêque: Tel que le Concile Vatican II vit dans mon souvenir
BERNHARD HÁRING: Mes expériences avec l'Eglise — Mes souvenir sur le Concile Vatican II —
(trad. *Csaba László Gáspár*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András
Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László
Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Károlyi M. u. 1. l. em. 1.
Szerkesztőség: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4-8. III. lép. II. em. 9.
(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére). — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május, augusztus és november közepén. — Ára: 60 Ft — Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft — Csekkzátszám: 324—VII—1.
Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Hírlap és Postaárellátási Igazgatóságnál. —
Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). —
Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutatható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta. Minden jog fenntartva.

Nyomta: Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 01333—1779